

TUDOMÁNY ÉS HIVATÁS

A Semmelweis Egyetem Petó András Kar
internetes folyóirata

2024.

2. szám

Tudomány és Hivatás

Főszerkesztő
Földesi Renáta

Szerkesztő
Kollega Tarsoly István

2024. 2. szám

Semmelweis Egyetem
Pető András Kar

Tudomány és Hivatás

A Semmelweis Egyetem Pető András Kar internetes folyóirata

2024. 2. szám

Szerkesztőbizottság

Földesi Renáta, Kállay Zsófia
Kollega Tarsoly István, Pintér Henriett, Túri Ibolya

Főszerkesztő

Földesi Renáta

Szerkesztő

Kollega Tarsoly István

Rovatvezetők

Túri Ibolya (Tudományos közlemények)
Kállay Zsófia (Szakmai műhely)
Balogh Brigitta (Hallgatói tehetséggondozás)
Pulay Márk (Hírek, események)

ISSN 2732-0162 (Online)

Szerkesztőség

Semmelweis Egyetem Pető András Kar
1125 Budapest, Kútvölgyi út 8.
Telefon: 36 1 224 1500

Felelős kiadó: dr. Tenk Miklósné dr. Zsebe Andrea,
a Semmelweis Egyetem Pető András Kar dékánja

Tartalomjegyzék

Köszöntő	7
Tudományos közlemények	9
Kenesei Dorottya – Zsebe Andrea – Fogarasi András: A cerebrális parézis különböző terápiáinak hatásvizsgálata. Metaanalízis és szisztematikus irodalomkutatás	11
Szabó Gábor – Garai Imre – Szabó Zoltán András: A korai fejlesztés története professzionalizáció-elméleti megközelítésben. Egy kutatási terv ismertetése	16
Benyovszky Andrea – Balogh Erzsébet – Horváth Júlia: A Pető módszer (konduktív nevelés) története Japánban	23
Nikoletta Szászová – Dóra Bacsfaiová: Practical Examples of Activities Focused on Motor Skill Development in Children with Special Educational Needs	38
Hodász Kata: Táguló horizontok a fogyatékoság- és gyógypedagógia-történeti kutatásokban	44
Frank Tamás: „ <i>Férjezett tanítónők ne tanítsanak!</i> ”	52
Szakmai műhely	61
Ellen Quadfaß: 30 Jahre Konduktive Pädagogik und Rehabilitation in Deutschland – FortSchrift Bayern feiert Jubiläum	63
Siposné Birkás Melinda: A Semmelweis Egyetem EKPMI Konduktív Gyakorló Szakiskola. Gondolatok az elmúlt 5 évről	65
Illés Blanka – Juhász Noémi: Chilei Erasmus+ Szakmai Gyakorlat Beszámoló	75
Hallgatói tehetséggondozás	79
Török Simon Zsolt: A drámapedagógia elméleti alapjai és gyakorlati alkalmazása	81
Kari TDK-konferencia	84
Hírek, események	85

Köszöntő

A szerkesztőbizottság tagjai köszöntik a Tisztelt Olvasót a Tudomány és Hivatás 2024/2. számának megjelenése alkalmából.

A *Tudományos közlemények* rovatban hat, az oktatóink és kutató kollégáink kutatási témáinak sokszínűségét bemutató munkát olvashatnak.

Kenesei Dorottya, Zsebe Andrea és Fogarasi András nyitó tanulmányában a cerebrális parézis különböző terápiáinak hatásvizsgálatára fókuszál. Elsődleges céljuk, hogy a metaanalízis és a szisztematikus irodalomkutatás eszközével monitorozzák a CP-ben alkalmazott jelenleg elérhető és kutatott eljárások eredményességét a motoros és kognitív funkciókra, az izomtónusra, az egyensúlyra, a kommunikációra, a szociális képességekre, az önállóságra és az életminőségre gyakorolt hatásuk figyelembevételével.

A rovat második megszólalóiként Szabó Gábor, Garai Imre és Szabó Zoltán András a korai fejlesztés történetét professzionalizáció elméleti megközelítésben mutatja be. Kutatásuk a korai fejlesztés magyarországi történetének vizsgálatára irányul, munkájuk a területen jelenlévő tudományágak közötti interdiszciplináris kapcsolatok feltárását és értelmezését kívánja megvalósítani.

Ezt követi Benyovszky Andrea, Balogh Erzsébet és Horváth Júlia szintén történeti nézőpontú írása, górcső alá véve a konduktív nevelés japán kapcsolatait, mint a Budapestet Szapporóval és Oszakával összekötő szellemi hidat.

A rovat negyedik tanulmányaként Nikoletta Szászová és Dóra Bacsfaiová Practical Examples of Activities Focused on Motor Skill Development in Children with Special Educational Needs című írását olvashatják, amely a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztési lehetőségeit mutatja be Szlovákiában a jelenleg érvényes oktatást és nevelést szabályozó keretek mentén. Ezt követi a praxis kutathatóságára reflektálva Hodász Kata összefoglaló tanulmánya, amely a hazai gyógypedagógia- és fogyatékoságtörténet-írás szakirodalmát helyezi középpontba, megmutatva azok jelentőségét a fogyatékos gyermekek nevelésével és oktatásával foglalkozni készülő szakemberek, valamint a téma kutatói számára, különös tekintettel a sérültség történetével kapcsolatos rekonstrukció során alkalmazott metodológiák alkalmazására.

Tovább tágítva a pedagógiatörténeti horizontot, a rovat zárása ezúttal Frank Tamást illeti, aki „Férjezett tanítónők ne tanítsanak!” című írásán keresztül láttatja azokat az okokat, amelyek elvezettek ahhoz, hogy a tanítói pályát jelenünk „női pálya”-ként aposztrofálja.

Szakmai műhely rovatunkban elsőként kedves kötelességünknek eleget téve számolunk be a FortSchrift 30 éves jubileumi konferenciájáról, a német nyelvű beszámolót Ellen Quadfaß tollából olvashatjuk „30 Jahre Konduktive Pädagogik und Rehabilitation in Deutschland – FortSchrift Bayern feiert Jubiläum” címmel. A továbbiakban Siposné Birkás Melinda a Semmelweis Egyetem EKPMI Konduktív Gyakorló Szakiskola munkájának elmúlt öt évét mutatja be, érzékeltetve azt az elkötelezettséget, ami által az ott tanuló fiatalok a munkavégzésben örömet találnak, sikerélményhez jutnak, megszerzik azokat az kompetenciákat, amelyek „alkalmazkodóvá teszik őket” a családi és majdani munkahelyi közösségükben.

Nemzetközi gyakorlóterületi programjainkat bemutató tematikus blokkunkat is folytatjuk, ezúttal Illés Blanka és Juhász Noémi kalauzol minket Chilébe, ahol hallgatóink az Erasmus+ pályázat keretei között szerezhettek tapasztalatot.

Hallgatói tehetséggondozás rovatunkban hagyományainknak megfelelően ebben a félévben is a kari TDK-konferenciára fókuszálunk, illetve örömmel közöljük Török Simon Zsolt hallgatónk írását „A drámapedagógia elméleti alapjai és gyakorlati alkalmazása” címmel.

A *Hírek, események* rovatban Pulay Márk számol be a szemeszter kiemelt tudományos/közösségi rendezvényeiről, a kari tudományos ülésekről, kiemelten a versenyről, valamint a Kar szempontjából kitüntetett programokról, a Hári Szakmai szimpóziumról és a Pető Nap Tudomány Ünnepe konferenciáról.

Bízunk benne, hogy ebben a félévben is sikerült a konstruktív világ sokszínűségét reprezentáló kínálatot összeállítanunk!

Földesi Renáta
főszerkesztő

Tudományos közlemények

**A cerebrális parézis különböző terápiáinak hatásvizsgálata-
Metaanalízis és szisztematikus irodalomkutatás**
Kenesei Dorottya – Zsebe Andrea – Fogarasi András

A Semmelweis Egyetem Transzlációs Medicina Központjában 2024 novemberében indítottunk egy kutatást a cerebrális parézissel élő gyermekek és fiatal felnőttek körében alkalmazott gyógyszeres, műtéti és mozgásterápiák hatásosságáról.

A cerebrális paresis (CP) a gyermekkorban előforduló leggyakoribb motoros károsodás. 1000-ból 1,5–3,4 élveszületés érintett, ami több, mint 17 millió embert jelent világszerte.¹ Ez a gyógyíthatatlan, komplex kórkép hatással van a motoros és kognitív funkciókra, a kommunikációra, szociális kapcsolatokra és egészségügyi állapotra jelentősen befolyásolva az érintett személyek mindennapi életét.

Az, hogy állapotuk javításához, ill. fenntartásához élethosszig tartó terápiára van szükségük, kiterjedt, folyamatosan bővülő, s az újabb és újabb terápiák megjelenése miatt egyre átláthatatlanabb piaci szegmenst teremtett számukra. Érzékeltetésképpen: a CP kezeléseinek piaci mérete 2022-ben 3,21 milliárd USD értékű volt, 2023-ban 3,32 milliárd USD, s az előrejelzések szerint a jelenlegi trendeket követve 2031-re várhatóan 4,30 milliárd USD-ra növekszik.²

Kutatásunk elsődleges célja, hogy metaanalízis és szisztematikus irodalomkutatás keretein belül a jelenleg elérhető összes kutatót terápia hatásosságát vizsgáljuk és vessük össze a motoros és kognitív funkciókra, az izomtónusra, az egyensúlyra, a kommunikációra, a szociális képességekre, az önállóságra, és az életminőségre gyakorolt hatásuk figyelembevételével.

Az analízist CP-vel élő gyermekek gyógyszeres, műtéti és mozgásterápiáit vizsgáló randomizált klinikai kutatások bevonásával végezzük. A három tudományos adatbázisban végzett szisztematikus keresés során 40 160 találatról indulva szisztematikus szelekció után összesen 234 cikk részletes adatfeldolgozását végeztük el, 46 terápiás módszerről.

Az adatok statisztikai elemzése folyamatban van, azonban két konklúzió már világosan levonható. Elsősorban nagyobb számú, a szakmai sztenderdeknek megfelelő klinikai kutatásra van szükség. Számos nagy hagyományra visszatekintő, a gyakorlatban alkalmazott terápia bevonásáról kellett lemondanunk megfelelő számú klinikai kutatás hiányában. Másodsorban a vizsgálatok mind módszereikben, mind szempontjaikban rendkívüli heterogenitást mutatnak. A 234 vizsgált kutatásban közel 50 különböző tesztet és mérősort használtak, s még az adott tesztek alkalmazási módszereiben is számos eltérés mutatkozik. Így kiemelt jelentőségű, hogy ahhoz, hogy egy adott terápia hatásossága klinikailag mérhető és bizonyítható legyen, nemzetközileg alkalmazható, egységes vizsgálati protokollokra van szükség.

Jelen tanulmány célja a folyamatban lévő kutatásunk céljainak és módszereinek ismertetése. A kutatás során alkalmazott módszertan lehetővé teszi a cerebrális parézissel élő gyermekek és fiatal felnőttek vizsgált terápiáinak objektív hatásvizsgálatát.

¹ McIntyre, S. & Goldsmith, S. (2019 August). Global prevalence of cerebral palsy: A systematic analysis. *Developmental Medicine & Child Neurology*.

² Cerebral Palsy Treatment Market Size, Share, Growth Analysis, By Type(Surgery and Medication), By Distribution(Hospital pharmacies, Retail pharmacies and Online pharmacies), By Region – Industry Forecast 2024–2031. (2024 February). SkyQuest.

Eredményeink alapján szándékunk, hogy tisztább képet adjunk arról, mely terápiák hatásosak, ill. kevésbé hatásosak, így segítve az érintett családokat és a szakembereket eligazodni a számtalan terápia útvesztőjében.

2024 novemberében a Semmelweis Egyetem Transzlációs Medicina Központjában hiánypótló, rendkívül széleskörű metaanalízist és szisztematikus irodalomkutatást indítottunk. A 234 nemzetközi randomizált klinikai vizsgálatot elemző kutatást cerebrális parézissel élő, 0–21 éves gyermekek és fiatal felnőttek körében végeztük.

A jelenlegi szakirodalom korlátozott információval rendelkezik az elérhető terápiás módszerek hatásosságáról.

A metaanalízis során 3 adatbázisban futtattuk le a szisztematikus keresésünket, keresőkulcsunkban a „cerebral palsy” és „therapy” kifejezéseket, ill. ezek különböző formáit használva. 40 160 találatról indulva, a duplikátumszűrés, a cím-és absztrakt-szelekció, illetve a teljes szöveg szelekció után 234 klinikai kutatás szisztematikus elemzésére vállalkoztunk, összesen 46 különböző terápia bevonásával.

A metaanalízist így 234 randomizált vizsgálat bevonásával végezzük, a vizsgálat fő célja az életminőség, az önállóság, a motoros és kognitív funkciók, a kommunikáció és a szociális készségek elemzése és értékelése különböző skálák, tesztek és mérő-sorok segítségével.

Az adatok kiválasztása és elemzése során a Cochrane Kollaboráció ajánlásait követtük. A Cochrane egy globális, nemzetközi hálózat, ill., bejegyzett nonprofit szervezet, az Egyesült Királyság Önkéntes Szervezetek Nemzeti Tanácsának tagja. Együttműködik egészségügyi szakemberekkel, politikai döntéshozókkal és olyan nemzetközi szervezetekkel, mint az Egészségügyi Világszervezet (WHO), hogy támogassa a bizonyítékokon alapuló iránymutatások és szakpolitikák kidolgozását. A Cochrane-vizsgálatok számos ilyen iránymutatás alapját képezik; például több tucat Cochrane-vizsgálatot használtak fel a WHO iránymutatásainak bizonyítékalapjaként a szoptatás³ és a malária⁴ kritikus közegészségügyi kérdéseiről, valamint a WHO elveinek és sztenderdjeinek megfelelő alapvető gyógyszerek és diagnosztikai módszerek használatáról.

Célja szisztematikus áttekintések készítése és a kutatásokból származó legjobb bizonyítékok összegyűjtése, összefoglalása és közzététele a Cochrane Library-ben, ezzel lehetőséget adva magas színvonalú információk felhasználására, segítve az embereket- legyen akár klinikus, beteg vagy ápoló, kutató vagy döntéshozó. A Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions módszertani útmutatót tartalmaz a beavatkozások hatásairól szóló Cochrane-vizsgálatok elkészítéséhez és karbantartásához.⁵

Kutatásunk kezdetekor a 40 160 releváns tanulmányt a PubMed, az Embase és a Cochrane tudományos adatbázisokban gyűjtöttük össze, szisztematikus kereséssel. A duplikált tanulmányokat az EndNote szoftver segítségével távolítottuk el, 25 480-ra szűkítve a találataink listáját. A cikkek további szűrését és kiválasztását a Rayyan alkalmazással végeztük. A folyamat során először a cím és az absztrakt alapján vé-

³ WHO (2017) Guideline: protecting, promoting and supporting breastfeeding in facilities providing maternity and newborn services . Geneva.

⁴ WHO (2015) Guidelines for the treatment of malaria. 3rd ed. Geneva.

⁵ Higgins JPT, Thomas J, Chandler J, Cumpston M, Li T, Page MJ, Welch VA (editors). *Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions* version 6.5 (updated August 2024). Cochrane, 2024. Available from www.training.cochrane.org/handbook.

geztünk szisztematikus szűrést, majd az így kapott 1048 tanulmány teljes szövegének átvizsgálásával, illetve további cikkek manuálisan azonosításával jutottunk el ahhoz a 234 randomizált klinikai vizsgálathoz, amelyek adatait elemezve választ kaphatunk klinikai kérdéseinkre: mely terápiák a leghatásosabbak a cerebrális parézis kezelésében és miért?

Annak érdekében, hogy a vizsgálat során gyűjtött adatok megbízhatóak és pontosak legyenek, valamint, hogy a következtetések tudományos alapossággal készüljenek, elvégeztük a lehetséges torzítások értékelését is. Mivel a metaanalízisenkbe randomizált kontrollált vizsgálatokat vontunk be, a „Risk of Bias-2” eszközt használtuk. Az összes bevont tanulmány torzítási kockázatát két független kutató értékeli a QUIPS eszköz segítségével.⁶ Az adatok statisztikai elemzése folyamatban van. Terápiánként és a vizsgálatok kimenetelei alapján is alcsoportokat hoztunk létre, a vizsgálatok heterogenitása miatt random-effect modelleket használunk. A hatásvizsgálat statisztikai elemzése során folytonos kimenetek esetén, mint például a skálákon mért eredmények, az átlag és az átlagkülönbség kerül összevonásra. Amikor ugyanazt az eredményt különböző skálákon mérik, az standardizált átlagkülönbséget (SMD) használjuk. Dichotóm kimenetek (igen/nem típusú eredmények) esetén az arányokat, az esélyhányadost (OR) és a relatív kockázatot (RR) alkalmazzuk.

A kezelés előtti és utáni értékek összehasonlításához az átlagkülönbséget (MD) alkalmazzuk 95%-os konfidencia intervallummal. Ha nincsenek kontrollcsoportos adatok, a kezelés előtti és utáni különbségeket is összevonjuk. Az eredmények összefoglalásához forest plotokat készítünk.⁷

A terápiák vizsgálata azt mutatja, hogy a legjellemzőbb terápiás módszerek a nagy-és finommotoros képességek javítását, ill. fenntartását és az egyensúly fejlesztését célzó mozgásterápiák, amelyeket gyakran kiegészítő, ill. alternatív terápiákkal együtt alkalmaznak. Egyre szélesebb körben alkalmazzák a modern technika vívmányait, mint az aktív videójátékok, a virtuális valóság, vagy a robotterápia, ezek hatékonyságának mérésével számos kutatás foglalkozik. A komplex terápiák esetében a mozgásfejlesztésen túl az önállóságra és az életminőségre fektették a hangsúlyt a bevont klinikai vizsgálatokban, míg a gyógyszeres terápiákat főként az izomtónus javításra, a műtéti eljárásokat pedig a ficamok és kontraktúrák megelőzése, ill. javítása érdekében alkalmazzák.

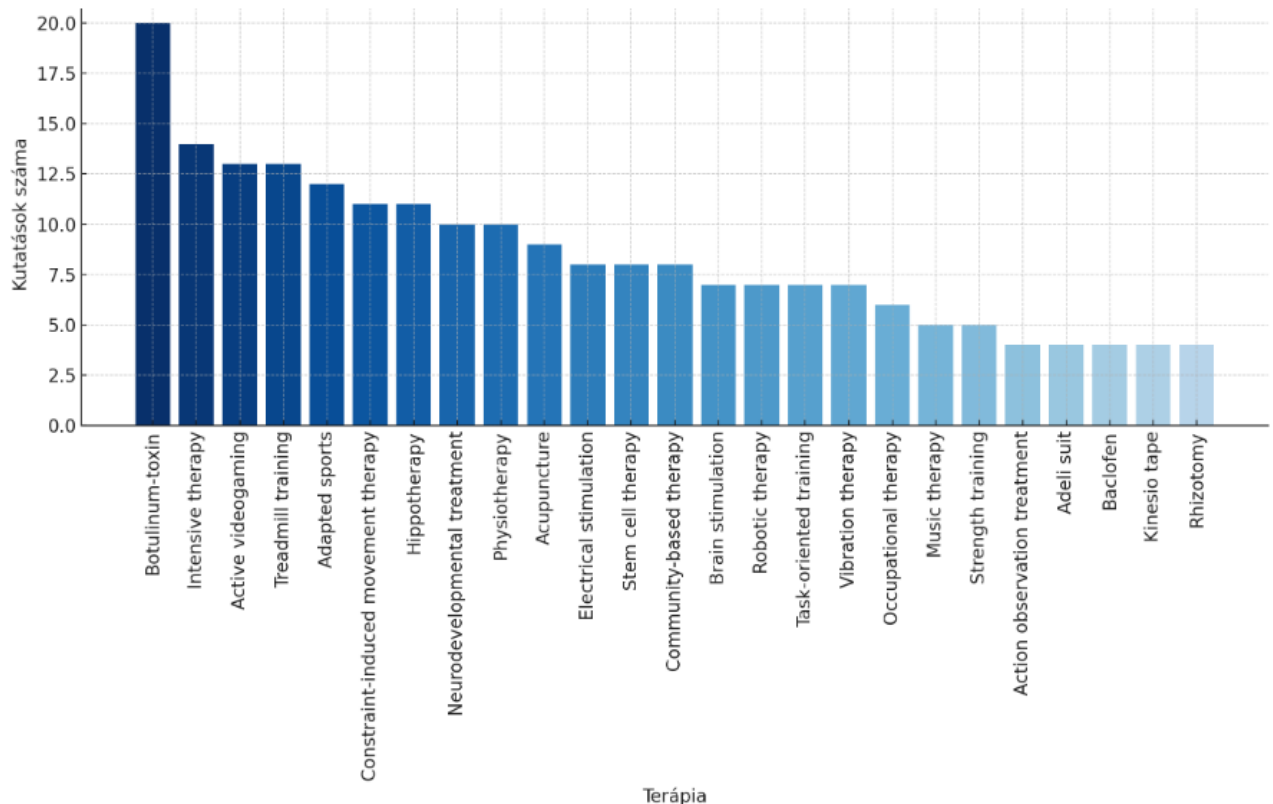
⁶ Higgins, J., & Savovic, J. (2024). Assessing risk of bias in a randomized trial. In J. Higgins, & J. Thomas, *Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions Version 6.5* (old.: Chapter 8). Cochrane.

⁷ Deeks, J. J., & Higgins, J. (2024). Analysing data and undertaking meta-analyses. In J. Higgins, & J. Thomas, *Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions Version 6.5* (old.: Chapter 10). Cochrane.

Mozgásterápiák	Komplex terápiák	Műtéti terápiák	Gyógyszeres terápiák	Kiegészítő és alternatív terápiák
Robot therapy	Intensive therapy	Rhizotomy	Botulinum toxin	Acupuncture
Treadmill training	Task-oriented training	Single-event multi-level surgery	Baclofen	Brain stimulation & electrical stimulation
Physiotherapy	Community-based therapy	Achillotomy		Vibration therapy
Constraint-induced movement therapy	Active videogaming & Virtual reality			Stem cell therapy
Gait therapy	Conductive education			Equine therapy
Adapted sports	Action observation treatment			Kinesiotape
Occupational therapy	Bobath therapy			Ayurveda
Strength training	Goal-directed training			Music therapy
Pilates	Sensory integration therapy			Massage
Trunk training	Vojta therapy			Reflexology
Aquatic exercise				Adeli suit

A kutatások a populáció, az alkalmazott terápiák kombinációja és időtartama és az alkalmazott módszerek szempontjaiból mind-mind rendkívüli heterogenitást mutatnak. Ebből kifolyólag az adatgyűjtés során számos terápia bevonásáról le kellett mondanunk.

A jelenleg rendelkezésre álló adatok alapján 25 terápia elemzésére lesz lehetőségünk, a legtöbb magas színvonalú, szakmai szttenderdeknek megfelelő klinikai kutatás az izotmónus javítására széleskörben, világszerte használt Botulinum-toxin hatásairól készült.

A kutatás során használt módszertan lehetővé teszi a cerebrális parézissel élő gyermekek és fiatal felnőttek napjainkban alkalmazott gyógyszeres, műtéti és mozgásterápiáinak objektív hatásvizsgálatát, ezzel rendkívül hiánypótló információt biz-

tosítva az érintetteknek, családjaiknak és a szakembereknek egyaránt. A hatások objektív mérése létfontosságú az érintett gyermekek és fiatal felnőttek állapotjavítása, - ill. fenntartása szempontjából, továbbá előremutató lehet további terápiák kifejlesztéséhez, és a meglévő terápiák hatásosságának növeléséhez, ezzel hosszútávon javítva a cerebrális parézissel élő gyermekek és fiatal felnőttek életminőségét.

Irodalomjegyzék

- Cerebral Palsy Treatment Market Size, Share, Growth Analysis, By Type (Surgery and Medication), By Distribution (Hospital pharmacies, Retail pharmacies and Online pharmacies), By Region - Industry Forecast 2024–2031. (2024 February). SkyQuest.
- Deeks, J. J., & Higgins, J. (2024): Analysing data and undertaking meta-analyses. In J. Higgins, & J. Thomas, *Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions Version 6.5 (old.: Chapter 10)*. Cochrane.
- Higgins, J., & Savovic, J. (2024): Assessing risk of bias in a randomized trial. In J. Higgins, & J. Thomas, *Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions Version 6.5 (old.: Chapter 8)*. Cochrane.
- Higgins, J., & Thomas, J. (2024): *Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions version 6.5 (updated August 2024)*. Cochrane, Available from www.training.cochrane.org/handbook.
- McIntyre, S., & Goldsmith, S. (2019 August): Global prevalence of cerebral palsy: A systematic analysis. *Developmental Medicine & Child Neurology*.
- Shih, S. T., & Tonmukayakul, U. (2018 January 10): Economic evaluation and cost of interventions for cerebral palsy: a systematic review. *Developmental Medicine & Child Neurology*.
- WHO (2015): *Guidelines for the treatment of malaria*. 3rd ed. Geneva.
- WHO (2017): *Guideline: protecting, promoting and supporting breastfeeding in facilities providing maternity and newborn services*. Geneva.

A korai fejlesztés története professzionalizáció-elméleti megközelítésben

Egy kutatási terv ismertetése

Szabó Gábor¹ – Garai Imre² – Szabó Zoltán András³

Bevezetés

A tervezett kutatás a korai fejlesztés magyarországi történetének vizsgálatára irányul, amelynek eredményeképpen egy olyan disszertáció készül, amely a korai fejlesztés magyarországi helyzetének megismerését és e területen jelenlévő tudományágak közötti interdiszciplináris kapcsolatok feltárását és értelmezését kívánja megvalósítani.⁴ A tervezett vizsgálat ezzel összefüggésben a koragyermekkori intervenció részeként értelmezhető *korai fejlesztés*, illetve a „gyógyító pedagógiák/speciális pedagógiák” (Forrai, 2019; Gordosné, 2012; Hári, 1997; Vértes O., 1940) fejlődésének történeti áttekintése, elemzése és értelmezése által kívánja annak neveléstudományi aspektusait feltárni a hazai irányzatok és részben a nemzetközi recepciók hatások tükrében. A kutatás az induktív tartalomelemzés (*grounded theory* – vö. Corbin & Strauss, 2007) módszerével történő megismerésre épül, továbbá hálózat- és diskurzuselemzési szempontok bevonásával zajlik. E terület mélyebb megértéséhez elengedhetetlen a neveléstudomány tudománytörténetének és -elméletének hazai és nemzetközi kontextusban történő vizsgálata, különös tekintettel annak ontológiai és episztemológiai alapvetéseinek nevelésfilozófiai aspektusaira – problémátörténeti megközelítést alkalmazva. A kutatás ezt a pedagógiai jelenségként azonosított problématerületet a szövegeken keresztül történő, részben hermeneutikai, interpretatív vizsgálatát kívánja bemutatni; továbbá a professziókban megnyilvánuló tudáskonstrukciók elemzését nyújtani – professzionalizáció-elméleti megközelítésben (Abbott, 1988; Garai, 2022; Németh, 2005).

A koragyermekkori intervenciók ellátórendszerét, annak intézményrendszerét, szakemberszükségletét és -képzését, valamint joghatósági szabályozóit tekintve több, különböző terület kölcsönhatása és kapcsolata alakítja, úgymint egészségügyi és szociális ellátórendszer, valamint oktatásügy. E rendszerszintű komplexitás és a különböző szakterületek szereplőinek egyidejű jelenléte meghatározott szempontok szerint kihívásként értelmezhető az ellátórendszer hatékony működését illetően, miszerint a minőségi ellátáshoz való megfelelő időben történő hozzáférés – területenként eltérő módokon – országosan is jelentkező problémaként azonosítható (Kereki & Lannert, 2009; Kereki, 2020).

A tervezett disszertáció a koragyermekkori intervenció részeként értelmezhető *korai fejlesztés* magyarországi helyzetének reprezentációját annak történetiségében kívánja vizsgálni a területen jelenlévő tudományágak kapcsolatainak feltérképezésén

¹ Semmelweis Egyetem Pető András Kar – Konduktív Pedagógiai Intézet; ELTE PPK
Neveléstudományi Doktori Iskola

² Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar – Neveléstudományi Intézet

³ Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar – Neveléstudományi Intézet

⁴ Jelen tanulmány a szerző ELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskola által elfogadott kutatási terve alapján készült, annak szerkesztett változata. A készülő disszertáció munkacíme: A magyarországi koragyermekkori intervenció/korai fejlesztés helyzetének neveléstudományi aspektusai – A korai fejlesztés története professzionalizáció-elméleti megközelítésben.

keresztül. A feltárás az orvostudomány felől a neveléstudomány felé ható tényezők azonosítására tesz kísérletet.

A kutatás középpontjában tehát a jelenlegi ellátórendszer fejlődésének feltárása mellett a *korai fejlesztéssel* szorosan összefüggően a neveléstudományi diszciplína szakmai kommunikációjának és kognitív tartalmainak változása, valamint azok a köznevelés területén jelenlévő célzott pedagógiai beavatkozások rendszerére gyakorolt hatása és kölcsönhatása áll. Mindehhez felhasználva a jogforrásokban és jogi természetű anyagokban megjelenő változásokat, szak- és közpolitikai megközelítéseket; a *politikai diskurzust*, illetve ezek kapcsolatainak feltárása révén interdiszciplináris tartalomelemzési és hálózatelméleti megközelítésben vizsgálva e területet, és e területen jelenlévő professziókat.

A jelenség azonosítása és problematikája

A tárgyalt témakör interdiszciplináris jellege minden érintett tudományterület vonatkozásában szembeűnő, s eredményeiben – a tudományos megismerésen és tudományos igazságok feltárásán túl – a következtetések nagyrészt társadalmi cselekvés felé való elmozdulás lehetőségét nyújtják, amely alatt értendő a szakpolitikai változások és irányvonalak alakításának szándéka (némely esetben szorgalmazása), amely a szakpolitikai jelleg okán (például a különböző koragyermekkorai intervenció programok révén) a tárgyalt jelenség és terület törvényhozással összefüggő – mint a társadalmi változás egyik formáló és szabályozó aktusaként is értelmezhető – joghatósági megjelenés dokumentumainak vizsgálatát teszi indokolttá az átfogó és mélyebb megértés miatt (Abbott, 1988).

A tudomány és törvényhozás / tudomány és politika közötti kapcsolat jellemzői, annak minősége, iránya és kölcsönhatásai korántsem egyértelműek. A tervezett kutatás tágabb homlokterébe beletartozik annak bizonyos szempontok szerinti meghatározása, hogy történetileg miként ragadható meg e jelenség társadalmi-szellemi dimenzióban (Bourdieu, 2002; Sanda, 2012), azon felül, hogy kölcsönhatás feltételezhető, még kérdéses, így feltárandó ennek folyamatként való értelmezéseiből fakadó jellemzőinek és időbeliségének minősége és értelmezése, az egymásra hatás mélyebb, kevésbé nyilvánvaló aspektusainak feltárása.

Jelen keretek között a részletes elméleti és szakirodalmi háttér bemutatására nincs mód, ugyanakkor az eddigiekből talán láthatóvá vált, hogy a gyermek fejlődésével kapcsolatban több, különböző megközelítésből táplálkozó elmélet született az utóbbi évtizedekben, amelyek hozzájárultak a gyermekkel (és humánfejlődéssel) foglalkozó diszciplínák jelenlegi értelmezési kereteinek fejlődéséhez, bővüléséhez, és ezáltal az egymással csak érintőlegesen kapcsolódó *professziók* együttműködésének alapjait teremtték meg – többek között a pedagógiai beavatkozások tekintetében.

A kutatási probléma meghatározása - indoklás

Tekintettel arra, hogy bizonyos nézőpontból fiatal, s ezáltal dinamikusan változó és fejlődő rendszerről és különböző szakmákat, szakértői csoportokat és tudományterületeket érintő területről lévén szó, megállapítható, hogy a különböző képesítéseket adó (orvos, védőnő, gyógypedagógus, konduktor, logopédus, gyógytornász, pszichológus, szociális munkás, művészetterapeuta) képzések eltérő fejlődéstörténe-

téből, hagyományaiból és megközelítéseiből fakadóan a gyermekek és családjaikkal való célzott – adott esetben pedagógiai jellegű rehabilitációs és rehabilitációs – beavatkozásokat nyújtó szolgáltatások rendszere igen szerteágazó, továbbá a szolgáltatásokat nyújtó szakemberek ismeretei, tudása az előbbieken vázolt okból eltérő lehet (vö. Feldman, 2004).

Mindez lehetőséget kínál a széleskörű intervenciós eljárások közötti választásnak és alkalmazásnak, ugyanakkor – a neveléstudományi fókuszra képező pedagógiai jellegű beavatkozások tekintetében – éppen (rövid időablakot célzó) sokszínűsége az, amely – megfelelő intézményes és alapjaiban egységes ellátórendszer és átfogó szakmai konszenzus által elfogadott irányvonal hiányában gátja is lehet a gyermek optimális életéveiben kezdődő intervenciós munkának (Kereki & Lannert, 2009). Így akadályozhatja az optimális fejlődési út megtalálását, s ezáltal az esetlegesen fennálló – szociális, biológiai, kulturális – hátrányainak kompenzálásából fakadó társadalmi integrációját (Guralnick, 2008).

A terület tudástartalmainak, információinak és adatainak jelentős bővüléséből látható, hogy a különböző pedagógiai ellátásba vont gyermekek és családjaik köre szignifikánsan megnövekedett, és a területen meghatározó jelenléttel bíró szakmai és tudományos megközelítések – szabályozói funkcióik révén – nem csupán az egyéni és szubjektív szabadság és tér kereteit határozzák meg, hanem a meghatározni kívánt alanyok (óvodáskort megelőző) életkori sávját is tágítja és vonja a pedagógia hatáskörébe és terébe (vö. Foucault, 1990 nyomán Németh, 2014), továbbá már nem kizárólag a diagnosztizált fogyatékkal élő gyermekek és családjaik köré szerveződik a koragyermekkorhoz kapcsolódó pedagógiai szolgáltatások rendszere, az ellátott-ellátandó-ellátásba utalt alanyok köre is bővül (Kereki, 2020; Woodhead et al., 2014).

A fentebb vázolt nehézségek leküzdésére, az ellátási utak világossá tételére, a programok hatékonyságának növelésére irányuló kísérletek mind hozzájárultak a gyermekek és családjaik jogainak és érdekeinek minél szélesebb körű biztosításához, azonban a téma joghatósági aspektusainak és szakmai diskurzusainak tartomelemzés módszerével történő feldolgozásáról nem található szakirodalom, valamint mindezt hálózatelemzési megközelítésben ezidáig nem vizsgálták, továbbá kialakulásának történeti aspektusait feltáró *átfogó* tanulmány nem áll rendelkezésre, csupán sporadikusnak tekinthető visszaemlékezések elérhetők.

A vonatkozó szakirodalmi feltárás megközelítéseiből kifolyólag a folyamatainak megértéséhez szükséges a terület problémátörténeti nézőpontú vizsgálata (Garai, 2022; Németh & Pukánszky, 2004), ahol a perspektíva kellően tág, a vizsgált terület fókuszja azonban egyre szűkülő, amely által a kapcsolódási pontjainak neveléstudományi fókuszú megértése révén újfajta irányvonalakat, értelmezési kereteket alakíthatunk ki, valamint adott esetben törvényszerűségeket is feltárhatunk.

A neveléstudományi (tudományelméleti és -történeti) fókuszra az a jelenség adja, amellyel az óvodai (és adott esetben iskolai) nevelést megelőző időszakban a gyermekek fejlődését elősegítendő pedagógiai beavatkozások lehetősége teremtődött meg, átjárást biztosítva a medikális és pedagógiai tér között, beemelve a gyermeket és családját – akár már a megszületése pillanatában – egy szabályozott, célorientált és *fokozatosan intézményesülő*, s ezáltal a korábbi szervezeti egységektől elkülönülő pedagógiai térbe és időbe.

A tervezett kutatás e magyarországi szolgáltatások közoktatási és köznevelési rendszerben jelenlevő pedagógiai beavatkozásokat (korai fejlesztés és gondozás mint a koragyermekkori intervenció része) a szakmai diskurzusokban / tudományos mezőben fellelhető és az ezzel szorosan összefüggő szakpolitikai szabályozásokban – a törvényhozás szövegeiben – megjelenő tartalmak felhasználásával kívánja vizsgálni problémátörténeti megközelítésben. Nevezül, hogy hogyan változott, alakult, bővült a koragyermekkori (adott esetben szüléstől kezdődő) pedagógiai, főként *gyógypedagógiai és konduktív pedagógiai* beavatkozások rendszere, szabályozása – a közoktatási és köznevelési rendszerbe illesztése – és mindez milyen kapcsolatokat alakított ki, hozott létre a különböző tudományterületeken jelenlevő gyakorlati (adott esetben medikális, szociális) térben működő ellátási formákkal, az abban jelenlevő professziók képviselőivel.

Ezzel összefüggésben a kutatás homlokterébe kerül a professziók alakulására irányuló feltárás, miszerint e terület változása volt-e, és ha igen, milyen hatással azok módosulásaira, s mindezek kölcsönhatásai milyen kapcsolatokat mutatnak, a kapcsolódási pontjainak értelmezése segítheti-e a terület és az ellátórendszer fejlesztését. Mindezt professzionalizáció-elméleti keretben jogi és eszmetörténeti megközelítések is bevonva a vizsgálódás terébe, amely vizsgálat a joghatóság formálásnak nem csupán kronológiai, és a hivatáscsoportok belső és külső viszonyrendszerének feltárására irányul, hanem az ezzel együtt járó politikai-jogi-hatalmi változások feltárását is célozza (Garai, 2022).

A tervezett kutatás során vizsgálni kívánjuk, (1) hogy hogyan változott, alakult, bővült a koragyermekkori pedagógiai (gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai) beavatkozások rendszere, szabályozása – a közoktatási és köznevelési rendszerbe illesztése – és mindez milyen kapcsolatokat alakított ki a különböző tudományterületeken jelenlevő – adott esetben medikális és szociális – térben működő ellátási formákkal, az abban működő professziók képviselőivel. Mindemellett érdeklődésünk tárgya magára a professziók alakulására irányul, (2) miszerint ezek kölcsönhatásai milyen jelleget mutatnak, a kapcsolódási pontjainak értelmezése segítheti-e a terület és az ellátórendszer fejlesztését.

Hiszen a jelenben felmerülő kérdéseinkre adott válaszok minősége bizonyos értelmezések szerint függ a helyzet kialakulásához vezető összefüggések megértésétől, a történeti interpretáció a jelenről alkotott képünket is alakítja (vö. Garai, 2022). A kutatás tágabb időbeli keretét a 20. és a 21. század alkotja, így a témát az ebben az időszakban kibontakozó neveléstudományi diszciplína tükrében kívánjuk vizsgálni, ugyanakkor a forráskutatás és feltárás, illetve a módszertani keretrendszer várhatóan szűkebb időszávot ölel majd fel, mindazonáltal az időintervallumot – tekintettel a kutatás keretére, módszertani megközelítéseire és várható forrásbázisára – szükséges szélesre tárni az átfogó, csaknem teljes spektrumot lefedő vizsgálat igénye okán.

A kutatás általános céljai és kérdései

1. Annak feltérképezése, hogyan alakult a hazai koragyermekkori intervenció részeként értelmezhető korai fejlesztés fejlődése kialakulásától napjainkig Magyarországon, s e terület milyen mértékben jelenik meg a neveléstudományi diskurzusokban, milyen kapcsolódási pontokat mutat egyéb tudományterületekkel.

2. Annak megállapítása, hogy milyen közös jellemzők ismerhetők meg és azonosíthatók a különböző tudományterületek szakmai protokolljaiban, a tudományos térben történő kommunikációjában és a politikai diskurzusokban.

3. Annak megállapítása, hogy e terület változása, szabályozása milyen képet mutat a területen jelenlévő professziók változásaival összefüggésben és összevetésben, kölcsönhatásai miként értelmezhetők.

A kutatás céljaiból származtatott kutatási kérdések a következők:

1. Mi jellemzi a koragyermekkor (születéstől a tankötelezettség megkezdéséig tartó időszak) célzott pedagógiai szolgáltatásokkal foglalkozó tudományos diskurzusokban megjelenő szakmai tartalmat Magyarországon a 20. és 21. században?

a) E szakmai tartalom és a szabályozói tér jogszabályokban megjelenő változásainak kölcsönhatásában milyen jellemzők azonosíthatók,

b) mindez társadalmi hatásait tekintve hogyan változott – különös tekintettel a gyógyító/speciális pedagógiák fejlődéstörténetének alakulására, professzionalizációjára a társadalmi és politikai változások és sajátosságok tükrében – különös tekintettel a joghatósági folyamatokra?

Kutatási keret, módszerek és források

A korábban említett professzionalizáció-elméleti megközelítés fényében, valamint a kutatás hivatástörténeti aspektusainak feltárásával összefüggésben elmondható, hogy a területen jelenlévő szakértői csoportok kritikai történeti személetben egymástól függő rendszerben értelmezhetők, még abban az esetben is, ha különböző joghatósági szabályozók ellenőrzése alá tartoznak. A keretek bemutatásához Andrew Abbott 1988-ban, *The System of Professions* című könyvének keretrendszerét hívjuk segítségül, amely elméleti megközelítésében úgy véli, hogy a hivatások (szakértői csoportok) története alapvetően a jogi kontroll meghatározásáért folytatott viták történeteként értelmezhető. Értelmezésében a hivatások fejlődése a közöttük fennálló kölcsönhatásokból ered, ezen kapcsolatok értelmezését viszont az határozza meg, miként gyakorolnak joghatósági kontrollt a területen. Kutatásai szerint a magasan kvalifikált csoportok/testületek fejlődése alapvetően azok absztrakciós készségük minőségében rejlik, amely esetében azt jelenti, hogyan képes eljárásait kiterjeszteni egy adott területre, illetve – elsősorban – hogyan és miként képes egy adott jelenséget problémaként azonosítani a kulturális mezőben, amely problémára megoldásokat fejleszthet ki. Mindebből következően e megközelítés, még ha limitációkkal is, hiszen a poszt-socialista országok eltérő fejlődési struktúrával rendelkeznek az Abbott által bemutatott modell mintául szolgáló észak-amerikai és kontinentális európai szakcsoportoktól, karakterisztikailag mutatnak hasonlóságot az említett szakértői csoportok tekintetében, alkalmasnak bizonyul a vázolt probléma kezelésére. Ezért e modell az elméleti megközelítés fontos pillérének tekinthető, amelyet egyrészt annak limitációival kezelünk, másrészt tartva a kutatás hermeneutikai, interpretatív megközelítését, valamint a grounded theory hibrid jellegére és az ebből fakadó lehetőségeire tekintettel tervezzük kiegészíteni mindazt, s az esetleges eltérésekre megoldást találni az elméletalkotás irányába hatóan (Abbott, 1988; Corbin & Strauss, 2007; Garai, 2022; Németh, 2005; Szabó, 2015).

A következőkben leírásra kerül a módszertani megközelítés, valamint a forráscsoport, amely az előbbieken vázolt kerettel összhangban a szakértői csoportok egymás közötti diskurzusára, valamint a jogi arénára fókuszál.

A kutatási módszerek és források ismertetése és indoklása

A kutatás módszertani gerincét az induktív tartalomelemzés adja, a grounded theory (megalapozott elmélet) megközelítés (Corbin & Strauss, 2007), amellyel célunk a terület fejlődésének és alakulásának; a különböző tudományos terekben megjelenő és így vizsgálható tartalmainak feltárása. Ezzel összefüggésben vizsgáljuk, hogy a törvényi szabályozás milyen mértékben követte a szakértői tartalombővülést, hogyan és milyen mértékben reagált a korszak változásaira, a hivatáscsoport által támasztott és a társadalmi igényekre, hálózat- és diskurzuselemzési szempontokat is behívva, vizsgálva a terület kapcsolódási pontjait, amely az ember mint alany szempontjából teremt fontos nézőpontot – elsősorban, de nem kizárólagosan – a köznevelési rendszerben is folyamatosan alakuló és bővülő terület fejlődését szem előtt tartva. A terület tudományos térben megjelenő reprezentációját kívánjuk vizsgálni, tehát az írott neveléstudományi diskurzusban megragadható jelenlétét, amely okán heterogén forráscsoport használatát tervezzük.

Tudománytörténeti szempontok alapján, valamint az előzetes forráskutatás, a definíció-evolúció és a szemantikai kérdések eddigi feltárása egyrészt az orvostudományi és neveléstudományi terület folyóiratokban megragadható tartalmainak összevetését indikálja, amely jelen esetben egyrészt az 1892-től megjelenő Magyar Paedagogia/Magyar Pedagógia és a Magyar Tudományos Akadémia V. Orvosi Tudományok Osztálya által gondozott periodikák (Acta Microbiologica et Immunologica Hungarica / Acta Microbiologica 1954–2001; Acta Physiologica: 1950–1999), valamint, amennyiben a megfelelő elméleti telítettség eléréséhez szükséges további forrást bevonni, úgy a Gyermekgyógyászat (1950–) és az Orvosi Hetilap (1857–) folyóiratok, valamint indokolt esetben a Gyógypedagógiai Szemle (1973–), Gyógypedagógia (1971–1989) és a Magyar Gyógypedagógia (1909–1943) című folyóiratok tartalmi összevetése jelentené – a kezdetek feltáráshoz és a folyamat megértéséhez. Másrészt, mint a nyilvánosság egyik szférájaként értelmezhető – oktatáspolitikai szempontból lényegesnek tekinthetően – politikai diskurzusok kerülnek előtérbe, amely esetben a törvényhozás dokumentumait vizsgálánk, különös tekintettel az 1940-től elérhető forrásokra. Mindkét tágabb forráscsoport (periodikák és az Országgyűlés dokumentumai) a nyilvánosság szférájaként értelmezhető, ezáltal alkalmas a kutatási probléma kezelésére. Alapvetően szövegek elemzésén keresztül történő megismerésre törekszünk.

E vizsgálat – adatrögzítés – három fázisból áll: nyílt kódolás, axiális kódolás és szelektív kódolás. E módszertani megközelítés célja az empirikus adatok felől az elméletalkotás irányába való haladás. A vizsgálat tehát elsősorban feltáró jellegű, de a kapcsolódó elméleti (szakirodalmi) háttér révén deduktív komponenseket is tartalmaz (Corbin & Strauss, 2007). A formálódó kódok többszöri próbát követően kerülnek véglegesítésre a kutatás megbízhatóságának növelése érdekében (vö. Saldana, 2013). A rendkívül nagymennyiségű adat rögzítésében, tárolásában, valamint a tartalom rendszerezésében, elemzésében és az adatok/eredmények vizualizációjához az ATLAS.ti tartalomelemző szoftver használata nyújtana segítséget. A tartalomelemzés

egyik fázisaként – az axiális kódolás során – a kategóriák hálózati vizsgálatára is lehetőség adódik (Brailas, 2014; lásd még Barabási, 2016), e hálózat felépítéséhez a yEd elnevezésű diagramszerkesztő szoftver használatát tervezzük.

Várható eredmények és összegzés

Mint minden feltáró jellegű történeti kutatás e vizsgálat is – részben – a jelen problémáinak a vizsgálatával is foglalkozik. E megközelítésben a feltáró munka, reményeink szerint a kutatási kérdések megválaszolása által a tárgyalt terület széleskörű szakmai és tudományos tudásaihoz járul hozzá. A megközelítés lehetőséget ad arra is, hogy ne csupán az események kronológiai feltárása révén teremtsen új értelmezési kereteket, de az értelmező, interpretatív jelleg okán, a terület neveléstudományi aspektusainak megértése révén, az eddigiektől eltérő irányvonalakat, értelmezési kereteket megfogalmazására is alkalmassá váljon, vagy adott esetben ezidáig feltáratlan törvényszerűségeket is láthatóvá tegyen.

Mindemellett a kutatás céljaival összhangban, a korai fejlesztés történetének átfogó megrajzolásán túl olyan további problémátörténeti felvetések megalkotását is jelentheti, amely során egyéb, akár antropológiai kérdések megválaszolására is lehetőség adódik, úgy mint a koragyermekkel kapcsolatos elvárások változásai, a kapcsolódó tudományterületen azonosítható hatások és társadalmi értékválasztás mentén fejlődő gyermekkép tekintetében tetten érhető változások természete, fogalmi rendszerének alakulása, valamint e feltételezett változások kölcsönhatása a gyakorlati pedagógiai cselekvésekre; továbbá választ kaphatunk arra a kérdésünkre is, miszerint létrejött-e új szakcsoport a tárgyalt terület vonatkozásában.

Irodalom

- Abbott, A. (1988): *The System of Professions. An Essay on the Division of Expert Labor.* The University of Chicago Press.
- Barabási, A-L. (2016): *Network Science.* Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (2002): *A gyakorlati észjárás. A társadalmi cselekvés elméletéről.* [Trans. Berkovits Balázs.] Napvilág.
- Brailas, A. V. (2014): *Networked Grounded Theory.* *The Qualitative Report*, 19(8), 1-16. <https://doi.org/10.46743/21603715/2014.1270>
- Feldman, M. A. (2004). (Ed.): *Early intervention: The essential readings.* John Wiley & Sons.
- Foucault, M. (1990): *Felügyelet és büntetés. A börtön története.* Gondolat Könyvkiadó. (Original work published 1975)
- Forrai, J. (2019): *Memoirs of the Beginnings of Conductive Pedagogy and András Pető.* Új Aranyhíd Press.
- Garai I. (2022): *A középiskolai tanári professzió intézményesülésének folyamatai: A tanárvizsgáló bizottság és a tanárképző intézet működése a pesti tudományegyetemen az 1862–1919 közötti időszakban.* ELTE Eötvös József Collegium.
- Gordosné Szabó A. (2012): *Gyógyító pedagógia – Nevelés és terápia.* Medicina Könyvkiadó.

- Guralnick, M. J. (2008). International Perspectives on Early Intervention: A Search for Common Ground. *Journal of Early Intervention*, 30(2), 90–101.
<https://doi.org/10.1177/1053815107313483>
- Hári M. (1997): A konduktív pedagógia története. MPANNI.
- Kereki J. (2020): A kora gyermekkori intervenciók rendszer működése és fejlesztési lehetőségei az egységes ellátási út tükrében. [Doktori disszertáció], ELTE PPK, Neveléstudományi Doktori Iskola.
- Kereki J. & Lannert J. (2009): A korai intervenciók intézményrendszer hazai működése. TÁRKI-TUDOK Zrt – FSZK.
- Németh A. & Pukánszky B. (2004): A pedagógiai problémátörténete. Gondolat Kiadó.
- Németh A. (2005): A magyar pedagógus professzió kialakulásának előtörténete. A 18. században és a 19. század első felében. *Pedagógusképzés*, 3(1), 17–32.
- Németh, A. (2014): Emberi idővilágok. Pedagógiai megközelítések. Gondolat Kiadó.
- Saldana, J. (2013): *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. SAGE.
- Sanda, I. D. (2012): A pedagógiai tér minőségi dimenziói. Értelmezési lehetőségek – elmélet és gyakorlat. *Képzés és Gyakorlat*, 10(1-2), 144–158.
- Szabó Z. A. (2015): Hálózat–tudomány–történet. Szakirodalmi áttekintés és módszertani javaslatok a magyar neveléstudomány 1945 és 1989 közötti kommunikációs sajátosságainak feltárásához. In: Németh, A., Biró, Zs. & Garai, I. (Eds.) *Neveléstudomány és tudományos elit a 20. század második felében*. 83–111. Gondolat Kiadó.
- Vértés O. J. (1940): *A gyógyító nevelés rendszere*. Kókai Lajos kiadása.
- Woodhead, M., Feathersone, I., Bolton, L., & Robertson, P. (2014): Early childhood development: Delivering inter-sectoral policies, programmes and services in low-resource settings [Topic guide]. Health & Education Advice & Resource Team (HEART). <https://oro.open.ac.uk/41552/> (Letöltés dátuma: 2025.01.10.)

A Pető módszer (konduktív nevelés) története Japánban

Benyovszky Andrea – Balogh Erzsébet – Horváth Júlia

Bevezetés, előzmények

Összetett feladatok felvállalása és megoldásuk nehézségei (pl. hogy valamire nincs feltétlenül vagy kizárólagosan alkalmazandó, obligát módszer, a legkülönbözőbb próbálkozások ismerete és értő szakembereinek a hiánya stb.) szinte lehetetlen megszervezést jelentettek a cerebrális parézis (CP) és annak különböző formáihoz hasonló idegrendszeri kórképek ellátásában minden országban a 19. századig. A kórkép formáinak, eredetének, agyi eltéréseinek, nevezéktanának tisztázásában számosan (Little, Freud, Osler) dolgoztak. Ellátását legkorábban az ortopéd sebészek vállalták a CP okozta deformálódások műtéti megoldásaival, akikhez később csatlakoztak a fizioterápiás szakemberek. A 20. sz. második felére vált nyilvánvalóvá, hogy a feladat megoldásában több diszciplína és az egész társadalom részvételét kívánó megelőzés, újabban genetikai kutatások, az orvosi és rehabilitációs beavatkozások, a segédeszközök, oktatási és nevelési módszerek, az épített és a funkcionális környezet alkalmazása, az elérhető munka és a megfelelő elérési lehetőségek biztosítása egyszerre, egymás mellett és kaszkádszerűen, egymás után lenne fontos. Azonos érdeklődésű és feladattudatú szakemberek még a hazájukban sem mindig találkoznak vagy értenek egymással egyet még napjainkban sem, amikor a világháló már földrészeket is összeköt. Ezért gondoljuk érdemesnek a konduktív nevelés magyar-japán kapcsolatát összefoglalni.

1. ábra. A konduktív pedagógia vagy nevelés megalapozásának, rögzítésének, a hazai és nemzetközi elterjesztésének mesterei. Pető 1945-1967, Hári 1945-2001 között (összesen közel 80 évet) dolgozott a konduktív nevelés érdekében

Magyarországon dr. Pető András (1893-1964) és legfontosabb követője, tanítványa, dr. Hári Mária (1923-2001) (1. ábra) ebből a társadalmat terhelő, nehezen működő, de sürgető feladat mennyiségből metszettek le egy nagyobb szeletet a konduktív nevelés (KN) módszerének és rendszerének az 1945-től induló kidolgozásával.

A módszer kidolgozását a CP igény indította, de az egészséges befolyásolás, a testi, szellemi, értelmi és érzelmi képességek, morális adottságok mozgással együttes, tartós mozgósításának elvéről van szó. A módszer elve és facilitációi sok más kórkép vagy állapot eredményes befolyásolására is alkalmas.¹

A KN sokáig újdonságnak számított az egész világon, és legkorábban a brit szakemberek vitték híré a Pető-Bobath levelezés,² majd látogatás által indított kapcsolat alapján, amelyet Hári doktornő ápolt tovább.

Japánban a CP kezelésében a világhírű elméleti matematikus, Teiji Takagi (1875–1960) elveinek analógiájára (a káosz elmélet, bonyolult matematikai szabályok a változás, a kimenet jellemzésére) vezették be az ellátásba a kórház és az iskola kombinációját, amelynek a „RYOIKU” nevet adták. Az óriási Takagi irodalom³ komoly matematikai ismereteket tételez fel, átlagos ember nem is érti, de hétköznapiasan: a folyamatos változás iránya, hullámozása és mértéke nem vezethető le a részek összeadásából, annál több, jobb, más keletkezik.

A „RYOIKU” számos szótári jelentése közül a sok, a több, az intenzitás, a hatvány és tartósság jelentéseket érdemes kiemelni. Tartalmilag, a gyakorlatban pedig (1) az orvosi ellátást: ortopéd sebészet, gyermekorvoslás, fiziko-, foglalkozás- és beszédterápia, pszichológia), (2) az önálló életre való rávezetést, és (3) az iskolai feladatok egyidejű alkalmazását jelenti egyazon intézetben. Az első ilyen intézetet Tokióban, 1942-ben nyitották meg. Az 1963- as japán gyermekvédelmi törvény nyomán 62 hasonló intézet kezdte meg a működését⁴.

Dr. Murai, a konduktív nevelés és judo találkozása

Ahogy nem nyugtatta meg sem Petőt és Hárit, úgy a japán Murait sem, az a nehéz feladatok vállalása idején gyakran használt motto:⁵ „Tedd meg, amit tudsz, azzal, amid van, ott, ahol vagy!” Dr. Masanao Murai (1926–2010) sebészként volt elégedetlen a japán és a saját CP ellátási eredményeivel, és kereste a más, a jobb, az újabb megoldásokat, ahogyan később mondta: „necessity is the mother of invention”.

Murai egy angliai útja után kereste fel először a Villányi úti Mozgásterápiás Intézetet, mert Karl és Berta Bobath révén Londonban tudomást szerzett a Pető-módszerről. Berta Bobath ugyanis személyesen ismerkedett meg Budapesten az atetórist minden másnál jobban befolyásoló Pető-módszerrel,⁵ majd küldte az intézetbe a fizio- és foglalkozásterápiás embereit (Ester Cotton, Margaret Parnvell) megtanulni azt.

1965-ben Cottonék – Lady Zia Wernher (1892–1977) anyagi támogatásával – a London közeli Lutonban megkezdték a tanult alkalmazását néhány gyermekkel. Közleményeik nagy gyorsasággal terítették az információt a mozgásterápia magyar változatáról és iskolájukat is sokan látogatták.^{6,7} Az ekkoriban már nagybeteg Petőnek a Cottonhoz intézett leveleiből a módszer lényege, összefoglalói és a Lutonból rendszeresen megküldött dokumentációs fényképeknek a legrészletesebb, írásos javításokkal visszaküldött, konkrét „távoktató” változatai ma is tanulságosak.⁸

Murai 1966 őszén először, majd évenként többször járt Magyarországon, mert orvosi, sebészi diplomája mellett eredményes, kitűnő judo sportember is volt. „1966-ban, ősszel hazánkba látogatott Toshiro Daigo (1926–2021) és Murai mester, a Kodokan Judo Intézet (Osaka) két szakembere és egyhetes intenzív továbbképzést tartott a válogatott versenyzők és edzőik számára.”⁹ A magyar judo sportolóknak a

továbbiakban is nagy szüksége volt a japán segítségre, így Murai edzői-képzési munkáját évente igénybe vették. Az a tragédia történt ugyanis, hogy a magyar judo sport szinte minden díjnyertes sportolóját és fontos edzőjét elvesztette egy repülőgép katasztrófában (1966. november 24.).¹⁰

40 évvel később, amikor Murai doktor 2008-ban megbetegedett, megkerestük azokat a sportembereket, akikkel 1966-ban találkozott. A könyvei alapján¹¹ felhívtuk (Kozma, Balogh) a már idős Sági urat, aki teljesen felélénkült, amikor a nevet meghallotta. Ő mondta el, hogy Murai nagyon kedves, szerény és nagyon közvetlen ember volt és hogy később főként a tatabányai judósokkal tartotta a kapcsolatot. Ajánlotta felkeresni a magyar judo válogatott volt szövetségi kapitányát (1998–2006). Németországban értük el Németh Ferenc edzőt, aki pár évvel korábban járt éppen Japánban és nagy szeretettel beszélt az egykor megismert Murai doktorról. „Kedves, szolid fiatalember volt” (nota bene: Murai akkor 40 éves volt), aki a judóban legfontosabbnak tartotta a félelem leküzdését, az esés gyakorlását az egyszerűtől a bonyolultig. (Németh 2006-ban magas magyar kitüntetést, 2018-ban pedig a német Judo Sport Verein Speyer 68 esztendőes magyar edzőjeként az Év Edzője címet kapta meg.¹²)

A sokszor megismételt Villányi úti látogatásai során – az angliai információk, dr. Hári Mária elméleti és Székely Ily gyakorlati bemutatása alapján – Murai megértette a Pető-módszer lényegét (dr. Pető Andrással Murai már nem találkozhatott). Felfedezte mekkora a rokonság a judo és a Pető-elvek között. Már korábban úgy határozott, hogy megpróbálja az általa kifogástalanul ismert és gyakorolt, a sérültekhez adaptált judo elemek alkalmazását CP-ben. Soha nem gondolta volna, mondta, mégis megtörtént, hogy a judo elvezette a Pető-módszerhez. (2. ábra)

2. ábra. Nem az erő, hanem a lendület, a hatékony mozgás szépsége és a küzdelemben, életvitelben tanúsított moralitás a lényege a judonak. A judo a szelíd út, maximális teljesítmény elérése minimális befektetéssel. Murai mondta egy interjúban: „And I wanted to follow the 'no-touch' system, whereby the patient is taught by verbal instructions without physical contact. That is more effective, more educational, in mental and emotional development too.”²⁸

„Megtaláltam néhány közös vonást a judo és a KN között. Mindkét megközelítésben a csoport a tevékenységek alapja, a ritmus hasznosul, a feladatok lefedik az összes fekvő, ülő és álló helyzetet. A különbség az, hogy míg a judo, mint testedzés, az oktatás egyik része, a konduktív nevelés az emberi fejlődés minden fázisát lefedi, tehát ez egy mélyreható és átfogó oktatási forma.”^{13, 14}

A Murai által az 1970-es években, Oszakában alapított Warashibe-kai Judo School kezdett judo-terápiát kínálni CP-vel élő gyermekeknek. 1981-ben megnyitotta a Warashibe-en nevű (3. és 4. ábra) felnőtt létesítményt testi fogyatékkal élők számára, majd további intézményeket nyitott Hokkaido szigetén.

Ezekben az intézményekben egyesítette a Pető elvekkkel a judot és a hippoterápiát.

A Pető módszert alkalmazó intézmények Japánban

Jelenleg: Social Welfare Corporation Warashibe

A régi nevek Oszaka, Hokkaido területén:

わらしべ園

Warashibe-en = Warashibe kert

わらしべ会

Warashibe-kai = Warashibe Egyesület

わらしべ祭

Warashibe-sai = Warashibe Fesztivál

北のわらしべ

Warashibe of the North (Hírlap címe)

3. ábra. Kezdetben nem figyeltünk a konduktív nevelést alkalmazó japán névre. A warashibe szótári alapszóként nem létezik. Létezik azonban egy sok száz éves buddhista népmese, aminek Warashibe Chōja (szalmamilliomos) a címe. Egy nagyon szegény emberről szól, aki Kannon istennő tanácsára egyetlen rizsszalma szálát vett fel, és az egymást követő jótékony cserék során hihetetlenül meggazdagodott. Étteremlánc is visel Warashibe nevet – az egyszerűtől a kifinomultig

わら、わら
稲穂
稲わら

szalma, szalmaszál

= wara

rizs-szár

= wara inaho

rizs-szalma

= inewara

4. ábra. A learatott rizs szárának minden apró darabkáját hasznosítják a japánok, megbecsült érték. Talán a rászorultak értéke, fontossága, vagy éppen a segítségadás kezdeti rizsszálnyi volta (legalább egy szalmaszál, ahogy a rengeteg szoborral tisztelt népszerű Kannon tanácsolta a koldusnak a mesében) a névválasztás magyarázata. Nincs ismeretünk erről, pedig feltehető, hogy a Murai–Hári beszélgetésekben erről is volt szó

A KN és a judo és szellemi rokonságát legjobban a zen mondás fejezi ki: „Nana korobi ya oki.” „Ha hétszer elesel, kelj fel nyolcadszorra is.” Ezt a régi judo mesterek adták tovább egymásnak és tanítványaiknak, értelme: a bennünk lévő tökéletlenség felismerése. A hibáinkat meg kell tanulnunk észlelni és elviselni, legyőzésükkel talán fejlődhetünk. A felismert hibát talán nem fogjuk többé elkövetni. Nagyon egybe cseng ez a Pető- és Hári-féle „Meg tudod csinálni!”, a feladatnak adott mindennapi ultimátum, ami az aktuális cél ritmikus intendálásával és Haz előtte és folyamatosan elvégzett sok hetes-hónapos munka alapján válik sikeressé. A tegnap már elért, akár csekélyke eredmény¹ nem veszhet el, annyit vagy még jobbat kell ma elérni.

Az 1970-es évek során Murai ismételten konzultált Hári doktornővel, judózott a nagyobb fiúkkal az intézeti homokozóban (tatami nem volt), nézte a gyermek és felnőtt csoportokban zajló munkát; fényképezte a kisebb gyerekek vörös/fekete kockás flanel ruháját (azt lehetett olcsón kapni), meg a felnőttek zsályateás fürösztsését, borogatását. Ezek feltételeit megteremtette vagy magával vitte, majd alkalmazta intézeteiben, Osakában, természetesen a zsályát Hokkaido mezőin.

Japán gyermekek érkeztek a Villányi útra, akkori nevén Mozgássérültek Intézetébe

1978 novemberében a Villányi útra érkezett öt óvodáskorú mozgássérült kisgyermek – nyolc támogató, ellátó kíséretében – Japánból. A kicsik és nagyok jórészt hátizsákokkal és hátizsákokban, az itteni éghajlathoz kicsit alulöltöztetetten, de remek dzsekkikben, de fázós térdzoknikban utaztak. Abban az időben a Mozgásterápiás Intézet nyári szünet nélkül, a teljes évben „üzemelt”, tekintet nélkül a több napos vallási vagy állami ünnepekre, így az adventi érkezés sem okozott volna szakmai gondot. A konduktorok folyamatosan dolgoztak és minden más személyzet is ügyeletet tartott. A japán gyermekek előkészített szakmai befogadása (dr. Hári Mária és dr. Masanao Murai számos egyeztetése alapján) a konduktorok által simán, de adminisztratíván eléggé problémásan zajlott. A japán nagykövet és az éppen ott járó japán hadügyminiszter és nem utolsósorban a szívós és udvarias, apró ajándékokkal gyakran kedveskedő Murai hatására helyreállt a béke. A főhatóságok és a devizarendelkezések, a kormány által a magyaroknak ingyen biztosított ellátás pénzért való szolgáltatása külföldieknek sok nehézségbe ütközött, amelyekről évtizedekkel később Toru Imai adott interjút. Nem kérdés, hogyha magyarok szerveztek volna Japánban ilyen jellegű munkát, legalább ennyi problémával találkozhatnak, vagy meg is bukhatnak. Csakhogy akkor ők (a japánok) a KN nagyszerűségébe vetett hitükkel állították szembe az intézet körüli akkori mostoha állami légkört annyira, hogy arról még most is ecetesen nyilatkoznak.¹⁵

Az előkészítés ellenére komoly gondot okozott a gyermekek létszáma, a kísérők intézeti elhelyezése, akik nélkül pedig ide sem érkezhettek volna, nem is beszélve a gyermekek állapota mellett a nyelvi és diétás eltérésekről. A költségek, a bekerülés valutával történő rendezése akkori magyar különlegességeivel is meg kellett küzdeni. Ráadásul a gyermekekkel nem a szüleik voltak jelen, ők a Murai által 1970-ben alapított Warashibe (Oszaka, Japán) intézet ellátottjai voltak. Végül egy általuk bérelt, Villányi úthoz közeli házban nyertek elhelyezést gyermekek és a velük Budapesten maradó, a Pető-módszert megtanulni vágyó három japán fiatal. Onnan jártak az intézetbe, de bérelt otthonukban is megkapták a konduktív nevelési program odaillő

részét (pl. önellátási feladatok). Igazi permanens, éjjel-nappalra kidolgozott, szakavatott programjuk volt, amelyet dr. Hári Mária és Székely Ily irányításával többségükben az ún. Módszertani Csoportban (Kozma Ildikó vezetésével) és Deák Irén kiemelt részvételével, főként Salga Anikó, Barna Zsuzsa, Papik Erzsébet és más konduktorok remek munkájával valósították meg az intézetben és a bérelt házban.

A segítő kíséret három Budapesten maradó tagja: Midori Kato, Arihito Osami és Toru Imai voltak. Közülük Osami el is végezte a konduktorképző főiskolát, magyarul. Sok év után még ma is tolmács szinten beszél magyarul, volt magyar munkatársaival jelenleg is Facebook- és e-mail-kapcsolatot tart fenn ma már főként angolul, noha már régen másutt dolgozik. Toru Imai szervezési és gazdasági megbízottként is dolgozott Murai döntése alapján, de szakavatottan bánt a gyermekekkel, amint azt a Horváth Júlia közlésében¹⁶ megjelent fényképen láthatjuk.

Imai számos magyar útján elkísérte Murai doktort később is és több cikluson át vezetőségi tagja volt a Nemzetközi Konduktív Nevelési Társaságnak (International Pető Association, IPA, alapítva 1990). (5. ábra)

5. ábra. Az IPA (International Pető Association) vezetősége Fürstenfeldbruckban 2013-ban: Beck Éva, Horváth Júlia, Mel Brown, Rony Shenker, Balogh Erzsébet, Földi Gabriella és Toru Imai. Jobbra lenn: Akira Kawamoto és az előbbiek. A Warashibe-kai (Hokkaido) intézményei átszervezésének vázlata 2023 végén (balra lent) és azok kialakulási rendje (jobbra fent). Akira Kawamoto elnök bemutatása a Sapporo Warashibe-en Naebo Irodában. A Fogyatékkal élők Jóléti Létesítményeinek 38. Nemzeti Tanácsa (Szapporóban), 2. rész, Warashibe of the North 19. szám, 7. oldal https://www.warashibe-hokkaido.net/infomation/pdf/reiwa5.12_compressed.pdf

Egyik világtkongresszusra hozott egy nagyhatású filmet, amelyen a Japán-szerte, de Osakában minden karácsonykor szokásosan 10 000 ember, köztük az intézetük néhány gondozottja éneklie együtt, németül az Örömdát.¹⁷ A legutóbbi években Imai san csatlakozott a hokkaidói munkákhoz. A Warashibe Észak Egyesület évi két alkalommal rendszeresen megjelenő hírlevelében ismételtlen ad magyar vonatkozású interjúkat, elmondta pl. a dr. Ákos Károly révén szerzett ismereteket (a Hári-Ákos könyv¹⁸ társszerzője).

Midori nagyon jól tudott magyarul, ami magyar férjével is magyarázható. Kicsi gyermeke lévén, a jobban szervezhető felnőtt ellátásba kapcsolódott be. Hazatérése után is szakaszosan, sokszor tolmácsként dolgozott és a felnőtt hemiplégiások ellátásában jeleskedett, tapasztalatcserére még a 2000-es évek elején is meglátogatta az intézetet, egyéni továbbképzést is kért.

Fél év után tértek haza a nálunk remekül fejlődő japán gyermekek. Ruháikat kinőtték, hozott dzsekijeiket a magyar pajtásoknak ajándékozták.

A későbbi években megnyíló japán intézetek teljes magyar képzés után oklevéllel rendelkező konduktortanítókat kaptak: Ichito Asai, majd Akira Kawamoto személyében. Asai remek előadást tartott Londonban.¹⁹ Kawamoto, aki egyébként Imai mellett és után szintén több cikluson át vezetőségi tagja volt az IPA-nak (5. ábra) ismételtlen szerepelt összefoglalókkal a kongresszusainkon^{20,21}, beszélt a KN japán megvalósításáról, a működő intézetekről, és részt vett a Hári emlékére 2018-ban tartott szimpóziumon is.²²

A Warashibe Intézetek és Alapítvány

Dr. Masanao Murai először saját, oszakai judo iskolájába fogadta vissza a Budapest-ről hazatérő gyermekeket, ebből keletkezett a „Warashibe-en” néven bejegyzett intézet a fiatal, többnyire cerebrális parézissel élő gyermekek számára (3. és 4. ábra)

Legkorábban 1981-ben a mozgásukban korlátozott (jelentős számban féloldali bémult) felnőttek számára nyitotta meg Murai Oszaka város és tartomány ellátására az első intézetét.

Mindkét intézet kialakításában és működtetésében felhasználta a Hári által közvetített petői elképzeléseket és elveket, küzdve a konduktív nevelés megvalósításáért, a szervezést adaptálva a helyi lehetőségekhez. Kedvelt és eredményes orvosi praxisát és ismereteit fontos fórumokon latba vetve gyűjtötte a Pető szimpatizánsokat. Magyarországot járt munkatársait eredményesen alkalmazta.

1990-től az egyirányú és gyakori budapesti japán látogatások kétirányúvá váltak. Régóta tervezett oszakai és hokkaidói meghívásnak, konzultatív jelenlétnek tettek eleget dr. Hári Mária, a Pető szakmai nézetek autentikus képviselője és kíséretében két rangidős tanítványa, Horváth Júlia az alacsony életkorok és Herczegh Mária a felnőtt kórképek érintettjeinek kiváló konduktorai. Előadások és szakmai bemutatások, konzultációk mellett ismerkedtek a japán étellel. A különleges ételekkel, cseresznyeafa ültetéssel dúsított találkozás csúcsa volt, hogy a hetvenedik évéhez közeledő Hári doktornő szabályosan beöltözve tanulta a judo mozdulatokat²³. (6. ábra) Olyan volt ez a minden résztvevő számára, mint egy kölcsönös szellemi összehangolódás.

6. ábra. Hári és Murai találkozásai különböző helyzetekben és életkorokban, az 1980-as években és 1990-ben. Sok kép megtalálható a Dr. Hári Mária Emlékkönyvben.²³ A 90-es Hári látogatás csúcspontja, hogy résztvett a judo alapok elsajátításában (középen és jobbra). A gyermekkorában kiváló tornász Hári táncművészetet tanult a negyvenes években, pár évvel a medicina előtt. A búcsúzó zsálya mezőben Murai és Hári már korosan, és még inkább Murai és felesége: Yoko Murai – talán legkésőbbi képe

1990 őszén, a Tokai University School of Medicine²⁴ által kiírt pályázat nyerteseként dr. Balogh Erzsébet, a Pető Intézet orvos igazgatója, főiskolai tanár egy jelentős világkongresszuson (The Joint Convention of the 5th International Child Neurology Congress - ICNA - and the 3rd Asian and Oceanian Congress of Child Neurology, November 4-9, 1990 Keio Plaza Inter-Continental hotel Tokyo, Japan²⁵), mint ICNA vezetőségi tag és chairman, előadással vett részt. Ez adott módot arra, hogy meglátogathassa az oszakai intézeteket.

Néhány hosszabb, Muraival és tanítványaival eltöltött este alapján bizonyossá vált, hogy ők is, mint a nemzetközi mezőny jó néhány szakmai látogatója, orvosa, Hári személyes közvetítésével értette meg a Pető-elveket és tartja nagyra a KN-t. Legkifejezőbbben ezt később Hári doktornőre emlékezve egy belga orvos fogalmazta meg:²⁶ „We learned a tremendous lot from her. Indeed, it takes such a long time – for parents as well – so really understand conductive education. That you have to ‘work hard’, to build a personality, to foster intentionality, success and self controll. All those words, they seem easy to pronounce, but every-day reality while working with a child struggling with motor difficulties, makes us aware of their meaning and truth. Something which many modern „fast-food” therapist do not seem to grasp.”

Ugyanazon év végén, 1990-ben zajlott le Budapesten az első konduktív nevelési világkongresszus, amelyen megalakult a Nemzetközi Pető Társaság (International Pető Association, IPA) és átadták néhány ember, közöttük dr. Masanao Murai számára is, az intézmény vezetése által újonnan alapított Honorary Conductor Award (Tiszteletbeli Konduktor) elismerést. A kitüntetést olyan, nem konduktor szakember, szülő, szervező, pedagógus, közéleti és humanitárius értő kaphatja, aki támogatja a hazájában a Pető–Hári módszer megismerését vagy telepítését. Murai nagyra értékelte a címet.

1995-ben, a második, ismét Budapesten tartott KN világkongresszus vendégei között számos japán szakember jelent meg, és a Warashibe munkatársak és szimpatizánsaik, támogatóik jogot nyertek a 3. világkongresszus megrendezésére. Erre 1999-ben Hokkaido szigetén, Urakawa-ban került sor.²⁷ A megnyitón alkalmat teremtettek néhány japán szokás és kulturális különlegesség (pl. rituális teaforralás, kimono felöltés és a nemcsak különlegesen ütemes, de dallamos dobzenekar) megmutatására, amelyet nemcsak a nemzetközi mezőny, hanem a kongresszus patrónusai (Takamado koronaherceg és felesége, (His/Here imperial Prince/sses) (7. ábra) valamint a korábbi Japán nagykövet: Eiji Seki) és a szervezők együtt élveztek.

**Takamado herceg, Kozma Ildikó, Balogh Erzsébet, T. herceg felesége:
Hisako hercegnő, Horváth Júlia, F. Szabó Éva a kongresszusi
megnyitón (1999. Urakawa Hokkaido, Japan)**

7. ábra. Egyik, a kongresszust megelőző estén készült kép, amelyhez a rangosabb petősöket mintegy odaterelték. A szorgalmas és sokoldalú herceg 2002-ben meghalt, felesége, a 3 gyermekük mellett minden vállalását teljesíti. Elvesztettük Kozma Ildikót is, Balogh és Horváth visszavonult, F. Szabó Éva folyamatosan helytáll és prosperál

A hercegi pár beült másnap a terem közepén a hallgatók közé és meghallgatta a plenáris előadásokat²⁷, majd ebédet adott a magyar előadók és az IPA vezetőségi tagok számára. Hosszú asztal egyik oldalán, fénynek háttal ültek ők, szemben a meghívottak sora. Mindenki elé pontosan a mélyedés határáig töltött tányért és egy kanalat helyeztek. Mindenkitől kérdeztek valamit, balról jobbra, majd jobbról balra, sorban haladva vagy háromszor. Amíg egyikük kérdezett, a másikuk megmártotta a kanalát a levesben, de a válasz alatt már vissza is tette. Mivel felfedhető volt a koreográfia, a vendégeknek módja volt a levest (Benetton sárga színű, homogenizált folyadék a szokásosnál kisebb átmérőjű mélyedésben) elfogyasztani. A hercegi pár megköszönte a jelenlétét a meghívottaknak, akiket a mögöttük álló rendező nagyon határozott kézmozdulattal ülve maradásra intve – meghajolva távoztak.

A házigazda japánokon és a 20 magyar előadón kívül sok más ország és földrész (UK, Ausztria, Németország, Svédország, Izrael, USA, Kína, Hong Kong, Ausztrália, Új-Zéland) szakembergárdája mondhatta el saját konduktív neveléssel szerzett tapasztalatait és lehetett tanúja a bemutatókon, hogyan ötvözik a japánok a Pető-módszert a judo elemeivel és a lovas terápiával. Nem csoda, hogy a judo mellett komoly lovaskultúrájú japánok szívesen végeznek hipoterápiát is. Murai még alacsony, erős, írországi póni lovakat is beszerzett erre a célra. „A lovak nagyon gyengédek és kedvesek a gyengékhez.” „Az agybénulásban szenvedő gyermek lóra ülve érezheti az állat melegét. Távolabbra lát. A ló mozgása a gerincen keresztül éri el a gyermek agyát, így a járnai nem tudó gyermek úgy érzi, egy teste van a lóval és ő maga jár.” – mondta dr. Masanao Murai²⁸.

1993-ban volt dr. Pető András születésének centenáriuma, amelyen a magyar főhatóságok képviselői és néhány külföldi vendég, közöttük Murai is jelen volt. Előtte vendégül látta az intézetvezetés átvételére várományos Kozma Ildikót, kíséretében Varjasi Gyöngyivel. Számos telephelyen tartottak elméleti és gyakorlati megbeszéléseket, bemutatót.

A történet folytatása 2001–2023

A Pető Intézet (a Mozgássérültek Intézete, majd MPANNI = Mozgássérültek Nevelőképző és Nevelő Intézete; majd 2017-től Semmelweis Egyetem Pető András Kara) állami és alapítványi változatai és a különböző forrásokból és alakzatokban fenntartott Warashibe intézetek vezetői és munkatársai egyenes kapcsolatát a hasonló célok és azok megvalósíthatóságán való munkálkodás kötötte össze évtizedeken át. A feladatvállalásokat, a konkrét gyakorlati, módszertani kérdéseket kitartóan megvitatták egymással, Murai és Imai később Kawamoto gyakran felkereste az intézményt.

A Japánban végzendő tanácsadásokra, egy-egy program bevezetésére, bemutatására, megtanítására rendszerint Herczegh Mária iskolai részlegvezetőt, és rangos gyakorlati oktató konduktort kértek fel éveken át.

Mindenki számára nagy veszteség volt dr. Hári Mária halála 2001-ben, akit a főigazgatói poszton őt 1994 óta követő Kozma Ildikó temetett. A 2010-ben elvesztett dr. Masanao Murai halála a japánok számára különösen, de nemcsak számukra volt óriási veszteség, ahogyan azt kondoleáló levelében Kozma Ildikó írta:

„I learned with deep sorrow that Dr. Masanao Murai left us forever. Dr. Murai's pass away means a great loss to not only Osaka, Hokkaido and Warashibe Institutes, but to the whole community of Conductive Education. Conductive Education in Ja-

pan was intertwined with his name. He forever reminds us of deep understanding, knowledge, continuous learning, diligence, professional respect, friendship and help. Dr. Masanao Murai eternally means for me the determination, knowledge, skill and an unforgettable person, who undertook a very important, leading role in the introduction and development of Conductive Education in the Far East.

I will keep the memory of Dr Murai ad infinitum. Please, accept my sincere condolences.

Prof. Ildikó Kozma

President of the International Pető Association for Conductive Education

Former General Director and Professor of the International András Pető Institute, Budapest, Hungary”

Hári és Murai neveltjei, szakmai utódai és követőik tartják a kölcsönös tisztelet és barátság elvét, folytatják munkájukat a szükség és a lehetőségek szerint.

Dr. és Mrs. Murai halála évében a jómódú lakásszomszédjai, barátai (a nagyhírű mézszentes krétákat és művészi használatra alkalmas festő krétákat gyártó, még a madridi Pradóval is kapcsolatot tartó, Nippon Rikagaku Kogyo Co., Ltd. Székhely: Higashiosaka City, Osaka prefektúra, elnök: Yukio Higuchi) alapítványt hoztak létre MURAI FUND néven,²⁹ amivel biztosítani kívánják a magyarországi Pető által kidolgozott és a Murai által Japánba elhozott nevelési módszer folytatását. Céljuk, hogy az alap olyan emberi erőforrásokat támogasson, akik örökölhetik Murai törekvéseit, elősegítik a széles körű nemzetközi cserét és javítják a felhasználók jobblétét.

A társadalom alakulása és az élet elvárásai egyre másra alakítgatják vagy szélesebb körben is használhatóvá változtatják a kezdeti szervezeti elképzeléseket. Murai halála évében, nyílt meg pl. a mentális zavarokkal küzdők számára Oszakában egy újabb Warashibe, túlnyomóan judo sporttal foglalkozó intézmény, amelynek résztvevői számos országban versenyeznek és nyernek sorozatosan. Jelenleg ez az iskola heti rendszerességgel kínál tachiwaza (állási technikák) edzésre összpontosító judo órákat értelmi zavarokkal küzdő diákok számára. 2018-ban részt vettek az első, értelmi fogyatékos emberek számára szervezett judo versenyen. Az iskola célja, hogy továbbra is judo-lehetőséget biztosítson a fogyatékkal élők számára.³⁰

Ugyanazon évben, Szapporóban létesült egy teljesen új, a Parkinson-kórral élők és koponya traumán átesettek ellátására szánt épület. A megnyitó beszéd tartására meghívták a Semmelweis Egyetem Pető András Karáról dr. Deák Adrienn tanárnőt,³¹ ő Akira Kawamoto és családja budapesti tanulmányai alatt volt magyar mentora.

Az Oszakában és Hokkaidó szigetén működő számos intézmény 1981 márciusától, az alapítástól (dr. Masanao Murai orvos és felesége, Yoko Yoko [1930–2010] napjainkig tartó történetét az oszakai elnök közlésében olvashatjuk.³²)

A mai működésről a legteljesebb információ két forrásból nyerhető. A korábban csak Warashibe (és valami jelző, vagy helyszín) névvel jelzett, ma már egységes ernyő alatt: Social Welfare Corporation Warashibe vállalatok történetéről, alapító okiratokról, működési célokról és tevékenységekről, vezetőségekről, pénzügyi és vállalati jellemzőkről – részben japánul részben angolul, néhány helyen magyarul, vagy éppen sokat mondó képes tudósításokban olvashatunk.^{33,34} A két nagy településen (Oszaka város és tartomány; Hokkaidó, Szapporo város és más települések együtt: Warashibe of the North) számos, kisebb nagyobb speciális intézményét, birtokát és munkahelyét egy-egy elnök fogja össze és mintegy különálló vállalatokként,

de azonos elvekkel irányítja és a földrajzi és közigazgatási helyhez, a lakossággal való intenzív kapcsolatok bevonásával működteti.

A forrásokból kivehető, hogy a fenntartási költségeket az állam, a privát és vállalati adományok, és a saját termelés (pl. régebben az orvosi zsályát is természetettek és a szárából készített tea részben használatra, a rengeteg tök pedig nemcsak fogyasztásra, de eladásra is kerül) fedezi. Küzdenek az ellátó emberek hiányával, sok önkéntes munkást vesznek fel a munka szabályos, szervezett bemutatása alapján.

Az oszakai és hokkaidói együttműködés a kölcsönös nagybecsülésen és a tapasztalatok cseréjén alapul. Ilyen volt az oszakaiak északra látogatása 2022. december 15–16-án, amelyet Tsuji Kazura elnök vezetett, és amelyet a hokkaidóiak nyolc embere, Akira Kawamoto elnök vezetésével Oszakában vizionzott. A magyar emlékek is szóba kerülhettek, mert a „Warashibe of the North” 2023. évi februári száma már az előző karácsony és újév magyar ételeinek receptjét közli.

Előadások, csoportos beszélgetések és üzleti körutak zajlottak, majd a résztvevők együtt meglátogatták és csendes főhajtással illették a két Murai hamvai szórásának a helyét. Kawamoto szinte mentegetőzéssel közli, hogy nem követték a japán (sintó vagy zen) vagy az ősi koreai konfuciánus bonyolult, több napos, hetes temetkezési rítusait,³⁵ hanem a modern koreai stílusú azonnali hamvasztás és szórás mellett döntöttek. (Murai Shikoku szigetéről származó szülei Koreában éltek, így ő ott született és nevelkedett sokáig,²⁸ lehet, hogy a hamvasztás melletti döntése az esedékesség idejére már egyértelmű volt. 1910 és 1945 között Korea a Japán Birodalom része volt, áthatva a régi és egyidejű súlyos nemzeti ellentétek eseményeivel, amelyről a japánok ma, mint Korea nyugatosítására (technológia, kultúra stb.) irányuló időről beszélnek.

Murai és Pető, valamint Hári volt munkatársai itthon már nincsenek sokan, de neveltjeik és pozíciót betöltő utódaik ápolják a szellemi hidat, ami Budapestet Szapporóval (legrövidebb távolság: 8466 km), és Budapestet Oszakával (legrövidebb távolság: 8905 km) összekötötte. Reméljük, hogy a Szapporo – Oszaka (távolság 1098 km, vonaton 12 és fél óra, légi úton rövidebb, 3 óra) kétirányú híd ennél még erősebb gondozást kap.

Ezt kívánják erősíteni a cikk szerzői is.

A szerzők hálás köszönettel tartoznak Herczegh Máriának és Deák Irénnek a japán tapasztalataikról való beszélgetésekért és dr. Deák Arienn-nek informáló szavaiért.

Irodalom

1. Balogh E, Kozma I. A konduktív nevelés neurológiai indikációja. *Ideggyógy* Sle 2009;62(1-2):12-22
2. Balogh, E., Hári, M.: Berta Bobath in Budapest. *Cond Ed/Occasional Papers* 1997;3:19–26.
3. Takagi, T., A simple example of the continuous function without derivative, from *Proceedings of the Physico-Mathematical Society of Japan*, ser II, Vol I. (1903), pp 176–177. *Collected Papers of Teiji Takagi* (S. Iyanaga, Ed), Springer Verlag, New York 1990

4. Matsuo, T., Shiba, R., Yoshihashi, Y. Treatment of cerebral palsy (CP) in Japan. *J Jpn Paed Orthop Ass* 2003;12(1-2):22-23
5. Theodor Roosevelt: Do What You Can, With What You Have, Where You Are. A much-needed reminder for these uncertain times.
<https://sfaldin.medium.com/teddy-roosevelt-do-what-you-can-with-what-you-have-where-you-are-b34c5c60649a>
6. Cotton, E. The Institute for Movement Therapy and School for 'Conductors', Budapest, Hungary; a report of a study visit. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 1965;7:437-446.
7. Cotton, E., Parnwell, M. Conductive education with special reference to severe athetoids in a non-residential centre. *Journal of Mental Subnormality* 1968;14(1):50-56
8. Horváth, Dezsőné – Földesi, Renáta (2013): The way András Pető was teaching. In: International, Pető Association (szerk.) 8th World Congress on Cond Ed: Rhythm and balance, Fürstenfeldbruck Occasional Papers, 2013; S8:12, 61.)
9. dr. Galla Ferenc: Judo övvizsgák. Hazai judo története.
<https://judo.hu/hazai-judo-tortenete>
10. <http://judo.ute.hu/hirek/Otven-esztendeje-tortent-a-magyar-judo-tragediaja-2956>
11. Sági József: A magyar judosport fél évszázada.
<https://www.antikvarium.hu/konyv/sagi-jozsef-a-magyar-judosport-fel-evszazada-879740-0>
12. <http://judoinfo.hu/index.php/homepage/hazai/15146-nemeth-ferenc-lehet-az-ev-edzoje-nemetorszagban>
13. Murai, Masanao: My wondering Toward Conductive Education. *Cond Ed/Occas Papers*1997;3:27-30
14. Murai M. The Founding and Development of Warashibe-En (Lecture on the 3rd World Congress on Cond Ed, Urakawa, 1999)
<https://semmelweis.hu/pak/files/2022/10/3-vilagkong.pdf> - p:22
15. Warashibe of the North. 6 sz. Hírlevél 2019.11.01. <https://www.warashibe-hokkaido.net/infomation/#n18>
16. Horváth Júlia: Hári Máriára gondolva, Tudomány és Hivatás; Hári100; 2023;2:26-42 https://semmelweis.hu/pak/files/2024/01/Tudomany-es-Hivatas_2023_2.pdf
17. 10,000 People Sing Beethoven's 9th Symphony.
<https://www.youtube.com/watch?v=ITzeRSJQtB4>
18. Hári Mária-Ákos Károly: *Konduktív pedagógia*. Tankönyvkiadó, Bp., 1971
19. Ichito Asai: We have a dream. Introduction at Warashibe Institute. Lecture on the 4th World Congress on Conductive Education, London, 2001
https://semmelweis.hu/pak/files/2022/10/WCCE_4_1-.pdf
20. Kawamoto, Akira: Introduction of Warashibe Institute in Hokkaido (Poster-Presentation on the 9th World Congr on CE, 2016)
http://www.dokinet.hu/tarsasag/gyermekneurologia/upload/gyermekneurologia/document/peto_congress_program_20161122.pdf?web_id=

21. Kawamoto, Akira & Kawamoto, Mieko: Continuous facilitation based on CE for people with higher brain dysfunction. (Poster-Presentation on the 9th World Congr on CE, 2016)
https://www.doki.net/tarsasag/gyermekneurologia/upload/gyermekneurologia/document/peto_congress_program_20161122.pdf?web_id=
22. Kawamoto, Akira: Hári Mária szakmai szimpózium megemlékezései. Tudomány és Hivatás 2019;4(2):162
https://epa.oszk.hu/04100/04185/00004/pdf/EPA04185_tudomany_es_hivatas_2019_02_162-170.pdf
23. Dr. Hári Mária Emlékkönyv. Összeáll. Balogh Erzsébet, Horváth Júlia. Szerk. Kollega Tarsoly István. Bp., 2014 (165–167.; képek Hári és mtsai látogatása a Warashibe Int.-ben)
24. https://www.u-tokai.ac.jp/uploads/2021/03/Guidebook_for_International_Students_2021.pdf
25. <https://www.icnappedia.org/congress/icnc1990>
26. Lebeer, Joe's Letter. In: Dr. Hári Mária Emlékkönyv. Összeáll. Balogh Erzsébet, Horváth Júlia. Szerk. Kollega Tarsoly István. Bp., 2014, 6–9.
27. 3rd World Congress on Conductive Education (From creation to development)
<https://semmelweis.hu/pak/files/2022/10/3-vilagkong.pdf>
28. Kenrick, Vivienne: Masanao Murai. Mar 5, 2000
<https://www.japantimes.co.jp/life/2000/03/05/people/masanao-murai/>
29. MURAI FUND: <https://www.warasibe.or.jp/about/murai.html>
30. <https://www.warasibe.or.jp/about/mission.html>
31. Vona, Zsófia: New conductive development centre opened in Japan. (ford. Modos Diana) <https://semmelweis.hu/english/2018/05/new-conductive-development-centre-opened-in-japan/>
32. Tsui Kazuya: The history of warashibe kai judo school. (Slides share Marc 18, 2021)
<https://www.slideshare.net/sakaishigeyoshi/the-history-of-warashibe-kai-judo-school-244641658>
33. <http://www.warasibe.or.jp/>
34. <https://www.warashibe-hokkaido.net/infomation/#n18>
35. Független Én: A gyász illemtana az öt világvallásban – buddhizmus.
https://engeddel.blog.hu/2015/02/26/a_gyasz_illemtana_az_ot_vilagvallasban_buddhizmus

Practical Examples of Activities Focused on Motor Skill Development in Children with Special Educational Needs

Nikoletta Szászová, Dóra Bacsfaiová¹

Introduction

Motor skills are a crucial component of a child's overall development. In special education, we frequently encounter activities aimed at enhancing motor skills in children with special educational needs. Therefore, we consider it essential to highlight and present activities that significantly contribute to a child's comprehensive development. In our article, we interpret activities that we have found to be proven effective, specifically targeting the development of fine and gross motor skills in children, with the potential for application across various disabilities.

The individual activities we propose align with the currently valid state educational programs in Slovakia and also reflect educational areas, sub-areas, performance standards, and content standards.

The activities we suggest are based on the creative work of student Dóra Bacsfaiová, who, as part of her bachelor's thesis, focused on developing motor skills in preschool children.

Activities Aimed at Developing Fine Motor Skills

First activity (fine motor skills): „Spring with Katie the Centipede“

Educational area: Health and movement

Sub-area: Hygiene and self-care activities

Performance standard:

- Mastering basic self-care activities

Content standard: Acquiring and improving self-care activities

Competencies:

- Communication competencies – understands simple adult requests
- Learning and problem-solving competencies – can concentrate on play and purposeful educational activities for a reasonable amount of time
- Social and personal competencies – behaves empathetically towards others, behaves in a group or collective according to social rules and norms

Methods: motivational, fixation, diagnostic

Organizational form: Frontal, group educational activity

Materials: buttoned centipede and sun, notebook

Methodical procedure for activity implementation:

Motivation, motivational phase:

- a) Tell the children a story about a centipede: „The sun is shining outside, different bugs are coming out of the ground, and Katie the centipede has also

¹ Mgr. Nikoletta Szászová, PhD., MBA, Bc. Dóra Bacsfaiová, Comenius University in Bratislava, Faculty of Education, Department of Special Education, Center for Special Educational Research, Račianska 59, Bratislava, Slovak Republic, szaszova@fedu.uniba.sk

appeared. She went for a walk, but since the weather is deceiving, she needed a coat. The coat had beautiful colored buttons. But she couldn't button up her coat. She was very sad. Children, can we help her?"

- b) „To keep the centipede warm and not need a coat, we must make the sun stronger. We can do this by adding rays to it. With their help, it will be stronger and warmer.”

Activity implementation: Children's task is to button individual buttons. They will practice buttoning larger buttons on the centipede and then attaching smaller buttons to the sun as rays. At the end of the activity, praise the children and play the songs „Rafael the Centipede” and „The Sun Has Awakened.”

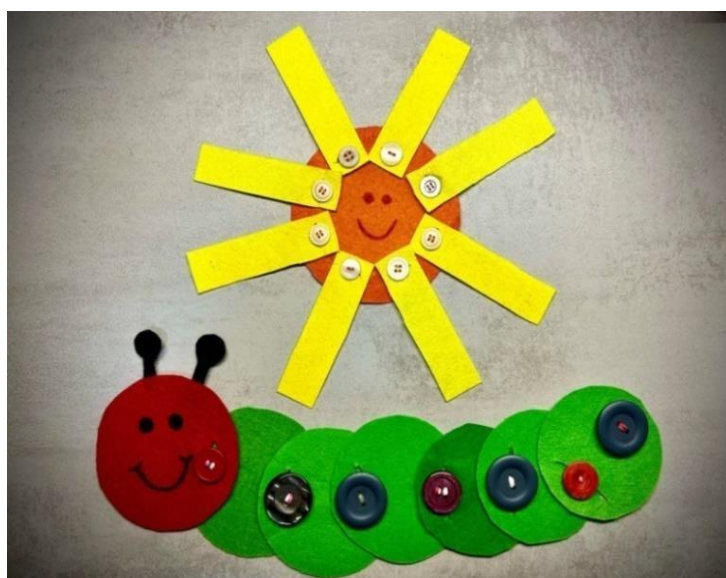

Image 1: Aid for the activity „Spring with Katie the Centipede”
Self-made aid (Source: Bacsfaiová, 2023)

Second Activity (Fine Motor Skills): „Let's Hang the Laundry”

Educational area: Health and movement

Sub-area: Hygiene and self-care activities

Performance standard:

- Mastering basic self-care activities

Content standard:

- Acquiring and improving self-care activities

Competencies:

- Communication competencies – understands simple adult requests
- Learning and problem-solving competencies – can concentrate on play and purposeful educational activities for a reasonable amount of time
- Social and personal competencies – behaves empathetically towards others, behaves in a group or collective according to social rules and norms

Methods: motivational, fixation, diagnostic

Organizational form: Frontal, group educational activity

Materials: clothesline, clothespins, fabric cutouts of different clothing items

Methodical procedure for activity implementation:

Motivation, motivational phase: Children sit in a circle. „Children, something terrible has happened. I just got a call from Košice, and I have to go there. But I have a big problem. I don't have any clean clothes. And since I'm with you now, I had to wash my clothes here with you. But I don't have much time. So I need your help. I need to hang up the washed clothes. Can you help me?”

Activity implementation: Children's task is to hang the clothes using clothespins.

1. Hang the clothes on the clothesline.
2. Hang clothes of the same color.
3. Hang different types of clothing according to the teacher's instructions.
4. Hang clothes according to the teacher's instructions: color + type. The difficulty of the activity is chosen according to the children's abilities.

Image 2: Aid for the activity „Let's Hang the Laundry” Self-made aid
(Source: Bacsfaiová, 2023)

Activities Aimed at Developing Gross Motor Skills

First activity (gross motor skills): „Walk Through the Enchanted Forest”

Educational area: Health and movement

Sub-area: Movement and physical fitness

Performance standard:

- Master the correct technique of walking and running, follow the rules of movement games, manipulate with equipment: throwing, catching, jumping

Content standard: Acquiring and improving the correct technique of basic locomotor movements. Manipulating with equipment: throwing a ball with one hand and with both hands.

Competencies:

- Communication competencies – understands simple adult requests

- Learning and problem-solving competencies – concentrates for a reasonable amount of time on play and purposeful educational activities
- Social and personal competencies – behaves empathetically towards others, behaves in a group or collective according to social rules and norms

Methods: motivational, fixation, diagnostic

Organizational form: Frontal, group educational activity

Materials: strips in three colors, circles in three colors, balls in three colors

Methodical procedure for activity implementation:

Motivation, motivational phase: We tell the children a short story: „Once upon a time, there was a princess who lived in a beautiful castle. One day, she went to the forest to pick beautiful colorful flowers. But this forest was not an ordinary forest, it was an enchanted forest. As she walked through the forest, she encountered several obstacles that she had to overcome to save herself. The obstacles were not difficult, but the princess got lost in the forest. Now you can save her.”

Meanwhile, the teacher prepares the tracks in advance and tells the children: „This is the path you have to take.”

Activity implementation: We prepare three tracks of different shapes and colors on the ground. The first track is straight, the second wavy, and the third angular. At the beginning and end of each track, we prepare circles with balls in the same shape as the track. Next, the children are shown the task. Their task is to walk along the track while maintaining balance, not stepping off the marked lines, and carry the ball.

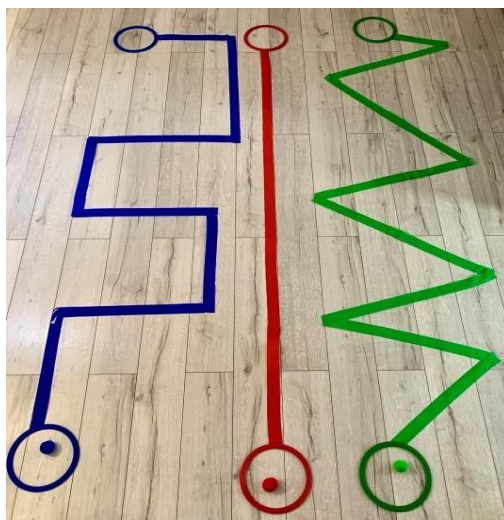

Image 3: Aid for the activity „Walk Through the Enchanted Forest”
Self-made aid (Source: Bacsfaiová, 2023)

Second Activity (Gross Motor Skills) „Wading Through the Marsh”

Educational Area: Health and Movement

Sub-area: Movement and Physical Fitness

Performance Standard:

- Master the correct technique of walking.
- Master jumping with both feet and over obstacles.
- Master acrobatic skills – standing on one leg.

Content Standard: Acquiring and improving the correct technique of basic locomotor movements. Developing motor coordination through exercises involving jumping with both feet in place, jumping over obstacles.

Competencies:

- Communication competencies – understands simple adult requests
- Learning and problem-solving competencies – can concentrate on play and purposeful educational activities for a reasonable amount of time
- Social and personal competencies – behaves empathetically towards others, behaves in a group or collective according to social rules and norms

Methods: motivational, fixation, diagnostic

Organizational form: Frontal, group educational activity

Materials: circles, pictures of footprints and handprints

Methodological Procedure for Implementing the Activity:

Motivation, Motivational Phase: The children are seated on a bench and motivated with a short story.

Once upon a time, there was a little girl who was walking home through the forest. Her path led through rocks that were in the middle of a swamp. She was very scared. Can we help her by overcoming this path together, because if we do it together, the little girl will surely not be afraid.

Activity Implementation: The teacher places pictures of footprints and handprints as a path that the child must navigate using various movements. Their task will be to touch the body parts they see in the picture. When they see a footprint, they must step on it, when they see a handprint, they must put their hand on it. This path is varied according to the children's abilities and skills. For example, we start with a simpler path for understanding, and then add more complex shapes.

At the end, we praise the children and tell them that through teamwork and help, everything can be overcome and fear can be more easily overcome.

Image 4: Aid for the activity „Wading Through the Marsh”
Self-made aid (Source: Bacsfaiová, 2023)

Conclusion

In conclusion, we can state that movement plays a crucial role in the life of every individual, especially during childhood when their personality and abilities are being

formed. Freedom of movement is not only a physical need but also a psychological and emotional factor that influences a child's overall well-being and development. Play, as a natural way of learning, allows children to develop not only motor skills but also strengthen the cognitive and emotional aspects of their personality.

Individual fine motor skills of a child are the first visible manifestation of their perception of the world. They contribute to brain development and are essential for the formation of millions of neural connections in the developing nervous system. Systematic movement supports the strengthening of neural connections between the body and the brain. This network of neural connections is the main prerequisite for communication between the individual and the surrounding world (Goddard Blythe, 2012).

Individual experiences of a child with movement play an important role in shaping their personality, emotions, and achieving success. Learning is not just about writing, reading, and counting, as these are higher-level skills that are based on the integrity of the relationship between the body and the brain (Goddard Blythe, 2012). Movement is a very important factor for a person in terms of their quality of life. It means freedom of movement in an unrestricted open space. Movement is a tool for individuals to fulfill their life needs, including the need for free movement. Permanent restriction of movement has a very negative impact on a person's psyche, which can be a triggering factor for nervousness, stress, and frustration (Szabová, 2017). By considering the importance of movement activities in the daily program of children, especially those with special needs, we can contribute to their harmonious development.

The implementation of movement games and exercises in the educational process not only increases children's attention and interest but also supports their self-realization and positive emotional experiences. Therefore, it is essential that we pay increased attention to the motor development of children from an early age, thus providing them with a better foundation for their future life.

We thank student Bc. Dóra Bacsfaiová for her inspiring activities and for the concise information provided during the implementation of individual activities.

This article is part of the KEGA project no. 060UK-4/2023 Compulsory Pre-Primary Education of Children with Autism Spectrum Disorders and Children with Severe Multiple Disabilities in the Paradigm of Special and Inclusive Education (slovak version: KEGA č. 060UK-4/2023 Povinné predprimárne vzdelávanie detí s poruchami autistického spektra a detí s ťažkým viacnásobným postihnutím v paradigme špeciálneho a inkluzívneho vzdelávania).

Literature

- Bacsfai D. (2023): Význam rozvoja motoriky v špeciálnej materskej škole. Bakalárska práca. Univerzita Komenského: Pedagogická fakulta, Bratislava.
- Goddard Blythe S. (2016): Dieťa v rovnováhe, pohyb a učenie v ranom detstve. Bratislava: Inštitút psychoterapie a socioterapie.
- Szabová M. (2017): Pohyb v terapii – terapia v pohybe. Bratislava: IRIS.

Táguló horizontok a fogyatékos- és gyógypedagógia-történeti kutatásokban¹

Hodász Kata²

Társadalomtörténeti orientáció a hazai neveléstörténeti kutatásokban

Mind több pedagógia-történeti historiográfiai elemzés szerzője hívja fel a figyelmet arra, hogy a nemzetközi és hazai pedagógia-történeti kutatások terén a kutatási tematikában, az elméleti háttér vonatkozásában, valamint a rekonstrukció során alkalmazott módszerekben az 1960-as évek óta számottevő átalakulás tapasztalható (Cohen & Depaepe, 1996; Depaepe & Simon, 1996; Tenorth, 1997; Németh, 2010). A kutatói szemléletváltás és az elméleti alapok terén bekövetkezett fejlődés következménye a klasszikus historizáló perspektívától való távolodás, és ezzel egyidejűleg az inter- és multidiszciplináris elemzések felé való nyitás. A változás érzékelhetően megmutatkozott a társadalom-, kultúrtörténet és a posztmodern történetírás új eredményeinek és koncepcióinak pedagógia-történet-írásra való hatásában. (Németh, 2010, 149–150.). Ennek hazai történetében a 20. század végén jelent meg a tágabb kultúrtörténeti kontextusba beágyazó feldolgozásmód iránti igény, a magyar kutatók új történeti határtudományok felé fordultak, a történelemtudományi paradigmaváltás hatására előtérbe került a nevelési jelenségek társadalomtörténeti szemléletű megközelítése (Németh, 2002).

Egyre nagyobb hangsúly helyeződött a nevelés és oktatás különböző aspektusainak az adott kor társadalmi valóságába ágyazott, összetett jelenségként való értelmezésére. Ennek eredményeként a neveléstörténészek túlmutatnak a diszciplína hagyományos témaköreire – mint például a közoktatás, az intézményes oktatás-nevelés története és az oktatáspolitikai –, és fokozott érdeklődéssel fordulnak a mindennapi élet apró részleteit bemutató, az egyéni életutak mikrotörténeteit is figyelembe vevő, továbbá a gyermek- és ifjúkor, a családi élet, valamint a felnőttek világának változásaival foglalkozó témák³ felé. (Németh, 2002) A mindennapi élet történetének számos kérdése a neveléstörténet problémakörébe, elméleti munkáinak látókörébe helyeződött. Ettől az időszaktól kezdve egyre inkább a szerzők figyelmének fókuszába került a régi korok iskoláinak belső élete, az emberi kapcsolatok, interperszonális viszonyok alakulása és a pedagógiai terek. A tematikai és módszertani gazdagodás, valamint a látókör bővülése nemcsak az általános pedagógia-történetben figyelhető meg, hanem a gyógypedagógia-történeti és az alig két évtizedes múltira visszatekintő fogyatékoságtörténeti kutatásokban is egyre inkább jelen van. Jelen tanulmány a teljesség igénye nélkül kívánja bemutatni a hazai gyógypedagógia- és fogyatékoságtörténet-írás jelentős szakirodalmát. E munkák nemcsak elméleti háttérük, interdiszciplináris sokszínűségük tekintetében figyelemre méltóak, hanem kutatómódszertani megközelítésük okán is: a sérültség történetével kapcsolatos rekonstrukció során alkalmazott metodológia vonatkozásában is nélkülözhetetlen

¹ A tanulmány az Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Program keretében, a Kulturális és Innovációs Minisztérium, valamint a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alap támogatásával készült.

² Semmelweis Egyetem Pető András Kar, Humántudományi Intézet

³ A paradigmaváltáshoz kapcsolódó jelenség, hogy a neveléstörténeti kutatók figyelme már nem kizárólag az átlagos, illetve átlagos körülmények között felnövekvő gyermekek irányába mérvadó, hanem a kisebbségi társadalmi csoportokhoz tartozó, hátrányos helyzetű gyermekek nevelésének történeti folyamataival kapcsolatos vizsgálódásokat is végeznek. (Németh, 2002, 14.)

támaszai a fogyatékos gyermekek nevelésével és oktatásával foglalkozni készülő szakemberek, valamint a téma kutatói számára.

A fogyatékos- és a gyógypedagógia-történet értelmezése

A hazai gyógypedagógia- és fogyatékoságtörténet-írás irodalmának bemutatását megelőzően lényeges annak áttekintése, miként ágazik el a két terület, milyen eltérő értelmezési kereteket, perspektívákat, valamint módszereket kínálnak és alkalmaznak a fogyatékos személyek életének, nevelésének-oktatásának történeti megközelítésében. A fogyatékoságtörténet és a gyógypedagógia-történet közötti különbség alapvetően a fogyatékos és az ahhoz kapcsolódó társadalmi, kulturális, illetve oktatási jelenségek történetének vizsgálata során alkalmazott szempontokból, valamint a vizsgálatok tárgyát képező időszak hosszmeteszétéből fakad.

A fogyatékoságtörténet a fogyatékoságtudomány azon diszciplínája, melynek célja elsősorban a fogyatékos mint társadalmi és kulturális konstrukció vizsgálata, valamint annak megértése, hogyan alakultak ki és változtak a fogyatékosághoz kapcsolódó normák, értékek és viszonyulások a történelmi idők során. A kutatások fókuszába kerülhet annak vizsgálata, hogy a különböző korszakok miként alakították a fogyatékos személyek társadalmi helyzetét, jogi státuszát és identitását. A fogyatékoságtörténet elemzi továbbá azokat a társadalmi struktúrákat, mozzanatokot, rejtett működési módokat, amelyek a fogyatékos emberek kizárását vagy befogadását befolyásolták. (Könczei, Antal & Kolonics, 2016, 2.)

A gyógypedagógia-történeti kutatások célja ezzel szemben a gyógypedagógia fejlődéstörténetében érvényesülő összefüggések, törvényszerűségek feltárása, a fejlődést meghatározó történelmi események, fordulópontok és személyiségek hatásának vizsgálata, valamint a gyógypedagógiai folyamat tervezésének segítése (Gordosné Szabó, 1997). Látjuk, hogy míg a fogyatékoságtörténet társadalmi és kulturális szempontból elemzi a fogyatékos megítélését és a fogyatékos személyek helyzetét, addig a gyógypedagógia-történet az oktatási és rehabilitációs megközelítések történeti fejlődésére összpontosít, a fogyatékos jelenségének pedagógiai és intézményi oldalát mutatja be.

Gordosné Szabó Anna (1978) gondolatai nyomán képet kapunk arról, milyen módszert kell alkalmaznunk történeti vizsgálódásaink során, amikor a fogyatékos embereket érintő mozzanatok rekonstrukciójára vállalkozunk. Egy-egy fogyatékos- és gyógypedagógia-történeti esemény, szemelvény csak akkor elemezhető és értékelhető helyesen, ha abban a fejlődési folyamatban, mozgásban szemléljük, amelynek része. Továbbá csak akkor kapunk hiteles képet a fogyatékos emberek, a gyógypedagógia történetének egy-egy állomásáról, ha sajátos problémáit, azokat a törvényszerűségeket, amelyek alakulása folyamán érvényesültek, a társadalmi fejlődés legáltalánosabb törvényszerűségeivel összhangban szemléljük. Tehát minden történeti mozzanatot a társadalom fejlődését meghatározó törvényekkel összefüggésben lehet csak kritikusan értékelni. (Gordosné Szabó, 1978)

Újabb fogyatékos- és gyógypedagógia-történeti irányzatok és kutatási témák

A fogyatékos és a fogyatékos gyermekek nevelésének-oktatásának történeti aspektusait vizsgáló hazai publikációkban is egyre hangsúlyosabbá vált a kultúrtörté-

neti kontextusba helyezés és a határtudományok iránti nyitottság igénye (Magyar, 2018). Egyre differenciáltabb megközelítés jellemzi e kutatásokat, amelyek már nem kizárólag az intézményes nevelés történelmi aspektusait tartják szem előtt, hanem sokszor egymást átfedő területeken helyezkednek el: többek között a gyógypedagógia-történet, a fogyatékoságtörténet, a gyermekkortörténet és a társadalomtörténet síkjain.

A kultúrtörténeti, történeti antropológiai és mentalitástörténeti nézőpontokat érvényesítő megközelítés egyik első példája hazánkban a fogyatékoságtörténetének témakörében Kálmán Zsófia és Könczei György kötete, amely *A Taigetosztól az esélyegyenlőségig* címen jelent meg 2002-ben. A kötet történeti áttekintése bemutatja a fogyatékos emberek megítélésének változásait az ókortól napjainkig, rávilágítva arra, hogyan alakult a fogyatékoságot övező társadalmi hozzáállás. A szerzők egyaránt megjelenítik a különböző kultúrák, vallások és történelmi korszakok szemléletmódját, amelyek hozzájárultak a fogyatékoságról való gondolkodás alakulásához. A kötet lényeges eleme továbbá, hogy elemzi a 20. századi fogyatékoságpolitikák alakulását, különös tekintettel az emberi jogi szemlélet megerősödésére és az egyenlő bánásmód megvalósítására irányuló nemzetközi törekvésekre.

Kálmán Zsófia és Könczei György kötetének az első fejezetében olvashatjuk: *„A feladat hosszú távon annak rekonstruálása lesz majd, hogy milyen volt a fogyatékosággal élő emberek társadalmi státusa, milyen okokból váltak fogyatékosá, tudtak-e dolgozni, házasodni, született-e gyermekük, milyen mértékben voltak elválasztva a társadalomtól, mi történt a súlyosan sérült gyermekekkel, és így tovább. Amikor e kutatásokat kezdtük, alig-alig voltak ilyen tárgyú publikációk. Ma már többfelé dolgoznak ezeken a kérdéseken a világon, mégis generációk közös munkája kell hozzá, hogy a jelenleginél lényegesen tisztábban lássunk. Ami legelőször szembetűnik még ma is, az a fogyatékoságtörténeti szakirodalom szinte teljes hiánya.”* (Könczei, 2002, 29.) Berzsényi Emese doktori disszertációjában (2017) az Elisabeth Bösl, Anne Klein és Anne Waldschmidt szerkesztésében megjelent *Disability History Konstruktionen von Behinderung in der Geschichte: Die Einführung* (2010) című művet idézi, mely a fogyatékoságtörténeti kutatások terén tapasztalható európai hiányosságokat árnyalja. A kötet szerint a fogyatékoságtörténet az angolszász területeken is csak nemrégiben vált a történettudomány új diszciplínájává. (Bösl, 2010 idézi Berzsényi, 2017, 11–12.)

Az interdiszciplináris szemléletmód érvényesülésének példája a Zászkalicky Péter és Verdes Tamás által szerkesztett *Tágabb értelemben vett gyógypedagógia* című, először 2004-ben megjelent tanulmánykötet, amely jelentősége túlmutat a neveléstudományon: többek között történeti, irodalomtörténeti, művészettörténeti, filozófiatörténeti és vallástörténeti nézőpontokat mutat be. Amellett, hogy betekintést enged a fogyatékoságtörténet (történeti) fogalmának, dimenzióinak más-más tudományok felőli megközelítésébe, a diszciplínák saját problémahorizontjukon keresztül vizsgálatába, túllépve a neveléstudomány és a gyógypedagógia szűkebb értelmezésén, gondolatébresztően hat a gyógypedagógia- és a fogyatékoságtörténet kutatói számára. *„A tágabb értelemben vett gyógypedagógia határmezsgyéit olyan tudományok adják, amelyek esetében a gyógypedagógia központi kategóriájaként jelentkező fogyatékoságtörténet jelensége általában a perifériára szorul, s többnyire csak a gyógyító nevelés tudományával létrejövő interdiszciplináris kapcsolat eredményeképpen kerül a kutatások látóterébe.”* (Zászkaliczky & Verdes, 2016, 11.)

Kéri Katalin (2010) felhívja a figyelmet arra, hogy a neveléstörténet kutatása során a tág kitekintéssel értelmezett egyetemes neveléstörténet megismerése szükséges. Az ember minden történelmi korban és helyen egyszerre a történelmi folyamat terméke és annak formálója, valamint a pedagógiai gondolatok megalkotója is (Kéri, 2010). E tekintetben a fogyatékoságtörténet kutatásában alapvető és úttörő jelentőségű Berzsényi Emese munkássága, hiszen korábban nemcsak a magyar, de az angolszász és német nyelvterület irodalmában sem volt ismert olyan jellegű mű, amely hasonló szempontok szerint foglalta össze a fogyatékoság, valamint a fogyatékos személyek nevelésének történetét.⁴ A szerző *Kiválasztott vagy megbélyegzett? – Tanítások a fogyatékoságról: a zsidóság, a kereszténység és az iszlám szent könyvei szerint* című kötete 2020-ban doktori munkája monográfiájaként került kiadásra. A kötet vallástörténelmi nézőpontból, összehasonlító jelleggel mutatja be a fogyatékos személyek életének és nevelésének történetét az ábrahámi vallások tanításai alapján, betekintést engedve abba, hogyan álltak hozzá és mit tanítottak a fogyatékoságról. Gordosné Szabó Anna (1978) felhívja a figyelmet arra, hogy a fogyatékos emberekkel való bánásmódról és a velük való foglalkozás kísérleteiről egészen a középkorig csekély számú forrás áll rendelkezésre, hiszen az őskori és ókori társadalmak mindennapjainak életéről is kevés kútfő nyújt útbaigazítást. A kötet jelentőségét mutatja tehát, hogy a fogyatékos emberek életét, társadalmi státuszát és nevelésének lehetőségeit olyan összefüggésrendszerben és kortörténelmi íven keresztül – esetenként a fogyatékoság típusai szerint strukturálva – mutatja be, amely végigkísér a szentírások legfontosabb feladatának, a társadalmi tanításnak a fogyatékoságot érintő vonatkozásain. A kutatás történelmi tere az őskori bevezető részt követően az ókor időhatáraitól tér át, a magyarázatok esetében egy-egy alkalommal a kora középkor századaira is rálátást engedve.

A kortörténelmi kutatást folytatva 2024-ben jelent meg Berzsényi Emese *Bűnös vagy ártatlan? – Az európai középkor fogyatékoságtörténete* című kötete (Berzsényi, 2024a). Ebben az esetben a nevelés-, gyógypedagógia-, és fogyatékoságtörténet kutatója több tekintetben is megkerülhetetlen művet tart a kezében. Egyrészt szintén kitűnik a fogyatékoság értelmezésének beágyazottsága az adott korszak társadalmi, gazdasági és vallási összefüggéseibe, mely összefüggéseket a kötet részleteiben is ábrázolja – értékes forrást nyújtva a határtudományok számára is; másrészt a tudományos kutatások eredményeiről beszámoló írások világában olykor meglepően hat jól érthető nyelvezete, követhető struktúrája. A kötet kiemelkedő példája a jelen írás bevezetésében is említett interdiszciplináris megközelítésnek, hiszen a vallási, filozófiai, antropológiai és kulturális kapcsolódások mellett környezeti tényezőkre is felhívja a figyelmet (lásd *A középkor életvilága és ebben a fogyatékos személyek helyzete, lehetőségei* című fejezet).⁵

A klasszikus társadalomtudományoknak a gyermekkortörténettel, a mentalitás-történettel, a hétköznapi élet történetével és a történelmi ikonográfiával való összekapcsolódására nyújt példát Magyar Adélnak a Pécsi Tudományegyetem Oktatás és Társadalom Doktori Iskolájában 2017 tavaszán megvédett doktori értekezése, valamint az ebből készült *Fejezetek az értelmifogyatékoság-kép történetéből* című kötet

⁴ Az egyetemes neveléstörténet megismeréséhez pedig hozzájárulnak a szűkebben értelmezett fogyatékoságtörténeten kívül eső tanulmányai (lásd például: Berzsényi, 2014, 2015).

⁵ A szerző további tanulmánya a korszakhoz kapcsolódóan: Berzsényi, 2024b.

(2018).⁶ A vizsgálat központi témája volt annak feltárása, hogyan alakult ki és változott az értelmi fogyatékos gyermekekről és felnőttekről alkotott társadalmi kép, különös tekintettel a gyermekkor és a mentalitás történetének perspektíváira, egészen a 19. század végéig. A kötet betekintést enged abba, hogy az egyes történelmi korszakokban és kultúrákban milyen nézőpontok uralkodtak az értelmi fogyatékos személyekkel kapcsolatban, illetve milyen szerepet és társadalmi státuszt tulajdonítottak nekik a korabeli közösségek.

A fogyatékos- és gyógypedagógia-történet kutatásának kutatásmetodikai megfontolásai

Tóth Zoltán (1883–1940) már 1933-ban útbaigazítást nyújtott a fogyatékos gyermekek nevelésének-oktatásának történeti megközelítéséhez, hiszen rendszerbe foglalta, milyen kérdések tartozhatnak a gyógypedagógia történetének keretébe, ezek milyen szempontok és sorrend szerint foglalhatók szintézisbe. Kutatásmetodológiai elvei szerint, ha a gyógypedagógia történetét, mint összefüggő egészet akarjuk megírni, úgy a csoportokhoz alkalmazott gondolkodással szakítani kell és a fogyatékos gyermekek nevelésével összefüggő egyetemes kérdések fejlődésmenetét kell vizsgálat tárgyává tenni: *„Olyan legyen tehát e munkálkodás, amelynek útján a gyógyító-nevelői tevékenység fejlődésmenetét, a csökkentértékű egyének nevelésére és oktatására vonatkoztatva, a csoportokhoz alkalmazottan ismerhetjük meg; másodsorban pedig olyan legyen, hogy a társadalmi tevékenység fejlődésére vonatkozó ismereteket is tartalmazza a gyógyító-nevelés történelme, vagyis foglalkozni kell a fogyatékosok megelőzésének, a jogi, társadalmi és gazdasági védelem fejlődésének történetével.”* (Tóth, 1933, 264.) Az egyetemes gyógypedagógiai gondolkodás fejlődésének, lényegesebb mozzanatainak ismertetése szinte csak akkor lehetséges, amikor a különböző fogyatékosági típusok nevelésére és oktatására, a megelőzésre, a társadalmi, jogi és gazdasági védelemre fókuszáló történelmi fejlődés előttünk áll. Csak ezen előzmények után írhatjuk meg a fogyatékos gyermekekre irányuló elméletek, gyakorlatok és az egyetemes gyógypedagógiai kérdések fejlődésére vonatkozó gondolatok kialakulásának folyamatát, majd az intézmények történetét. (Tóth, 1933) Tóth Zoltán gondolatai már interdiszciplináris elemzések felé való nyitást tükröznek a kutatási tematikában, az elméleti háttérben és az alkalmazott módszerekben egyaránt, valamint társadalomtörténeti és kultúrtörténeti alapozásra hívják fel a figyelmet.

Svetluše Solarová 1982-ben foglalta össze, milyen fokozódó nehézségekbe ütközik a kutató, ha általában akar írni a fogyatékos gyermekek nevelésének történetéről. A szerző a gyógypedagógia átfogó történetének vizsgálatára vonatkoztatva foglalta szintézisbe gondolatait, azonban az egyes részterületek górcső alá vétele során is tapasztalhatjuk ezen nehézségeket. A fogyatékos személyek nevelésének igénye, illetve pedagógiájuk mint tudományos diszciplína nem régi keletű, így nehézséget okozhat a megértése, torzításoktól mentes leírása. Az összehangolt, egységes szemléletet nehezíti a tudományok közötti együtt hatás, ami a gyógypedagógia specifikuma. Ezek a tudományok – mint a filozófia, antropológia, teológia, szociológia és számos orvosi tudományterület – alapvetően nem tartoznak a pedagógiához, azonban vizsgálódá-

⁶ További, a témában megjelent tanulmányai, lásd például: Magyar, 2019, 2020.

saink során megkerülhetetlen a határterületek kapcsolódási pontjainak bevonása, elemzése. (Solarová, 1982 idézi Bachmann, 1992)

Könczei György *A Taigetosztól az esélyegyenlőségig* című kötet első, történeti fejezetében Leo Oppenheim szavait idézi: „*Olyan szemléletmódra van szükség, amely a múlt eredményeit saját koruk körülményei között értékeli, és nem próbálja azokat mindenáron egy átfogó fejlődési sémába beilleszteni*” (Oppenheim, 1977, 373–374. idézi Könczei, 2002, 30.). E sorok, a fentebbi idézetek rávilágítanak arra, hogy a fejlődési sémák erőltetése helyett törekednünk kell arra, hogy a feltárt tények életszerűségét, mindennapi folyamatokba való beágyazottságát megőrizzük. Ha nem így teszünk, akkor 21. századi nézőpontunkból keresünk válaszokat, történeti párhuzamokkal próbálva megmagyarázni a jelen kérdéseit. Emellett előfordulhat, hogy egy adott vélemény, elmélet megerősítésére vagy cáfolására keresünk múltbeli példákat, amit a történelem gazdag tárháza megkönnyít, hiszen mindenre találhatunk példát. (Magyar, 2018) „*Ezért, ha egy korhoz vagy kultúrához nem saját értékeivel és mércéjével közelítünk, hanem a saját előfeltételeinkkel, aligha fogjuk megérteni annak lényegét*” (Könczei, 2002, 30.).

Kőszeghy Miklós és Parragh Szabolcs a fogyatékoságtörténeti kutatások további metodikai kihívásaira hívják fel a figyelmet. Történeti álláspontjuk már a címben megfogalmazódik: „*...nem voltak fogyatékosok a történelemben*” (Kőszeghy & Parragh, 2016, 517–536.). Álláspontjuk szerint módszertani hiba, ha a múlt jelenségeit a jelen fogalmi keretei és kérdései alapján próbáljuk megérteni. A 19–20. század előtt ugyanis nem létezett olyan „nyelvi tér”, amelyben a társadalom meghatározhatta volna a fogyatékos személyek helyzetét vagy a többséghez való viszonyukat. „*Bizonyos értelemben tehát ismét ott tartunk, hogy hibás kérdéseket teszünk fel, ha a múltban élt fogyatékosággal élők helyzetére vagyunk kíváncsiak. A társadalmi elutasítás vagy támogatás olyan viszonyok, amelyek intézményesen és nyelviileg ismeretlenek voltak egészen a késő újkorig.*” (Kőszeghy & Parragh, 2016, 532.) Tartózkodnunk kell tehát attól, hogy a mai gyógypedagógiai vagy fogyatékoságtudományi fogalmakat keressük a korabeli forrásokban, és a jelenlegi szakmai koncepciókat, elvárásokat visszavetítsük a múltba.

Walter Bachmann ugyanakkor felhívja a figyelmet arra is, hogy „*a történelem soha se szorítkozik csak a múltra, hanem azt is bevonja, akire a tudomány irányul, s ezzel alkalmassá teszi saját reflexiókra. Így a fogyatékosok múltbeli sorsának ismerete hozzájárul ahhoz, hogy mai helyzetüket mint valami történelmileg megtörténtet, emberek által alkotottat és ezzel megváltoztathatót fogjuk fel.*” (Bachmann, 1992, 30–31.) Az ismeretelméleti relativizmus, a sok különféle „igazság” együttes megléte ma már elfogadott a történetírásban is. A posztmodern történetírás szerint a múlt feltárása különféle olvasatok és értelmezések sokaságát eredményezi, amelyek összehasonlítása, egybevetése alakítja ki azt a történeti tudást, amely beépül a múltból alkotott ismereteinkbe (Golnhofer & Szabolcs, 2016). A kutató mai körülményei, látásmódja, jelenlegi tudása hozzásegíthet ahhoz, hogy differenciált, ugyanakkor a vizsgált korokat tisztelettel és kellő alázattal kezelő történelmi szemléletet alakítsunk ki.

Zárógondolatok

Jelen írásom egy folyamatban lévő nagyobb tudományos munka bevezetőjeként szolgál, és ennek keretében a fogyatékos- és gyógypedagógia-történet kutatásának új hazai irányait és elméleti, módszertani kereteit kísérli meg bemutatni. A 20. század közepétől megfigyelhető a neveléstörténet diszciplínájának átalakulása, ami a

társadalomtörténeti szemlélet és az interdiszciplináris megközelítések iránti érdeklődést tükrözi, valamint megmutatkozik fogyatékos emberek életét érintő mozzanatok történetének vizsgálatában is. A fent hivatkozott monográfiák a fogyatékos- és gyógypedagógia-történet vizsgálatának újszerű szempontjait árnyalják (például a társadalmi és környezeti kontextus elemzése) és alapvetőek a modern kutatási megközelítések számára, míg az elméleti és módszertani újítások lehetőséget teremtenek a fogyatékoság jelenségének és történetének szélesebb körű megértésére.

Irodalom

- Bachmann, W. (1992): Építőkövek a gyógypedagógia európai történetéhez. *Gyógypedagógiai Szemle*, 20(1), 28–43.
https://epa.oszk.hu/03000/03047/00001/pdf/EPA03047_gyosze_1992_1_28-43.pdf
- Berzsényi E. (2014): Tudásértelmezés a középkori iszlámban, Ibn Khaldún „Bevezetés a történelembe” című műve alapján. In: Szabolcs, É. & Garai, I. (szerk.). *Neveléstudományi kutatások közben – válogatás doktori hallgatók munkáiból*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 134–148.
- Berzsényi E. (2015): A társadalmi gondoskodás és tanítás történelmi előképei. *Iskolakultúra*, 25(9), 100–112. <https://doi.org/10.17543/ISKKULT.2015.9.100>
- Berzsényi E. (2017): A fogyatékos személyek nevelésének története interkulturális megközelítésben, az ábrahámi vallások – a zsidóság, a kereszténység és az iszlám – szent könyveiben megfogalmazott tanítások tükrében. ELTE PPK NDI, Doktori (PhD) értekezés.
- Berzsényi E. (2020): Kiválasztott vagy megbélyegzett? – Tanítások a fogyatékoságról: a zsidóság, a kereszténység és az iszlám szent könyvei szerint. Eötvös József Könyvkiadó, Bp.
- Berzsényi E. (2024a): Bűnös vagy ártatlan? – Az európai középkor fogyatékoságtörténete. Eötvös József Könyvkiadó, Bp.
- Berzsényi E. (2024b): Részletek a középkor fogyatékoságtörténeti kutatásaihoz: A munka és idő az értelmezésének változásai a 10–14. században. In: Józsa, K. et al. (szerk.) *15th International Conference of J. Selye University: Pedagogical Sections. Conference Proceedings*. Janos Selye University, 195–205
- Cohen, S. & Depaepe, M. (1996): History of Education in the Postmodern Era. *Paedagogica Historica*, 32(2), 301–305.
- Depaepe, M. & Simon, F. (1996): Paedagogica Historica: Lever or Mirror in the Making of the History of Education? *Paedagogica Historica*, 32(2), 421–450.
- Golnhofer E. & Szabolcs É. (2016): Az 1945 utáni korszak neveléstudományának kutatása: Kutatásmetodológiai megfontolások a személyes dokumentumok forrásértékéről. In: Németh A., Garai I. & Szabó Z. A. (szerk.): *Neveléstudomány és pedagógiai kommunikáció a szocializmus időszakában*. Gondolat Kiadó, Bp. 185–202.
- Gordosné Szabó A. (1978): *Gyógypedagógia történet I.* Tankönyvkiadó, Bp.
- Gordosné Szabó A. (1997): *Gyógypedagógia-történet*. In: Báthory Z. & Falus I. (szerk.): *Pedagógiai Lexikon*. Keraban Könyvkiadó, Bp., 621–623.

- Kálmán Zs. & Könczei Gy. (2002): *A Taigetosztól az esélyegyenlőségig*. Osiris, Bp.
- Könczei Gy., Antal Zs. & Kolonics K. (2016): *Kérdések a módszerről – avagy tapasztalati adalékok a participatív kutatás elméletéhez és gyakorlatához*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, OTKA 111917k kutatási beszámoló (kézirat).
- Kőszeghy M. & Parragh Sz. (2004): „...nem voltak fogyatékosok a történelemben.” A fogyatékoság jelensége a történettudományban. In: Zászkaliczky P. & Verdes T. (szerk.): *Tágabb értelemben vett gyógypedagógia*. ELTE Eötvös Kiadó, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Bp., 517–536.
- Magyar A. (2017): *Az értelmi fogyatékos gyermekről és felnőttéről alkotott mentális kép alakulása – az elzáró, gyógyító és fejlesztő intézményrendszer tükrében – a kezdetektől a 19. század végéig*. PTE BTK OTNDI, Doktori (PhD) értekezés.
- Magyar A. (2018): *Fejezetek az értelmifogyatékos-kép történetéből. Elzárás, gyógyítás, fejlesztés a kezdetektől a 19. század végéig*. Gondolat Kiadó, Bp.
- Magyar A. (2019): *A pszichiátriai betegekről és az értelmi fogyatékos személyekről alkotott kép változásai a 19. századi Magyarországon*. In: Bukor, J. et al. (szerk.). *11th International Conference of J. Selye University. Pedagogical Sections: Conference Proceedings*. János Selye University, 107–116.
- Magyar A. (2020): *Az értelmi fogyatékos személyek első speciális nevelőintézetének megjelenése – út az asylumoktól a gyógyítva nevelésig*. In: Németh, A. et al. (szerk.). *12th International Conference of J. Selye University. Pedagogical Sections: Conference Proceedings*. János Selye University, 207–215.
- Kéri K. (2010): *Az egyetemes neveléstörténet tág értelmezése*. *Magyar Pedagógia*, 110(3), 265–276. https://www.edu.u-szeged.hu/mped/document/Keri_MP1103.pdf
- Tenorth, H. E. (1997): *A kézmű dicsérete, az elmélet kritikája – a németországi pedagógiai historiográfia helyzetéről*. *Magyar Pedagógia*, 97(2), 111–125. https://www.edu.u-szeged.hu/mped/document/Thenort_MP972.pdf
- Tóth Z. (1933): *Általános gyógypedagógia. A gyógypedagógia fogalma (I. rész)*. Magyar Gyógypedagógiai Társaság.
- Zászkaliczky P. & Verdes T. (szerk.) (2004): *Tágabb értelemben vett gyógypedagógia*. ELTE Eötvös Kiadó, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Bp.

„Férjezett tanítónők ne tanítsanak!”

Frank Tamás

Köztudomású, hogy az I. világháborút követően megváltozott a korábbi tanító/tanítónői arány a népiskolai tanítóság soraiban. Ennek egyik magyarázata, hogy a férfi tanítók jelentős részét az I. világháború alatt besorozták, és a frontvonalon harcolva elhunytak, vagy súlyos sebesüléssel hazatérve már nem tudtak a praxisban elhelyezkedni. A vizsgált időszakra vonatkozóan további magyarázatként szolgálhat, hogy a Tanácsköztársaságban aktív tanítók – akiknek többsége férfi volt – később a B-listázás révén kiszorultak a tanítóság soraiból. További magyarázatként szolgálhat, hogy a tanítónővé válás olyan társadalmi-gazdasági státuszváltozást jelenthetett egyes családok számára, mely kívánatos volt a családi költségvetés, a megélhetés tekintetében. Továbbá egyes középosztálybeli családok lánygyermekének a „közel értelmiségi” pozíciót biztosító tanítói szakma elérése ideális volt. Nem tekinthetünk el attól a tényről sem, hogy családfenntartóként a férfi tanítók nem tudták a jövedelmükből eltartani családjukat, így pályaelhagyók lettek. Utóbbi nem lehetett gyakori, mivel a korszakban kevésbé volt jellemző a tudatos hivatásváltás.

Az 1920-as években a praxisban tevékenykedő tanítónők aránya 40 százalék volt. Az arányok érzékeltetését, a tendenciát láttatja, hogy a háború előtt a tanítónők aránya 31 százalék volt, majd a háború alatt már elérte az 50 százalékot, amely a vizsgált időszakban konstans 40 százalék körüli érték lett (Asztalos, 1928). A tanító- és tanítónőképzők száma az 1921–1922 években eggyel emelkedve elérte a 43 intézményt, melyből 20 tanítóképző, 23 tanítónőképző volt. Az intézményszámban látható eltérés jól éreztette hatását a tanítónőképzők hallgatói létszámában is: a női tanítójelöltek aránya 58 százalék volt ekkor (Asztalos, 1926).

Társadalompolitikai háttér

A turbulens belpolitikai helyzet mellett igen komoly gazdasági válságot élt át az új határok közé szorított ország. Ezen túl a trianoni határon túlra került magyar ajkú, magyarnak valló lakosok százezrei vándoroltak az anyaországba. Regisztrálások alapján 350 ezer, de egyéb becslések szerint inkább közel félmillió ember hagyta el a trianoni döntés következtében a határon túlra került otthonát és migrált az anyaországba (Bruckner, 2017). Romániából közel 197 000 ember települt át Magyarországra (Eördögh, 2000). A Szerb-Horvát-Szlovén Királyság területéről közel 45 000 ember (A. Sajti, 2008). A Bethlen-kormányzat az ő támogatásukat (állás, lakhatás) prioritásként kezelte és a közöttük lévő tanítók álláshoz juttatása is fontos politikai cél volt, mely a tanítónők soraiban is éreztethette hatását. Az állam a repatriáltak jelentős részét juttatta – különösen a képzett, magasan kvalifikált vagy magas társadalmi státusszal rendelkezőket – álláshoz (Az Est, 1920. november 6).

Annak ellenére, hogy az I. világháború alatt a háttországban maradt nők tanúbizonyosságát adták, hogy egy-két igen fizikális munkakört kivéve, teljesértékű, a férfiakéval megegyező minőségű munkavégzésre képesek, a Horthy-korszak első éveitől érzékelhető a nők szerepvállalására vonatkozó fordulat, visszarendeződés. Az emancipációs törekvések eredményei szinte semmivé váltak, és csak egy szűk társadalmi réteg számára volt elérhető a konzervatív feminizmus irányzata (Sipos, 2005), mely-

nek keretében az ágensek a nők számára is elérhető egyetemi képzést és a politikai választójog elérését óhajtották. Ennél is konzervatívabb volt a konzervatív antifeminiizmus ideája, mely a tradicionális női szerepeket tudta csak elfogadni. Természetesen messze nem homogén vagy netán kétpólusú a nőemancipációs programok horizontja és tagjaik világlátása. A konzervatív politikai fordulat egyértelműen éreztette hatását a munkaerőpiacon is.

Kutatás elméleti kerete, kérdései

A korszakban a kizárólagos tömegkommunikációs médium az írott sajtó volt, összességében többszázézes, milliós olvasótáborral rendelkeztek, így vitathatatlan a legolvasottabb politikai napilapok véleményformáló szerepe. Ebből következően vizsgálendő, hogy az orgánumban a tanítónőkről megjelenő tartalmak milyen témák mentén jelennek meg az olvasók számára: mely korosztály esetében ideális a szerepvállalásuk; szaktudásuk összehasonlítható-e a férfitanítókkal, mennyire hatékonyan képesek fegyelmezni, a társadalmi elfogadottságuk mennyire segíti őket a munkavégzésben? Milyen a megjelent tartalmak viszonyulása a tanítónőkhöz? Vizsgálendő, hogy megjelenik-e a saját hangjuk, véleményük, továbbá, kik képviselik a tanítónők érdekeit, hogyan artikulálódik az ő szakmai véleményük?

A korszakra jellemző sajtóélet, illetve a sajtótörvények és a cenzúra is befolyásolta a tartalmak megjelenését. Utóbbi esetében a vizsgált témakör, a tanítóság és azon belül a tanítónők reprezentációja nem került a cenzúrát végzők látókörébe. A napilapok jellemzően kapcsolódtak valamely politikai platformhoz, különböző gazdasági és politikai erőterhez, amely nemcsak a téma publikálásánál, hanem leginkább a magyarázatánál, értelmezésénél érvényesült (Püski, 2011), illetve az orgánumban profilja, orientációja érvényesül egy-egy téma nem-publikálásakor is, tehát a reprezentáció hiányakor is.

Korábbi kutatásaimmal szemben olyan kvalitatív mélyfúrást végeztem, amelynek révén egyetlen naptári év explorálását végeztem el jelentős példányszámú és különböző orientációjú lapok révén. A triangulációt érvényesítve – az eltérő politikai irányultság által – a politikai bulvárlapok közül az 1910-ben indult és hatalmas sikert elérő kormánykritikus *Az Est*, a klasszikus politikai lapok közül a kormányközeli *Pesti Hirlap*, a képes, politikai napilap, a *Kis Ujság*, a *Friss Ujság*, a Magyarországi Szociáldemokrata Párt lapja, a *Népszava*, valamint a Kisgazdák és Földművesek lapja, az *Uj Barázda*, valamint a katolikus klérushoz köthető *Uj Nemzedék* című orgánumban alkották a korpuszt. A kutatás időbeli kerete: 1921. január 1. és december 31. Politikai szempontból változatos év önmagában nem determinálja a további évek tanítónőkről megjelenő tartalmainak mintázatát, így ez a kutatás limitációja. A korpuszba került hét orgánumban sokszínűségével az adott évre vonatkozóan viszont releváns. Kvalitatív elemzésünket segítette a neveléstörténeti, pedagógiai kutatásokban mások által is használt tartalomelemzés és az azt támogató MAXQDA-program (Sanda, 2008; Pelesz, 2020; Valentné, 2020; Valentné, Frank, 2021; Ladnai, Ladnai, 2022).

Kutatás eredménye

A tartalomelemzés során néhány publikációs területet lehetett azonosítani. Ezek a B-listázással kapcsolatos tanítónői elbocsájtások, a gazdasági nehézségek miatti tanító-

női elbocsájtások ötlete, az intézményvezetők megjelenése és a kriminalizálódott tanítók.

A B-listázás az I. világháborút, majd a sikertelenül végződött Tanácsköztársaságot követően az 1920-as évek elején kibontakozó intézkedéssorozat volt, amelynek a gazdasági okokon túl – az ország katasztrofális gazdasági állapota, a költségvetési teher csökkentése – politikai célja is volt: az állam szempontjából nem kívánatos személyek eltávolítása a közigazgatásból. Ennek módjáról és keretéről előbb az 1920. évi XI. törvénycikk, majd az 1923. évi XXXV. törvénycikk rendelkezett (Rapali, 2022), amelynek következtében a tanítóság soraiban a „megbízhatatlan tanügyi szakembereket” vegzálás, és a pályáról eltávolítás réme fenyegette.

Már 1921 februárjában a fővárosi közgyűlésen szóba került, hogy az alkalmazottak jelentős részét el kell bocsájtani, különösen a tanítók helyzetén és megítélésén volt a fókusz (Friss Ujság, 1921. február 6.). A tanítók szakmai megítélését nehezítette a forradalmak idején tapasztaltak, amely különösen a budapesti tanítóságot stigmatizálta: „sok iskolában, különösen a fővárosban politikát és gyűlölséget csöpögtetnek be a gyermeki szívekbe stréber (...) tanítónők, megméltelyezvén az ifjú nemzedék lelkiületét.” (Friss Ujság, 1921. június 10.) Budapest költségvetésének tárgyalásakor Szőke Gyula képviselő helyteleníti, hogy igen sok tanítónő nem dolgozik, és a főváros egyik legfontosabb feladata lenne a státuszok rendezése. Ugyanezen ülésen Petrovác Gyula képviselő sérelmezi, hogy a tanügyben igen sok a zsidó tanító és tanítónő, amely nem támogatható, sőt úgy véli, hogy „nem kell zsidó tanítót egyetlen egyet sem tűrniünk meg az iskolákban. Most van mód a tisztogatásra!” (Pesti Hirlap, 1921. július 13.) A főváros, különösen oktatási tanácsnokának, Zilahi-Kis Jenőnek aktivitás figyelhető meg ebben az időben. A közgyűlési felszólalásoknak gyorsan érvényt szerez: több száz tanító és tanítónő elbocsájtásáról döntött, így 1921 nyarán a főváros felmondott 165 szaktanítónak és tanítónőnek (Friss Ujság, 1921. július 30.). Észlelve a munkaügyi problémákat különböző jogi manőverekkel próbálta meg ellehetetleníteni a bírósági felülvizsgálatot Budapest mint munkáltató. A jogi anomáliák miatt „nem akarja megvárni az elbocsátott tanítónők fellebbezésének eredményét” a tanácsnok így mielőbb kiírta az új állaspályázatokat (Az Est, 1921. október 15.). A Kis Ujság rögzíti, hogy 166 zsidó tanítónő elbocsájtása megtörtént, és éppen ezért a „budapesti izraelita hitközség megbízta dr. Dombóvári Géza budapesti ügyvédet, hogy az elbocsátott tanítónők ügyét bírói jogsegélyigénybe vétele által is lássa el” (Kis Ujság, 1921. augusztus 5.). A Népszava szerint az igazolóbizottságok által korábban felmentett tanerők esetében a zsidó vallásuk miatt mozdították el a szaktanítónőket és az igazgatókat, akik Polónyi Dezső ügyvédhez fordultak (Népszava, 1921. augusztus 27.). Az Uj Nemzedék a fővárosi elbocsájtások problémakörét más aspektusból mutatja be. Tárgyszerűen közli a főváros által meghirdetett álláshelyek számát (376), a jelentkezés módját, amelyre tanítónők is jelentkezhetek, és kiemeli, hogy a pályázatokon azok is részt vehetnek, akik önhibájukon kívül (hadifogság) nem tudnak pályázni. Látható, hogy a hadifogságban vagy egyéb háborús cselekmény miatt pályázni nehezen tudó férfitanítókat kifejezetten támogat(na) a pályázató. Az Uj Nemzedék politikai preferenciája jól érzékelhető abból is, ahogyan reflektál Az Est-cikkekben és más orgánumban megjelentekre, az elbocsájtások diszkriminatív jellegét exponáló tartalmakra: „óriási túlzás tehát a sajtó egy részéről, mikor erőszakos és nagyszabású változásról beszél. A megüresedett állások nagyobbik fele normális úton kerül pályázat alá s csak kis része szabadult fel elbocsátás után.” (Uj Nemzedék, 1921. november 10.).

A tanítónők múltbeli tantermi megnyilvánulásának új kontextusba és így büntetőjogi keretbe ágyazása nem volt egyedi. A bírósági tárgyaláson elhangzottak szerint „az izgatást a tanítónő állítólag azzal követte el, hogy a diktatúra alatt az iskolában a hittanóra helyett megtartott szociális ismeretterjesztő órán a gyermekek előtt arról beszélt, hogy miért kergették el a királyt” (Népszava, 1921. április 16.). A forradalmi hullámban betöltött szerep vizsgálatakor a bizottságok gyakran bizonyítékok nélkül is pályáról való kizárással büntette a hírbe hozott tanítónőket is. A budapesti pedagógusok, köztük tanítónők elbocsájtásának ügye jelentős támogatásra talált az ellenoldali politikai pártok részénél. A Nemzeti Polgári Párt vezetése, Ugron Gáborral az élen utcai demonstrációt is szervezett érdekükben (Friss Ujság, 1921. szeptember 8.).

A politikai elköteleződés alkalmanként szakmai elismeréssel is párosulhat. Az említett Zilahi-Kiss Jenő „a háború és kommunizmus mértéktelen lelki rombolásainak enyhítése” témában már korábban is tartott előadásokat. A tanácsnok intézményes, szervezett keretek között kívánja a nemzeti érzéseket erősíteni a gyerekekben, így ennek céljából Majorné Papp Mariska író-tanítónőt kérte fel, hogy rendszeres időközönként víg és komoly, de mindenekfelett nemzeti érzületű darabot rendezzen (Pesti Hirlap, 1921. augusztus 14.).

Az elbocsájtás réme már csak azért is fenyegette a közalkalmazott tanítónőket, mert az ország gazdasági helyzete miatt felmerült azon pedagógusnők elbocsájtása, akiknek férje szintén állami alkalmazott. A felvetés szakmai megítélésén túl az állam felelős, etikus munkaadói attitűdjének elvárása is megjelent a publicisztikák egynemelyikében, hiszen „a régi kenyeret addig elvenni nem lehet, míg helyette újat nem adunk. Ez igazságot a nőkkal szemben is alkalmazni tartozunk. De ha a dolgozó nőtől elvonnák a kenyerét azért, mert férjhez ment egy közalkalmazotthoz, ennek súlyos erkölcsi következményei lennének”. (Pesti Hirlap, 1921. április 10.) A helyzet értelmezése nem egyértelmű, hiszen a korábban említett konzervatív feminista vagy antifeminista ideológia mellett olyan nőemancipációs folyamatok is megjelentek, melyek keretében a tanítónői pálya választása egy identifikációs folyamat eredménye és nem a konzervatív nőmozgalom elleni kiállás. A cikkben visszaköszön azon szempont is, hogy a tanítónők egy része egzisztenciális, gazdasági okok miatt végezte el a tanítóképző intézetet és vállalt azonmód munkát, illetve a korábban megszerzett tanítói oklevelét felhasználva az új gazdasági helyzet miatt helyezkedett el a praxisban és nem a hivatástudat miatt.

A férjzett tanítónők munkaerőpiaci jelenlétére a *Pesti Hirlap* egy szeptemberi cikkben is kitér, mégpedig az Egyesült Államok-beli, azon belül is New York oktatását bemutató tartalomban. A tanítónők házasságkötése okán arról értekeznek a szerző – reflektálva a hazai diskurzusra – „mihelyst pártába kerülnek, a törvény értelmében lemondani tartoznak” az állásukról. A hazai konzervatív szemlélet – bár fordított megközelítéssel – is detektálható, amikor a jogi eszközzel kényszerített lemondást értelmezi a szerző: „a férjes tanítónő nem tudja már az egyéb családi gondok miatt minden érzését és erejét a növendékeire fordítani” (Pesti Hirlap, 1921. szeptember 8.), így joggal vélelmezzük, hogy az amerikai férjzetté vált tanítónők jogi eszközökkel kikényszerített pályaelhagyása legalább két célt mindenképpen szolgálhatott és így mintát is adhatott a hazai képviselőinek: egyrészt a vélt családi feladatokban megvalósuló kiteljesedést prioritásként gondolja, valamint a felszabaduló álláshelyek rekrutációs folyamatának kontrollját megvalósíthatja. A hazai sokszínű nőemancipációs aktivitás nemcsak ideológiai alapokon nyugodhat, hiszen a tanítónőként dolgozó nő jelenléte pusztán egzisztenciális kérdés is lehet. Továbbá a normakövető emancipáció képvi-

selői sem a társadalmi ellenállást látják tanítónői szerepükben, hanem elhivatottságot (Sárai Szabó, 2014). Az év végéhez közeledve a kormányközeli *Pesti Hirlap* közli a férjezett tanítónőkkel szembeni markáns véleményt, amely a gazdasági helyzet rosszabbodásával párhuzamosan szigorúbbá vált. A megoldást sokan abban látnák, ha minden olyan tanítónőt, akinek férje „*orvos, vagy legalább a VIII. fizetési osztálynak megfelelő állású, akármilyen jellegű alkalmazott, el kell bocsátani, mert ezek még mindig jobban meg tudnak élni*”, mint más családok. Az álláspont a korábbi hónapokhoz képest szigorodott, mivel a javaslat párfogói már nemcsak az állami állásban lévő férfiak esetében, hanem akármilyen jellegű és legalább VIII. fizetésű osztályban lévő férj esetében a tanítónők munkaviszonyának megszüntetését javasolná (*Pesti Hirlap*, 1921. november 15.).

Az előző tartalomhoz illeszkedik a tanítónői munka társadalmi megítélésének érdekes tükré, mely a *Pesti Hirlap*ban jelent meg, és az Egressy úti gazdasági tanfolyam és a szomszédságában a gyakorlati képzési helyszínt biztosító önálló községi népiskola kertészetét mutatja be. A virág- és dísznövénytermesztést, a zöldség- és gyümölcsstermesztést tanuló lányok jövőbeli szakmai kilátásait helyezi párhuzamba a tanítónői hivatással: „*bizonyára valamennyien sokkal jobban és egészségesebb viszonyok közt élnek, mint ha (...) túlszűfolt tanítónői pályára képezték volna ki magukat s irodában vagy a katedrán görnyedve kellene megkeresniök a mindennapi kenyerüket.*” (*Pesti Hirlap*, 1921. június 19.)

Az intézményvezetőnő szerepe: egy új játszótér átadása kapcsán Csongor Aranka polgári iskolai tanítónő szavait olvashatjuk azzal kapcsolatban, hogyan jött létre a szegény gyermekek játszótere a Fasorban (*Uj Nemzedék*, 1921. október 19.), és egy szakmai tárgyú cikkben szólal meg a rákospalotai leányjavító intézet vezetőnője, Dwelly Mária (*Uj Nemzedék*, 1921. október 22.). A riport érdekessége, hogy a leánynevelőben dolgozó tanítónők áldozatos munkájának bemutatása mellett az intézetnek a Tanácsköztársaságban betöltött feladatára is kitérnek. A kommün alatt ugyanis illusztris fogvatartottjai voltak a leánynevelőnek: Bernolák Nándor népjóléti miniszter, Vass János, a Károlyi-kormány minisztere, Széchenyi György gróf, Szentkirályi Béla volt főkapitány (*Uj Nemzedék*, 1921. október 22.), és az intézet vezetője, Dwelly Mária a vörösuralom alatt is pedagógiai feladatként tekintett a felügyeletére bízott potentátokra. A szakmai munka és a kormányzat támogató attitűdje az Augusztatelepi iskola vezetőinek bemutatásán keresztül érhető tetten, amelyet 1921 februárjában nyitottak meg (*Kis Ujság*, 1921. február 26.). A bölcsőde vezetője egy menekült postafelügyelő felesége, Szabó Kálmánné, a napköziotthon vezetője, Bobik Mátyásné, az iskola vezetője Berlánszky Sándorné, aki öt tanítónővel és egy óvónővel látja el a munkát. Fizetésük 1000 korona, mely mellé egyéb kiegészítés nem jár. A munkakörülmény – a fizetéshez hasonlóan – nivótlan (*Pesti Hirlap*, 1921. november 23.). Amennyiben a szöveg explicit tartalmán túllépünk, mely egyébként piedesztálra emeli mind az intézményben dolgozó tanítónőket, mind a fenntartót, az államot, érdemes az információk mögé tekinteni. Az Augusztatelep egy barakkvárosrész volt Kőbányán, amely a legnehezebb sorsú, nélkülöző, szinte nyomorban élőknek nyújtott valamelyest lakhatást, főleg a korábban vagonlakóknak. A közművesítés teljes hiánya jellemezte a helyszínt, ahol a munka feltételei is hasonlóak voltak.

De nem csak a praxisban tevékenykedő pedagógusnők életkörülményei voltak néha kilátástalanok. Az idős tanítónők szociális helyzetét erős társadalomkritikai zöngével mutatja be azon tudósítás, amely a Mária-Dorothea Egyesület által fenntar-

tott Tanítónők Háza nyugdíjasotthonban élő idős tanítónők életébe enged betekintést. Az intézet létrejötté Zirzen Janka, a hazai nőoktatás egyik élharcosa és Péterfy Sándor, tanítónőképző-intézeti tanár kitartásának köszönhető. (Az épület az Orczy út 5. szám alatt található a mai számozás alapján.) Az életkörülményeket nagy nehézségek árán biztosító intézetben lakó agg tanítónők közül többen is magasan kvalifikáltak, pedigjük kiemelkedő, hiszen egyikőjük *„nagyszerűen beszél franciául, németül, angolul és ennek a tudományának még most is hasznát veszi”*, másik nyugdíjas tanítónő pedig *„nagyon szépen zongorázik még, leckéket azonban azóta nem tud adni, mióta az otthon zongoráját eladták”*. A sorok között egyértelműen kiolvasható, hogy a több évtizedes szakmai múlttal rendelkező tanítónők anyagi okok miatt idős koruk ellenére magántanítást vállalnak, vállalnának, amennyiben erre lehetőségük adódik. 1921-ben a pedagógusok 90 százaléka nem rendelkezett hivatalosan másod-, harmadállással, akik igen, azok is alapvetően vezetők voltak, vagy ingyenes munkavégzést vállaltak a praxisban. Igen nyíltan fogalmazta meg társadalomkritikáját a menekült tanítónőből intézetvezetővé vált Felicián Viktória: *„Többen az otthon lakói közül előkelő családoknál nevelőnősködtek, azonban az illetők még egyetlenegy esetben sem segítettek gyerekeik egykori tanítónőjén”* (Uj Nemzedék, 1921, november 24.). Az anyagi nehézségek az aktív tanítónőket is rákényszeríti arra, hogy másod-, harmadállásokat vállaljanak a tanítás mellett, hiszen van olyan, aki *„délelőtt tanít, délután kalapszalokban van, este meg moziban zongorázik”* Budapesten (Uj Nemzedék, 1921. december 8.), de a gazdasági helyzet annyira súlyosnak tekinthető már ekkor, hogy nem kirívó és nem elítélendő, ha főállása mellett *„egy tanítónő cipőtalpalással foglalkozik”* a megélhetése érdekében (Uj Barázda, 1921. április 10.). A cikk – bár Budapestre vonatkozóan mutatja a mellékállások iránti igényt – felveti, hogy a kisvárosi, tanyai közegben tevékenykedő tanítónők esetében, milyen kiegészítő kereseti lehetőségek adódhatnak.

A vesztes háború és annak révén Trianon, majd a forradalmi hullám politikai hatásain túl a közegészségügy helyzete is a politikai diskurzus részévé vált, például a vagonlakók áldatlan helyzete okán. Bár a gazdasági helyzet miatt alapvetően megszorítások érvényesültek, a kormányzat törekedett az egészségügyi ellátás szélesítésére, mivel ezzel ellenpontoszni kívánta a kommun és a szociáldemokraták egészségpolitikai agendáját (Cora, 2019). Ebbe a folyamatba illeszkedett, hogy az Országos Tisztviselői Betegsegélyezési Alap (OTBA) 1921-től a közalkalmazottak és köztisztviselők részére folyósított járadékot, amelynek keretében bizonyos esetekben receptköteles gyógyszereket kedvezménytel vásárolhatták az arra jogosultak, köztük a tanítók és tanítónők is. A törvény végrehajtása nem volt gördülékeny. A probléma abból fakadt, hogy az Alap a gyógyszerészszakmával nem egyeztetett, így *„a gyógyszer a tisztviselői, receptekre ma még nem szolgáltatják ki”* (Uj Nemzedék, 1921. november 17).

A szakmai munka egyoldalú megítélése, illetve a nők önrendelkezésének, emancipációs törekvéseinek és ezen belül a ruhaválasztásnak szakmai tevékenységgel összekapcsolódó kritikája egy amerikai cikkből átvett tartalomnál figyelhető meg. A New York-i tanítónők lezser ruházatában látják egyesek *„a tanítás sikerének csökkenését”* és amikor a *„tanítónők rövid szoknyát viselnek ezzel nem keltenek jó hatást a gyermekekben.* (Pesti Hírlap, 1921. június 15.) A modernitás és a normakövetés óhaja köszön vissza azon cikkben, amely a tanév végi bizonyítványosztást említi: a *„leány növendékek virágadományokkal járultak érdemes tanítónőik elé, hordván egyesével, csomójával, sőt cserepestől is a nyíló virágokat.”* (Pesti Hírlap, 1921. július 1.)

Egy korábbi kutatásom során egyértelművé vált (Frank, 2024), hogy a tanítók és tanítónők a kriminalisztika vonatkozásában is megjelentek a lapok hasábjain. Bűnelkövetőként és áldozatként. Az 1921. év esetében a közlekedési balesetek elszenvedőiként olvashattunk legtöbbször a tanítónőkről, de előfordult erőszakos cselekmény velük szemben (Kis Ujság, 1921. október 5.) és általuk elkövetve is.

Összegzés

Az 1921. év politikai szempontból izgalmas időszaka volt hazánknak, hiszen gr. Teleki Pált majdnem egy évtizedig aktív gr. Bethlen István követte 1921. április 14-től a miniszterelnöki székben. A trianoni szerződést a nemzetgyűlés 1921-ben cikkelyezte be a hazai jogrendbe. A gazdasági nehézségek, a háborús jóvátétel fizetése, a százezres létszámú vagonlakók, az inflálódó magyar fizetőeszköz mind nehezítette az ország helyreállítását. Az oktatás is nehézségekkel küszködött, hiszen a lelki trauma mellett az iskolaépületek jelentős része is megsérült vagy katonai célra vették igénybe. A forradalmi hullámban részt vettek elszámoltatása éveket tartott és elhúzódt egészen a húszas évek első harmadáig. A tanítónőkről megjelent tartalmak néhány téma köré szerveződtek, amelyek a B-listázás; elbocsájtás, áldozattá válás és bűnügyi elkövetés; a megélhetési nehézségek területe. Bár nem volt célunk a lapok összehasonlítása, egyértelműen kimutatható, hogy az orgánumok politikai preferenciáival beazonosítható módon kerültek az újságolvasók elé a tanítónői témák. Az *Est* hangsúlyosan a B-listázással sújtott zsidó tanítónőket emelte a fókuszba. A kormányközeli lapok ezt kevésbé hangsúlyozták, inkább a nő intézetvezetők által irányított intézmények bemutatása jelent meg oldalain. Sporadikusan publikálták – gazdasági helyzetre hivatkozóan – a férjzett tanítónők elbocsájtásának ötletét, amely mögött a konzervatív nőmozgalom eszméje sejlik fel.

Felhasznált irodalom

- A. Sajti Enikő (2008): A Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz került magyarok (1918–1921). In: Kisebbségi magyar közösségek a 20. században. Szerk. Bárdi Nándor, Fedinec Csilla, Szarka László, Gondolat – MTA Kisebbségkutató Intézet, Bp., 44–47. http://adatbank.transindex.ro/regio/kisebbségkutatas/pdf/I_fej_06_Sajti.pdf
- Asztalos József (1926): Közoktatásunk legfontosabb adatai 1920/21-től 1924/25-ig. Magyar Királyi Statisztikai Szemle. 4(6), 339–345. https://www.ksh.hu/statszemle_archive/all/1926/1926_06/1926_06_0339_0345.pdf
- Asztalos József (1928): Elemi népoktatásunk újabb fejlődése. Magyar Királyi Statisztikai Szemle. 6(12), p1269–1308. https://www.ksh.hu/statszemle_archive/all/1928/1928_12/1928_12_1269_1308.pdf
- Bruckner Éva (2017): Vagon- és barakkvárosok. A trianoni utódállamok menekültjeinek életkörülményei. A trianoni utódállamok menekültjeinek életkörülményei. Polgári Szemle, 13. évf. 1–3. szám, 2017, 243–255., DOI: 10.24307/psz.2017.0921
- Cora Zoltán (2019): A szociálpolitika és a társadalombiztosítás fejlődése a két világháború közötti időszakban. In: Cora – Kiss – Olasz (szerk.): Fejezetek a magyarországi társadalom- és szociálpolitika történetéből. Tanulmányok és szövegek a kiegyezéstől a rendszerváltásig. 1. kötet: A kiegyezéstől a második világháború

- végéig (1867–1944). Szegedi Tudományegyetem Egészségtudományi és Szociális Képzési Kar, Szeged, 245–267.
- Eördögh István (2000): Erdély román megszállása 1916–1920. *Lazi Bt.*, Szeged
- Frank Tamás (2024): Népiskolai tanítók sajtómegjelenésének mintázata a kurrens politikai napilapokban 1921-ben. *Iskolakultúra*. 34(6) 31–48.
- Ladnai Attiláné – Ladnai László (2022): Kérdőív a Positive Education (PE) indikátorainak megjelenéséről a Read Dead Redemption 2-ben. In: 9. IKT az Oktatásban Konferencia Paradigmaváltás az oktatásban és a tudományban. Tanulmánygyűjtemény. Újvidéki Egyetem magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka, 53–65. https://magister.uns.ac.rs/files/kiadvanyok/konf2022/ICT2022PDFs/006-LADNAI_ATTILANE_-_LADNAI_LORAND.pdf
- Püski Levente (2011): A parlamenti politizálás nyilvánossága a Horthy-korszakban. *Múltunk*, 2011(3) 64–82. Letöltés: <https://www.multunk.hu/wp-content/uploads/2017/01/puskil11-3.pdf>
- Pelesz Nelli (2020): „Diákok öröme” – A Magyar Tanítójelöltek Lapja. In: Fodor, József Péter; Mizera, Tamás; Szabó, P. Katalin (szerk.): A tudomány ekként rajzolja világát: Irodalom, nevelés és történelem metszetei II. Tanulmánykötet Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Irodalomtudományi Osztály, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, 82–99.
- Rapali Vivien (2022): Tisztogatás a közigazgatásban: a B-listázás. In: Házi, Balázs; Jónás, Róbert; Nagymihály, Zoltán; Rapali, Vivien; Strausz, Péter (szerk.) "Ma demokráciát, holnap szocializmust": A diktatúra kiépülése és működése 1944–1956. Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archivum, 102–107.
- Sanda István Dániel (2008): Számítógépes diskurzus- és tartalomelemzés: Új lehetőségek a pedagógiatörténeti kutatások területén. In: Pukánszky, B. (szerk.) A neveléstörténet-írás új útjai: A 2007. október 4-5-én Egerben rendezett neveléstörténeti szimpózium előadásai. Gondolat Kiadó, Budapest, 214–219.
- Sárai Szabó Katalin (2014): Normakövető női emancipáció A konzervatív nőmozgalom Magyarországon a 19. század végén, 20. század elején. *Replika*, 85–86(1-2) 85–106. https://www.replika.hu/system/files/archivum/85-86_06_sarai_szabo.pdf
- Sipos Balázs (2005): „Asszonyfejjel férficélokért...” Olvasatok és ábrázolások egy újkonzervatív korszakról. In: Palasik Mária & Sipos Balázs (szerk.): Házastárs? Munkatárs? Vetélytárs. A női szerepek változása a 20. századi Magyarországon. Napvilág. Bp.
- Valentné Albert Éva (2020): Emlékezet- és élettörténeti kutatások a neveléstudományban. Iskolai narratívumok Sacré Coeur növendékek élettörténetében. In: Garai Imre, Somogyvári Lajos (szerk.): A 2020. január 11-i tudományos ülés absztraktkötete. MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság Neveléstörténeti Albizottság, Budapest.
- Valentné Albert Éva – Frank Tamás (2021): Egy különleges epizód egy Sacré Coeur növendék élettörténetében. Az 1938-as Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus. In: Fodor R. – Karainé-Gombocz O. – Miklós Á. K. (szerk.): Pedagógiai változások – a változás pedagógiája III. Szaktudás Kiadó, Budapest, p225–232. https://publikacio.ppke.hu/id/eprint/1265/1/Pedagogiai_valtozasok_3.pdf

Szakmai műhely

**30 Jahre Konduktive Pädagogik und Rehabilitation in Deutschland –
FortSchrift Bayern feiert Jubiläum**
Ellen Quadfaß

Anfang der 1990er-Jahre stieß das Ehepaar Hanni und Peter von Quadt in Ungarn auf die innovative Methode der Konduktiven Förderung des ungarischen Arztes Dr. András Pető. Mit Hilfe der Konduktiven Förderung lernte ihr spastisch gelähmter Sohn laufen. Beflügelt von den Erfolgen gründeten sie am 6. November 1994 zusammen mit anderen betroffenen Eltern den FortSchrift Verein zur Verbreitung der Konduktiven Förderung e.V. Sie schlossen mit dem ungarischen Pető-Institut einen Kooperationsvertrag um speziell ausgebildete Fachkräfte, sogenannte Konduktor*innen, nach Deutschland zu bringen. Infolge verbreitete sich die Konduktive Förderung und Pädagogik in ganz Deutschland und weitere FortSchrift-Vereine folgten dem Starnberger Vorbild. Seit Anbeginn setzt sich der Verein mit großem Engagement für Kinder und Erwachsene mit zerebralen Schädigungen ein. Ziel ist es aber nicht nur, Betroffene konduktiv zu fördern. Darüber hinaus arbeitet der Verein auch dafür Therapeuten, Pädagogen und Ärzte über die Konduktive Förderung zu informieren und die Methode im bestehenden deutschen Gesundheits- und Sozialsystem zu etablieren.

Um diese wertvolle Methode, die ganz unmittelbar der Inklusion von Menschen mit Handicap dient, und ihre Entwicklung einem breiten Publikum zugänglich zu machen, stand der Festabend anlässlich des 30. Geburtstag von FortSchrift am 6. November 2024 unter dem Titel „Konduktiv & Innovativ“. Die vielfältigen Redebeiträge und Präsentationen verdeutlichten, dass die Konduktive Förderung insbesondere auf die Stärkung der persönlichen Möglichkeiten und damit auf die inklusive Teilhabe in der Gesellschaft setzt. FortSchrift Konduktor*innen gaben in ihren Vorträgen und Diskussionsrunden einen Einblick, welche Möglichkeiten die Fördermethode bietet und wohin die Entwicklung künftig gehen wird. Knapp 300 Teilnehmer innen folgten den Ausführungen von Andrea Papné Szépvölgyi, Konduktorin und Leitung der Konduktiv Heilpädagogischen Tagesstätte in Rosenheim. Sie sprach über „Die Veränderungen in der Eltern-Kind-Gruppe (6 Monate - 3 Jahre)“. Zsuzsa Kovacs-Barocsi, Leitung der Konduktiv Heilpädagogischen Tagesstätte in Niederpöcking, beleuchtete die „Konduktive Förderung bei Kindern und Jugendlichen mit verschiedensten Diagnosen“ wie z. B. Verhaltensauffälligkeiten oder Autismus-Spektrum-Störungen. Weitere Einblicke gewährte Judit Döbröntey, Konduktorin und Heilpädagogin im FortSchrift inklusiven Kinderhaus an der Ammer, zur Anwendung der Konduktiven Förderung im pädagogischen Alltag. Anita Jager, Leitung der FortSchrift Heilpädagogischen Praxis, erklärte die Vorteile des Einsatzes von Konduktor*innen bzw. Heilpädagogin*innen im Mobilen Fachdienst, die Bewegungs- und Kognitive Förderung in einer Person anbieten.

Anhand von Praxisbeispielen wurde dem Publikum deutlich, inwieweit die Konduktive Förderung bereits im Kita-Alltag als selbstverständliches Werkzeug der Förderung und Inklusion eingesetzt werden kann. Der Blick in die Zukunft zeigt aber auch die nach wie vor bestehenden Hürden bei der Finanzierung der Förderung im Erwachsenenbereich auf. Maria Brunnbauer Konduktorin und stellvertretende Leitung der Konduktiv Heilpädagogischen Tagesstätte in München, sprach über das Ziel, die Kostenübernahme der Konduktiven Förderung für Erwachsene durch die

Krankenkassen durchzusetzen. Denn bisher müssen Erwachsene, die sich nach einem Schlaganfall, mit Parkinson Syndrom, Multiplex Sklerose für die Konduktive Förderung entscheiden alle Förderkosten selbst tragen.

Gemeinsam mit der FortSchritt Schirmherrin Prinzessin Ursula von Bayern, dem ehemaligen Bezirkstagspräsidenten Josef Mederer blickte eine Delegation der Petó Fakultät der Semmelweis Universität, Budapest bestehend aus der Dozentin Dr. Zsófia Kállay, dem stellvertretenden Dekan Dr. László Matos und dem Zuständigen für internationale Kontakte Szabolcs Tiger und weiteren Wegbegleiter*innen der Konduktiven Förderung auf die letzten 30 Jahre zurück. Diese waren geprägt von einem ganz besonderen persönlichen Engagement der Familie von Quadt und anderer Betroffener. In einer Videobotschaft überbrachten die Dekanin der Semmelweis Universität Dr. Tenk Miklósné Dr. Andrea Zsebe und die stellvertretende Rektorin Feketéné Dr. Éva Szabó ihre herzlichen Glückwünsche zum Jubiläum. Für FortSchritt war von Anfang an und ist bis heute und auch für die Zukunft eine gute Zusammenarbeit mit der András Petó Fakultät der Semmelweis Universität in Budapest besonders wichtig. Die Familie von Quadt bedankte sich im Namen der gesamten FortSchritt-Familie für die jahrelange enge Zusammenarbeit und die daraus entstandene Verbundenheit.

FortSchritt Bayern – Frühkindliche Bildung. Inklusion. Vielfalt.

Die FortSchritt Bayern gemeinnützige GmbH setzt sich für Inklusion in jedem Lebensalter ein. Das Unternehmen ging 2001 aus dem FortSchritt Verein zur Verbreitung der Konduktiven Förderung e.V. hervor. Die FortSchritt Bayern gGmbH ist ein freier und gemeinnütziger Träger für die inklusive Kinderbetreuung in rund 40 Kinderkrippen, Kindergärten, Kinderhäusern, Waldspielgruppen, Heilpädagogischen Tagesstätten und Horten. Neben den Tagesstätten bietet FortSchritt Bayern Tagespflegen und Großtagespflegen für Kinder, ein Baby-Café, einen Fahrdienst sowie interdisziplinäre, mobile Fachdienste für Eltern, Kinder, Pädagogen und Mitarbeitende an. Die Kitas sind in sechs oberbayerischen Landkreisen und der Landeshauptstadt München vertreten. Derzeit betreuen etwa 420 Fachkräfte rund 1.500 Kinder.

Neben dem Verein und der gGmbH unterstützt seit 2003 die FortSchritt Stiftung inklusive Projekte, die die gesellschaftliche Teilhabe für Menschen mit Behinderung selbstverständlich werden lassen. Mit dem Projekt „IncluTalent“ zum Beispiel, bringt und begleitet FortSchritt Menschen mit Behinderung auf dem ersten Arbeitsmarkt. Neben der Konduktiven Förderung für Erwachsene, betreibt FortSchritt auch eine Konduktiv ambulant betreute Wohngruppe für Erwachsene sowie einen eigenen Pflegedienst. Ein eigenes Fortbildungsinstitut bildet externe und interne pädagogische Fachkräfte aus und weiter. Mit einem eigenen Übersetzungs- und Prüfbüro für Leichte Sprache (FÜP) stärkt es zudem eine inklusive Gesellschaft.

**A Semmelweis Egyetem EKPMI Konduktív Gyakorló Szakiskola –
Gondolatok az elmúlt 5 évről**
Siposné Birkás Melinda¹

Előzmények

A gyermekek életútjának első, egyik legfontosabb állomása az iskolaválasztás, azon belül is a közép fokú oktatási intézmény megválasztása. A Semmelweis Egyetem Pető András Gyakorló Általános Iskolája, Szakiskolája, Egységes Konduktív Pedagógiai és Módszertani Intézménye és Kollégiumának tevékenységi köre kiterjed a központi idegrendszeri sérülés következtében mozgásszervi fogyatékos (mozgáskorlátozott) gyermekek és tanulók komplex konduktív nevelésére, oktatására, nevelésére, enyhe értelmi fogyatékos, halmozottan fogyatékos, egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdő gyermekek és tanulók nevelésére és oktatására, az ellátottak egészségügyi és pedagógiai célú habilitációjára, rehabilitációjára, egyedi döntés alapján azon autizmus spektrumzavarral küzdő gyermekek ellátására, akik közösségbe illeszthetők, szakmai szolgáltatási ellátásra, kollégiumi nevelésre, utazó konduktori hálózat működtetésére, iskolaegészségügyi ellátásra, szakiskolai szakmai képzésre (Alapító Okirat).

„A szenzomotoros hátrányaik miatt a mozgássérült tanulóknak jóval kevesebb lehetőségük van a tapasztalatszerzésre, mint a velük egyidős társaiknak. Jelentős lemaradással érkeznek már a Gyakorló Általános Iskolánkba is. Gyakori a tanulási zavar, tanulási probléma, tanulásban akadályozottság, a motoros nehézségek, a percepciózavar, figyelemkoncentrációjuk eltérősége. A hely- és helyzetváltoztatás, az önkiszolgálási tevékenységek kivitelezése nehézséget jelent. Gyakori a kézfunkció, a manipuláció, a tárgy- és eszközhasználat, a grafomotoros teljesítmény, illetve a verbális és nonverbális kommunikáció eltérő mértékű akadályozottsága. Mindezek az iskolai képzés egész időtartama alatt megkívánják az egyénre szabott módszerek, eljárások, technikák és eszközök alkalmazását.” (Horváthné Kállay, 2017, 9–10.)

Tapasztalataink azt mutatták, hogy az általános iskolánk tanulóink nagy része még nem képes a nyolcadik osztály végén felelős döntés meghozatalára továbbtanulását illetően. Egy rossz döntés, és annak következményei sebetek ejthetnek egy serdülőkorú tanuló épülő identitásán, különösen igaz ez sérült gyerekek, fiatalok esetében. Mozgássérült, mozgáskoordinációs zavarral élő tanulóink nemhogy a szakmaválasztásban szembesülnek nehézségekkel, hanem a munkavégzésben is súlyosan korlátozottak.

„A szakemberek tapasztalatai szerint azok a középsúlyos, enyhe fokban mozgássérült gyermekek tudnak a többségi iskolákba integrálódni, akik képesek önállóan ellátni magukat, képesek segédeszközzel (bottal, kerekesszékkal) vagy önállóan a helyváltoztatásra, a manipulációjuk, kézfunkcióik fejlett annyira, hogy az iskola követelményeit teljesíteni tudják [...] A feladatvégzés tempója átlagos, vagy legalább megközelíti. Kommunikációjuk olyan szintű, hogy a felnőttekkel és a tanulókkal kapcsolatot tudjanak teremteni. (Horváthné Kállay, 2017, 12.)

A 2018/2019-es a tanévben nyolcadikos tanulóimmal sok nyílt napot ültünk végig, megtapasztalva, hogy egy súlyos, középsúlyos állapotú mozgássérült tanulóknak mennyire kevés lehetősége van a továbbtanulásra. A sérülésük következtében szak-

¹ A Konduktív Gyakorló Szakiskola igazgatója

mákra nem alkalmasak vagy mert nem teljesen önállóak, esetleg a kevésbé jó finommanipuláció, vagy a gyengébb kognitív képességek miatt.

A kínált szakmák zöme jó állóképességet, erős fizikumot kíván és a precizitásnak is jelentős szerepe van eredményes tanulásban, gyakorlásban. Erősen jellemző, hogy a szakmaválasztás során minimális szerepet játszanak az individuális szempontok. A középfokú intézménybe való felvételt sok esetben az akadálymentesítés hiánya is nehezíti, mivel nem tudnak fogadni kerekesszékes tanulót. Tapasztaltuk azt is, hogy már a nyílt napon jelezték az ott dolgozó pedagógusok, hogy valószínűleg nem fog sikerülni a felvétel. Az indokok között általában a finommanipuláció nehezítettsége, a mozgásállapot súlyossága, a kollégiumi elhelyezés előrelátható esélytelensége volt vagy az egészségügyi ellátást nem tudták vállalni (pl. katéterezés).

A tanulóink utánkövetésében pedig az a tapasztalatunk, hogy a tanulásban akadályozott tanulóink – egy-két előkészítőben eltöltött év és megbuktatás után – a készségfejlesztőbe kerülnek, mely 2017-től új lehetőség számukra (a középsúlyos értelmi sérültek mellett a „sikertelen” előkészítősök mehetnek oda), ép értelmű tanulóinknak viszont ez az út sem járható, közülük sokan otthon maradnak a további években.

A szülők mindezeket megtapasztalva abba a néhány megmaradt szakiskolába adják be a jelentkezést, ahol remélik, hogy felvételt nyer gyermekük, egyfajta „ki időt nyer, életet nyer” szemlélet alapján. A legfőbb céljuk az, hogy továbbra is fejlődhesen, nevelődhessen, közösségbe járhasson a gyermekük.

Nehéz helyzetben voltak a gyerekeink, nagyon fontos volt, hogy elinduljunk.

A kezdetek

A nehézségeket tapasztalva és a lehetőségeket mérlegelve javaslatot tettünk, hogy intézményünk indítson saját konduktív szakiskolát. Meghallgatásra találtunk, a vezetők támogatták, végigvitték, hogy a gondolatból tett legyen. Rengeteg, gyors ütemű, hatékony munka árán (tervezés, szervezés, engedélyeztetés, szükséges dokumentumok elkészítése) a 2019/20-as tanévtől szakiskolával bővült kínálatunk, amelynek – felkérésre – örömmel vállaltam el a vezetését.

Konduktív Gyakorló Szakiskolánk elindításával a növekvő társadalmi igényt követve, a Semmelweis Egyetem Pető András Karának gyakorlóterületeként arra törekedtünk, hogy olyan képzési formát vezessünk be, amely az általános iskola 8. osztályát befejező súlyosan mozgássérült ép értelmű, illetve enyhe értelmi fogyatékos fiataloknak is lehetőséget nyújthat a középfokú oktatásban való további részvételre, munka jellegű tevékenység végzésére, a megtanult mozgásformák alkalmazására.

Az elmúlt 5 év tapasztalata

Az előző tanévben tanulásban akadályozottak tanterve szerint haladó osztállyal tudtunk elindulni 9. előkészítő évfolyamon, amelyre a törvény adta lehetőség alapján két tanévet biztosítunk. A megszerzett ismeretek szinten tartása, illetve fejlesztése mellett továbbra is figyelembe vesszük a mozgássérült tanulók egyéni szükségleteit, biztosítjuk fejlődésüket az iskolában és az iskolán kívüli tanulási helyzetekben, olyan légkörű élettér megteremtésével, amely támogatja személyiségük kibontakozását.

Az egyes képességterületek fejlesztése továbbra is szoros egységben történik, melyre a konduktív program komplexitása és az ezt biztosító napirend teremti meg.

A konduktív nevelés célja és feladata a mozgásában akadályozott ember teljes életét átfogó tevékenységek megoldásmódjaira való rávezetés. A szakiskolán kiemelten fontos emellett, hogy a szakmatanulással kapcsolatos, illetve a munka jellegű tevékenységek végzésére megfelelő mozgás és cselekvésformák alkalmazását is alakítjuk és tanítjuk, a helyes testtartással, a szükséges segédeszközök használatával.

Az intenzív mozgástanulás, fejlesztés és a tanultak alkalmazása az egész napot kitölti, megjelenik a tanítási órákon, a foglalkozásokon, a szakkörökön, a szabadidős programokon és az önellátási tevékenységekben egyaránt (Hári és mtsai, 1991; Kállay, Pásztorné Tass, 2023).

Minden nap alkalmat teremtünk a nyugodt, bensőséges légkörben folytatott beszélgetésre, mindenkinek időt és lehetőséget adva, hogy elmondja, ami a szívét nyomja, vagy egyszerűen csak megoszthassa a gondolatait. Azoknak a tanulóknak is, akiknek akár egy-egy szó megformálása és kiejtése is nagy nehézség árán történik, hiszen óriási feszültség marad az emberben, ha nem mondhatja el, amit szeretne, vagy – akár időhiány miatt, akár pusztán jóindulatból – inkább „kitaláljuk”, amit mondani akarnak, elmondjuk helyettük, vagy átadjuk a szót a társaiknak. A végsőkéig megtartjuk a beszédprodukciónak fejlesztését, természetesen, akinél szükséges, alternatív kommunikációs eszköz használatát is tanulja.

Helyzetgyakorlatokkal, szituációs játékokkal segítjük a társas érintkezéshez, kapcsolatfelvételhez és kapcsolattartáshoz szükséges kommunikációs formákat, tovább erősítjük a beszédértést, a beszédprodukciónak. A szókincsbővítés, a szövegértési készség, szóbeli, írásbeli kifejezőkészség, szövegalkotás, önálló véleményalkotás minden tanórán, foglalkozásban megjelenik.

Az olvasás az információszerzés eszköze, a megszerzendő képzettség, végzettség előfeltétele, a társadalmi integráció, az önálló életvitel egyik záloga és nem utolsó sorban az élményszerzés lehetősége. Mivel a halmozottan sérült, beszéd fogyatékos tanulók között van, akinek még mindig problémát jelent a beszédhang-, a hangszó-, a betű-, a szófelismerés, a betűkapcsolás, így az olvasás, illetve a hatékony szövegértés, szövegfeldolgozás sem alakult ki még optimálisan. Csak egy hazai vizsgálatot említek, amelynek eredményei szerint a tanulásban akadályozott, enyhén értelmi fogyatékos tanulók szövegértése még 7. osztályban is jelentősen elmarad a többségi 3. osztályos tanulók teljesítményétől (Józsa és mtsai, 2014). Talán ezen a területen a legfontosabb az alapszükségletekre összpontosítás: a differenciálás, a megfelelő segédeszközök alkalmazása.

A szakiskola feladata többek között a szakmatanuláshoz, munkába álláshoz szükséges motiváció megteremtése, a munkavállalói kompetenciák fejlesztése, a digitális kompetencia erősítése, az előkészítőben még ennél is hangsúlyosabb a szociális kompetenciák fejlesztése.

A súlyosabb mozgáskorlátozott gyerekeknél ez utóbbi is egy nehezebben fejlődő terület, sokszor megrekednek egy fejlődési szinten. Az, hogy milyen emberek lesznek felnőttként, milyen helyet foglalnak el a társadalomban, egyrészt függ azoktól a szerepeltől, amiket a család, az iskola, majd a társadalom közvetít feléjük, viszont nem hagyható figyelmen kívül az önmagukról kialakult képük, identitásuk sem.

Az önismereti torzulás, a képességek alul vagy felülértékelése akadályt jelent. A pályaválasztási elképzelések megbeszélésekor válik nyilvánvalóvá, hogy legtöbbjük még nem tudja reálisan megítélni helyzetét, képességeit, lehetőségeit és korlátait. Nagyon fontos feladatunk a korlátok őszinte, de egyben előremutató, lehetőségeket is feltáró közös megbeszélése, a folyamatos, következetes megerősítés, de ezt csak akkor tudjuk hitelesen végezni, ha mi is keressük és megtaláljuk azokat az utakat, amelyek járhatók számukra.

A választásra, döntésre történő felkészítés az alapja az autonóm személyiség kibontakozásának. A kilencedik osztályban jutott el a gyerekeknek közel a fele oda, hogy saját szavaikkal megfogalmazzák, aktívan részt szeretnének venni az életüket befolyásoló döntésekben.

Kérdés, hogy a többségi szerepelvárással szemben megjelenő kivételek, vagyis az autonóm, felnőtt szerep hogyan érhető el, ha szocializációjukban egy függő, passzív szerepre kapnak megerősítést és ezzel azonosulnak, akkor megrekedhetnek ebben a helyzetben. A gondoskodó, egész életét gyermekére áldozó szülőszerep a kezdetekkor, azt is lehet mondani, hogy létkérdés ezeknek a gyerekeknek, a felnőttkorba lépéssel azonban már el kell távolodni ettől és ez nehéz a gyermeknek is, a felnőttnek is. Ebben nekünk, pedagógusoknak is fontos szerepünk van. Ha partnerként kezeljük a tanulót, megtiszteljük azzal, hogy nem a feje felett beszéljük meg az őt érintő kérdéseket, kikérjük a véleményét, meghallgatjuk és egyre több, egyre nagyobb dologban döntéshozó helyzetbe hozzuk őket, akkor szép lassan meg kell, hogy jelenjen az a demokratikus szülői hozzáállás, melynek segítségével elindulhatunk a felnőtté válás útján.

A mindennapi élethez szükséges, gyakorlatias ismeretek bővítését, az alkalmazkodó képesség, problémamegoldó képesség fejlesztését folyamatosan beépítjük a mindennapokba, speciális kollégiumi életmód programunk is az önálló életvezetésre törekvést, ezáltal a harmonikus személyiség formálását célozza. Az önálló életvezetési technikák tudatos gyakoroltatásával, a mindennapi élethelyzetekben szükséges mozgásos és kognitív funkciók fejlesztésével is az a legfőbb célunk, hogy tanulóink megtanuljanak egyéni szükségleteikhez mért differenciált támogatással viszonylag önálló életet élni. Fontos szempont az is, hogy legyen igényük és képességük kapcsolatok létesítésére és fenntartására, a kulturális értékek befogadására, az egészséges életmódra és a környezetük megővésére (Hári és mtsai, 1991, Kállay, 2019).

Mindannyian tudjuk, hogy akadálymentes közlekedés nélkül az önrendelkező élet lehetősége sincs meg. Azt gondolom, sokat lehet még javítani ezen, de – elsősorban Budapesten – sok új lehetőség született a közlekedésben az alatt a néhány évtized alatt, mióta munkánk során igyekszünk a kerekesszékekkel, bottal közlekedő gyerekekkel eljutni a város különböző helyszíneire. Azonban a közlekedést is meg kell tanulni, a veszélyhelyzeteket fel kell ismerni, ki kell védeni, és ez jóval nehezebb, hosszabb folyamat, több összetevője van, mint egy ép mozgású, közlekedni tanuló gyermeknél.

A „Nyitott szerda” program

Kidolgoztuk és elindítottuk a „Nyitott szerda” programunkat, amely során a szakmai alapozó tantárgyhoz kapcsolódva külső életvezetési technikákat, életviteli ele-

meket, szolgáltatások használatát, ügyintézés, vásárlást tanulnak tanulóink, miközben fokozatosan, egyre önállóbbá válnak, mind a különböző tevékenységekben, a kommunikációban, a kapcsolatokban, a közlekedésben.

Fontos előrelépés a felnőtté válásban, hogy itt nem csoportban, konduktorokkal, hallgatókkal körbe véve, mintegy „védőburokban” végzik a tevékenységeket, hanem a lehető legnagyobb önállósággal, akár egyedül, megtapasztalva, hogy mire képesek, mi az, amiben segítségre szorulnak, és hogyan tudják ezt a segítséget kérni és megkapni. Ennek előkészítése az a rengeteg szituációs játék, amit végzünk az osztályban. Hasznos tapasztalat volt, hogy az a tanuló, aki matematika órán, „védett közegben”,

bizonyos számkörben biztonsággal kezeli a pénzt, a bevásárlóközpontban, a pénztárnál, éles helyzetben teljesen leblokkolt. Utólag meg is fogalmazta, hogy mindent elfelejtett, amit tanult, mert annyira izgult, hogy mások figyelték, hogy mögötte többen álltak sorban. Fontos tehát, hogy sok időt és lehetőséget hagyjunk ezekre a tanulási folyamatokra.

A program témája többek között a tömegközlekedési eszközök biztonságos és célszerű igénybevétele is, a kerekesszékes utcai közlekedés gyakorlása, a menetrend, menetidő, átszállások megismerése, az útvonal tervezése google maps segítségével. Az alkalmak alatt lehetőségünk van egyénileg is foglalkozni a gyerekekkel tehát, ilyenkor hatékonyabban tudjuk nevelni őket a környezet megfigyelésére, a tájékozódásra, a balesetek megelőzésére, hogy ne menjen neki senkinek és semminek, ne guruljon rá senki lábára, ne csípje oda az ujját sehová, csak hogy néhányat megemlítsek.

A „Nyitott szerda” program keretében eljutunk számos iskolán kívüli helyszínre, programra, folyamatos, magas színvonalú iskolán belüli és kívüli programokat biztosítunk tanulóinknak.

Nagyon fontos feladatunk neveltjeink tanítása mellett, a környezet folyamatos érzékenyítése is. Figyelünk arra is, hogy szépen, rendezetten öltözzenek fel, például akinek folyik a nyála, legyen nála tiszta törlőkendő, legyen figyelme, igénye rá, hogy megtörölje az arcát, amikor szükséges, nyitottak, kedvesek, figyelmesek legyenek, tudják, hogy ha azt szeretnénk, hogy ebben a rohanó világban pozitív attitűddel, segítőkészérettel forduljanak felénk, azért nekik is tennünk kell. Azt gondolom, hogy mi egy jó irányba tartunk: jó irányban indítjuk el tanulóinkat a felnőtté válás útján, természetesen fontos az is, hogy ezt az utat ne állják el a társadalom felől halmozódó akadályok.

A szakképzés

A sajátos nevelési igény jellegétől függően a szakképzési kerettanterv vagy a speciális kerettanterv szerint folyhat szakképzés. A szakiskolai szakmai tantervi adaptációk több fogyatékoságtípusra készültek attól függően, hogy az adott szakképesítés vagy

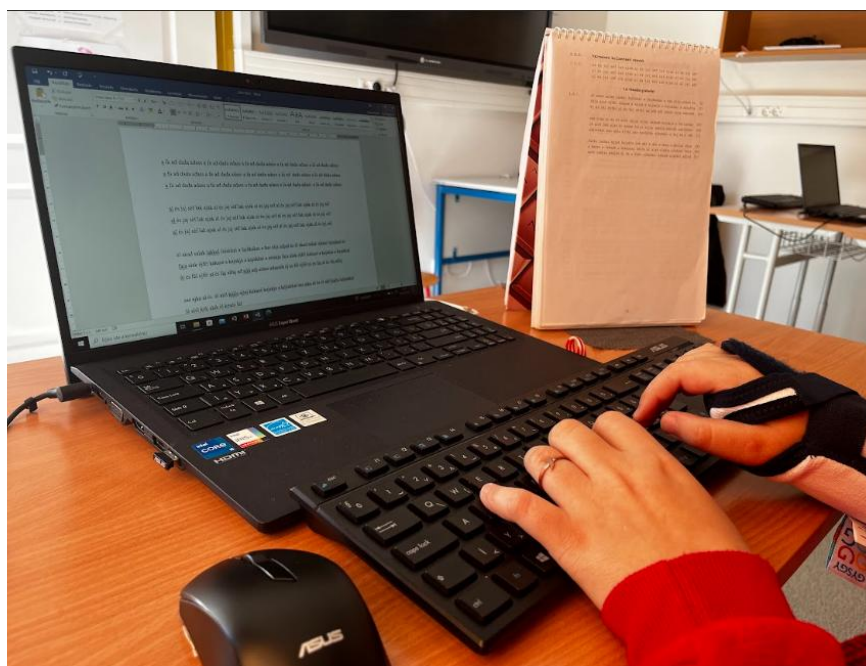
részsakképesítés mely fogyatékoság esetén adaptálható eredményesen. (sh = hallássérült, sl = látássérült, sm = mozgássérült, st = tanulásban akadályozott).

A szűkkörű képzési kínálatból a számítógépes-adatrögzítő részsakképzést választottuk, mivel az egyéb, mozgássérültekre is adaptált tantervvel rendelkező képzés olyan mértékű figyelmet, precizitást, finommanipulációt igényel, ami tanulóink többségének leküzdhetetlen akadályt jelent.

Jelenleg a két évfolyamos szakiskolai képzések között a számítógépes adatrögzítő mellett mindössze a kézikönyvkötő és a bőrtárgykészítő részszakma rendelkezik mozgásszervi fogyatékos tanulók számára készült speciális kerettantervvel.

Szakmai képzésünk a számítógépes adatrögzítő képzés szakiskolában történő oktatásához enyhe értelmi fogyatékos, illetve mozgásszervi fogyatékos tanulók számára készült speciális kerettanterv szerint készülő konduktív szemléletű helyi tanterv alapján folyik.

A szakmai vizsgára történő felkészítésre vonatkozó további rendelkezéseket a sakképzésről szóló törvény határozza meg. Az évfolyamok száma a speciális kerettanterv szerint meghatározott, követve a szakmai és törvényi előírásokat.

A kétéves számítógépes adatrögzítő képzés célja a sakképesítés munkaterületéhez tartozó legjellemzőbb munkakörök, foglalkozások betöltéséhez szükséges kompetenciák kialakítása. A cél elérése érdekében el kell sajátítani a munkakörben elvégzendő feladatokat, ki kell alakítani az azokhoz szükséges tulajdonságokat (alkalmazott szakmai ismeretek, szakmai készségek, képességek, személyes, társas és módszerkompetenciák).

A mozgássérült tanulók esetében a képzés pedagógiai és szakmai céljai kiegészülnek – az egyéni igényeknek megfelelően – egészségügyi és pedagógiai habilitációs, rehabilitációs célokkal.

A szakiskolánk tanterveit meghatározó adaptációk mozgássérültekre, illetve enyhe értelmi sérültekre íródtak, a mi tanulóink viszont halmozottan sérültek, mozgáskorlátozottak és enyhe értelmi sérültek, illetve súlyosan mozgáskorlátozottak.

Mindig vannak és lesznek olyan tanulóink, akiknek a mozgásállapota, kognitív képességei nem teszik lehetővé – különféle, mozgásállapotnak megfelelő adaptív megsegítéssel, a tanulók kompenzáló, sajátos technikájának elfogadásával, támogatásával sem – a szakmára való sikeres felkészítést, a képesítő vizsga elérését. Mindent megteszünk ennek érdekében, az elmúlt két tanévben öt-öt diákot tudtunk jelentkeztetni a vizsgára, és mind a tízen jeles eredménnyel meg is szerezték az oklevelet. Emellett azonban fontos céljaink az előzőkben leírtak is, az, hogy diákjaink kapjanak még négy évet, melyet nevelő-oktató-fejlesztő kortásközösségben élhetnek meg.

Kihívások és megoldások

A kortársak csoportjának, a kölcsönös, aránylag kiegyenlített, alapvetően „demokratikus” viszonyhálóknak rendkívül fontos szerepe van kamasz és fiatal felnőtt nevelteink további érzelmi fejlődésében.

A kamaszkor embert próbáló időszak, drámai változásokkal. A kamasz fiatal már nem gyerek, de még nem is felnőtt. Ebben az átmeneti korszakban jelentős testi, érzelmi és szociális változások zajlanak, mely az „ép” serdülők többségét is megviseli.

Legtöbb fiatal felnőtt tanulóknál ebben az életszakaszban teljesedik ki a serdülőkor összes nehézsége, problémája (személyi elbizonytalanodás, érzelmi kiegyensúlyozatlanság, magányérzés, útkeresés, önmegvalósítási kísérletek), ugyanakkor természetesen, erősen foglalkoztatja őket a párkapcsolat, a szexualitás, a családalapítás kérdése is.

Az első komoly párkapcsolatukat kezdő fiatalok kifejezetten veszélyeztetettek a bántalmazással kapcsolatban: nagyon kevés tapasztalatuk van, és rengeteg téves információt kapnak arról, hogy mi számít elfogadhatónak, sőt kívánatosnak egy párkapcsolatban, és mi lehet figyelmeztető jel.

Szakiskolás tanulóink életében a szexualitás eleven napi jelenléte az életkor előrehaladtával egyre érezhetőbben involválódik. Fontos, újszerű feladatunk a szexuális nevelés biztosítása is számukra, mely elősegíti, hogy humanizált formában képesek legyenek megélni szexualitásukat, a hozzá kapcsolódó pozitív érzelmeket.

Új problémaként szembesültünk a fiatal felnőtt lét kihívásaival is. Tanulóink belátható időn belül kilépnek az oktatási rendszerből és meg kell kezdeniük felnőtt életüket. Az ezzel járó kihívások nekünk is új feladatokat jelölnek ki, pl. a közeli jövőkép tudatosítása, megszerzett képességek önálló alkalmazása intézményen kívül, szülői segítség nélkül.

A családokkal, szülőkkel való kapcsolat is sok tanulóknál esetében megváltozik, a – most már egyre valóságosabb, iskola nélküli – jövővel kapcsolatos szorongások, a fiatal „gyermekként” való kezelése a családdinamikát, a pedagógusokkal való – akár sok-sok éve jól együttműködő, partneri – kapcsolatot is jelentősen leronthatja.

Néhány tanulóknál családi gondok vannak jelen, ez teher a tanulóknak, a szülőknak és az iskola pedagógusainak is. A szakiskolán tanuló gyerekek életkoruknál fogva már a felnőtt életre készülnek. Nálunk szembesülnek először komolyabban a rájuk váró lehetőségek korlátaival, az esetleges akadályokkal, nehézségekkel. Sokan már fiatal felnőttként vesznek részt az oktatásban, érzékelik a családjukban fennálló helyzetet, ami lehet csak a saját mozgásszerűlt létükből adódó teher, de számos esetben a szülők nehezen, vagy nem képesek kezelni a problémát. Nincs megoldása a gyerekek

felnttkorba lépésével adódó feladatoknak, ez sokszor lehangolt, rosszabb esetben bántalmazó légkört eredményez, vagy az eddig is fennálló kiegyensúlyozatlan családi kapcsolatok további romlását.

A szakiskolán dolgozó pedagógusok elhivatott szakemberként felelősnek érzik magukat a gyerekek sorsáért, a családokra, gyerekekre háruló teher növekedésével az ő mentális terheik is megnövekednek. A traumatizált fiatalokkal foglalkozó pedagógus érintetté válik, maga is traumát él meg, a saját nehézségeit, esetleges traumáit is nehezebben kezeli, a szakmai kiégés folyamata felgyorsulhat.

A fiatal felnőtt lét kihívásaival küzdő tanulóink megsegítése céljából, a tanévek során felmerülő problémák, nehézségek leküzdése érdekében számos kapcsolatfelvétel, egyeztetés történt részünkről gyászfeldolgozó csoportokkal, abúzus, szexuális educatio témakörben, részt vettünk szimpóziumokon, előadásokon, antibullying tréningben, ez utóbbin kidolgozásra került iskolánk abúzus elleni protokollja.

Felvettük a kapcsolatot a Napfogyatkozás Egyesülettel (a civil szervezet veszteségfeldolgozó komplex segítséget nyújt gyerekeknek, szülőknek, illetve intézményeknek is), felvettük a kapcsolatot, megismerkedtünk az UNICEF Magyarország Bizottság Alapítvánnyal is (segítséget nyújtanak a pedagógusoknak felismerni és lehetőség szerint megelőzni a gondjaikra bízott diákok komolyabb mentális problémáit, ugyanakkor megőrizni, adott esetben helyreállítani saját lelki egészségüket is).

Kapcsolatokat építettünk annak érdekében, hogy segíteni, támogatni tudjuk diákjainkat és családjaikat az egészségkárosodáshoz kapcsolódó ellátásokkal és igénylésükkel, a szociális szolgáltatások igénybevételével, a munka világába való beilleszkedési, elhelyezkedési esélyekkel, lehetőségekkel, a nyílt piaci foglalkoztatókkal, a védett munkahelyekkel kapcsolatban.

Meghívott vendégünk volt a Motiváció Alapítvány három munkatársa, akik a náluk működő támogató szolgálatokról (gondozási-ápolási tevékenységek, felügyelet biztosítása, háztartási segítségnyújtás, mobilizáció lakókörnyezeten belül és kívül, ügyintézés megbízás alapján), munkaerő-piaci szolgálatról (megváltozott munkaképességű emberek nyílt munkaerőpiacra közvetítése) és jogi szolgálatról (munkajog és fogyatékos emberek ellátásainak területére vonatkoznak szolgáltatások ingyenesen, akár külső helyszínen is) tájékoztatták a családokat.

Végzős diákjainkkal részt vettünk a Motiváció Alapítvány által szervezett, a Liszt Ferenc téri IBIS Hotelben megrendezésre kerülő állásbörzén, ahol különböző cégekkel, szervezetekkel; megváltozott munkaképességű munkavállalóknak ajánlott munkalehetőségekkel ismerkedhettünk meg.

A Rehab Force Nonprofit Kft.-től Kovács Ibolya szociálpolitikus, szakmai vezető jön hozzánk folyamatosan a végzős osztály tanévnnyitó szülői értekezletére, illetve a tanév végén tartott szakmai napunkra naprakész, informatív tájékoztató előadásával.

A KézenFogva Alapítvány munkatársai többször is ellátogattak hozzánk, először a vezetőkkel egyeztettek az együttműködési lehetőségekről (egyéni felkészítés, munkára felkészítő program, munkapróba, asszertív kommunikációs program, önismereti- önérdék-érvényesítő program, pályaorientációs napok, speciális találkozások munkavállalókkal és az őket foglalkoztató munkáltatókkal), majd tájékoztatót, illetve pályaorientációs napot is tartottak diákjainknak.

Meglátogattuk az Óbudai Rehabilitációs és Foglalkoztatási Központot, amely nappali ellátást (Fejlesztő Napközi Otthon), támogató szolgáltatást (a lakáson kívüli

közszolgáltatások elérésének segítése, életvitel önállóságának megőrzése mellett a lakáson belüli speciális segítségnyújtás biztosítása), valamint fejlesztő foglalkoztatást biztosít különböző fogyatékkal élő személyek részére. A Központ munkatársai minket is meglátogattak, betekintést nyerhettek a szakiskolai mindennapokba, a konduktív mozgásfoglalkozásokba és a szakmai órákba.

Meglátogattuk a rehabilitációs szolgáltatásokat (nappali ellátás, mozgásterápia, szociális szolgáltatás, pszichológiai, mentálhigiénés szolgáltatás, pedagógiai, fejlesztő pedagógiai szolgáltatás, foglalkozási rehabilitáció, személyi segítség, egészségügyi szolgáltatások), illetve lakhatással összefüggő szolgáltatásokat (támogatott lakhatás, rehabilitációs bentlakásos ellátás, a súlyos fokban mozgássérült emberek számára határozatlan idejű ápoló-gondozó (tartós) intézményi ellátás) nyújtó Mozgássérült Emberek Integrált Intézményét.

A szervezetek munkatársai nyitottak a folyamatos kapcsolattartásra, ezt a fajta segítő tevékenységet a jövőben rendszeresen, minden osztályunkra kiterjesztve szeretnénk folytatni.

Szakiskolás diákjaink számára, nyitott szerdáinkon több alkalmas programsorozatot terveztünk, amely során fiatal mozgássérült és más sérüléssel is élő felnőttek látogattak el iskolánkba.

A találkozók alkalmával osztályonként, a kisebb közösségekkel megismerkedve és együtt tevékenykedve dolgozták fel az önálló felnőtt élet tevékenységeinek, feladatainak, nehézségeinek kérdéskörét. A vendégek bemutatták saját életútjukat, megosztották élményeiket és tapasztalataikat, és a rendhagyó foglalkozásokon különféle technikákkal és megoldásmódokkal ismertették meg a fiatalokat, olyanokkal, amelyek őket is segítik felnőtt életük során. Nem csak a gyakorlati segítségnyújtást célozták meg ezek az alkalmak: láthatóan jó példával, inspiráló és motiváló erőként is szolgáltak diákjaink minél önállóbb felnőtté válásához, további életútjához. Ezt a programot is folytatjuk a jövőben.

Összegezés

A konduktív szakiskola célja, hogy a mozgássérült tanulók tanulmányaik befejeztével minél önállóbb életet éljenek, legyenek képesek a megfelelő facilitációval, illetve eszközös megsegítéssel, meghatározott munkafolyamatok elvégzésre, a munkavégzésben örömet találjanak, jussanak minél több sikerélményhez, mindez segítse őket abban, hogy a társadalomba való beilleszkedésük zökkenőmentes legyen, illetve rendelkezzenek azokkal az ismeretekkel és készségekkel, amelyekkel alkalmazkodóvá teszik őket a családi és munkahelyi közösségekben.

Rendkívül fontosnak tartom mind a diagnosztikus, mind a fejlesztő munkában a megfelelő idő, a sikerélmény biztosítását, a megfelelő ösztönző kérdéseket, instrukciókat, a játékosságot, a kezdeményező, motiváló, bátorító pedagógiai szerepet, a sok dicséretet, biztatást. Ezen az úton érhetjük el gyermekeink korlátozott nevelhetőségének feltárását, a módosító stratégiák kidolgozását, a fejlesztő beavatkozások meghatározását.

Felhasznált irodalom

- Hári Mária – Horváth Júlia – Kozma Ildikó – Kőkúti Márta (1991): A konduktív pedagógiai rendszer hatékony működésének alapelvei és gyakorlata. Nemzetközi Pető Intézet, Budapest
- Horváthné Kállay Zsófia (2017): A konduktív iskola sajátosságai. A központi idegrendszeri sérült kisiskolások nevelésének lehetőségei. Tanító 55, 3. 10–13., 4. https://tanitonline.hu/uploads/3752/Tan%C3%ADt%C3%B3_2017_03.pdf
- Józsa Krisztián – Fazekasné Fenyvesi Margit – Szenczi Beáta – Szabó Ákosné (2014): Tanulásban akadályozott és tipikusan fejlődő gyermekek szóolvasási készségének, szövegértésének és olvasási motivációjának fejlődése. Magyar Pszichológiai Szemle, 69. 1. sz. 123–146.
- Kállay Zsófia – Pásztorné Tass Ildikó (2023): A konduktív nevelési program és a napirend kapcsolata, azaz a konduktív nevelési folyamat tartalma és időkerete. In: Földesi Renáta; Kollega, Tarsoly István; Túri, Ibolya (szerk.) A konduktív pedagógia alapelvei és módszertana. Szigorlati segédanyag. Semmelweis Egyetem Pető András Kar, Budapest, 61–81.
- Kállay Zsófia (2019): A konduktív nevelés alapvetése. In: Feketéné Szabó Éva, Zsebe Andrea, Kollega Tarsoly István (szerk.): A konduktív pedagógia kézikönyve. Több mint gyakorlat. Semmelweis Egyetem Pető András Kar, Budapest, 133–153.

Jogszabályi Hivatkozások

2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>
- 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200020.emm>
2015. évi LXV. törvény a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény módosításáról
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1500065.TV&txtreferer=A1100190.TV>
- 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200110.kor>
- 229/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet a nemzeti köznevelésről szóló törvény végrehajtásáról
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200229.kor>
- SE PA EKPMI Pedagógiai program (2024)
<https://semmelweis.hu/peto-ekpmi/files/2024/05/PedagogiaiProgram2024.pdf>
- SE PA EKPMI Alapító Okirat
<https://semmelweis.hu/peto-ekpmi/files/2023/05/Alapito-Okirat-2023-1.pdf>

Chilei Erasmus+ Szakmai gyakorlat, beszámoló

Illés Blanka – Juhász Noémi

Bevezetés

2024. augusztus 8. és október 8. között lehetőségünk nyílt részt venni egy kéthónapos szakmai gyakorlaton Chilében, a Pontificia Universidad Católica de Chile egyetemén. Ez az élmény nem csupán szakmai fejlődésünket segítette elő, hanem életre szóló kulturális és személyes tapasztalatokat is hozott. Mindig is vonzott bennünket az utazás és az új kultúrák felfedezése, így amikor ez a lehetőség felmerült, izgalommal és kíváncsisággal vágtunk bele az előkészületekbe. Ez a program túlmutatott minden korábbi elvárásunkon, és olyan élményekkel gazdagított, amelyeket sosem felejtünk el.

Az utazás előkészítése

Egy emailből értesültünk a lehetőségről, és bár eleinte nem sok reményt fűztünk a sikerhez, lelkesen jelentkeztünk. Nem sokkal később azonban ez az esély egy valószínűs álom beteljesedésévé vált. A programra való felkészülés első lépéseként alaposan áttanulmányoztuk a pályázati követelményeket és a program célkitűzéseit.

A jelentkezési folyamat részeként összeállítottuk szakmai önéletrajzunkat, motivációs levelünket és az egyetem által kiadott ajánlásokat. Az adminisztratív feladatok során megismertük az Erasmus+ program alapelveit, valamint a chilei egyetem elvárásait is. A dokumentumok beküldése után izgatottan vártuk az eredményeket, és amikor pozitív visszajelzést kaptunk, el sem hittük, hogy valóban ránk vár ez a nagyszerű lehetőség.

A 15 órás repülőút után érkeztünk meg Santiago de Chile városába, ahol egy barátságos, nemzetközi diákokkal teli hostelben szálltunk meg. Az ott eltöltött első napok máris emlékezetessé váltak: találkoztunk perui, argentin, kolumbiai, japán, belga és amerikai fiatalokkal, akik szintén különböző szakmai gyakorlatokon vettek részt. Ez a kulturális sokszínűség segített abban, hogy azonnal otthon érezzük magunkat, és könnyen beilleszkedjünk az új környezetbe.

Helyszín és környezet

Chile lenyűgöző földrajzi adottságai azonnal rabul ejtettek minket. Az ország változatos tájai – a hófödte Andok-hegység, a Csendes-óceán partvidéke és a végtelen borvidékek – különleges hangulatot árasztottak. Santiago városa modern és tradicionális elemek izgalmas keverékét kínálta, ahol a nyüzsgő belváros és a csendesebb külvárosi részek egyaránt magukkal ragadtak minket.

Sétáink során felfedeztük a helyi piacokat, ahol friss gyümölcsöket, kézműves termékeket és autentikus ételeket kóstoltunk. Különösen emlékezetesek voltak a szabadtéri koncertek és az utcai művészetek, amelyek Santiago kulturális gazdagságát tükrözték. A városban számos történelmi helyszínt is meglátogattunk, például a Plaza de Armas teret és a La Moneda elnöki palotát, amelyek az ország múltjának és jelenének fontos jelképei.

Az egyetemi élet és oktatás

A gyakorlat során mélyreható betekintést nyertünk a chilei oktatási rendszer működésébe. Az egyetem légköre rendkívül befogadó és támogató volt, ami nagyban megkönnyítette az integrációnkat. Emília, egy helyi gyógypedagógia szakos hallgató, mentorunkként segítette mindennapjainkat, és sokat tanultunk tőle a helyi szokásokról és módszerekről.

Az egyetemen nemcsak hallgatóként, hanem előadóként is részt vettünk a programban. Több prezentációt tartottunk a saját oktatási rendszerünkről és szakmai tapasztalatainkról, amelyek nagy érdeklődést váltottak ki a chilei diákokból és oktatókból egyaránt. Az interaktív tanulási módszerek alkalmazása, amelyet az egyetem kiemelten fontosnak tartott, különösen inspiráló volt számunkra.

Heti órarendünk

A gyakorlat során heti programjaink változatosak és tanulságosak voltak:

- **Hétfő:** Különböző fejlesztő központokat látogattunk meg, köztük a vakok helyi intézetét, ahol gyakorlatban ismerhettük meg az ott alkalmazott módszertant. Esténként pedig az UC-Down intézményben a felnőtt Down-szindrómás csoporttal táncórán vettünk részt, ahol tárt karokkal fogadtak bennünket, és nagy bizalommal engedtek olyan közel magukhoz, hogy az egy egész életen át kísérni fog bennünket.
- **Szerda:** Egyetemi szemináriumokon vettünk részt, amelyek a projektalapú oktatás és az interaktív tanítás módszereire helyezték a hangsúlyt.
- **Csütörtök:** A Down-szindrómás gyermekek és felnőttek művészetterápiás központjában dolgoztunk. A legkisebbekkel árnyjátékkal, énekléssel és mozgásos feladatokkal foglalkoztunk, míg a nagyobb gyermekek zenepedagógiai és drámapedagógiai óráin vettünk részt.
- **Péntek:** Ezen a napon ismét a kampusz csodálatos környezetében tölthettünk időt. Játékelmélet óránk volt, amely rendkívül gyakorlatias megközelítést alkalmazott. Itt projekteken dolgoztunk, és lehetőségünk nyílt arra is, hogy újra átéljük gyermeki énjünket: különböző játékokat próbálhattunk ki, vagy akár mi magunk is új játékokat találtunk ki.

Kulturális és szabadidős programok

Szabadidőnkben igyekeztünk minél több helyi nevezetességet felfedezni. Bejártuk Valparaíso színes utcáit, Viña del Mar óceánpartját, és Pichilemu szörfparadicsomában surfórákat vettünk. A legkülönlegesebb élmény az Atacama-sivatagban eltöltött idő volt, ahol gejzírek, sóstavak és vulkánok lenyűgöző látványában gyönyörködünk.

Összegzés és tanulságok

Ez a kéthónapos szakmai gyakorlat életre szóló élményekkel gazdagított bennünket. Az interkulturális tapasztalatok hozzájárultak személyes fejlődésünkhöz, és a chilei emberekkel való találkozások által empátikusabbá és nyitottabbá váltunk. A prog-

ram nemcsak szakmai tudásunkat mélyítette el, hanem önbizalmunkat is növelte, miközben életre szóló barátságokat kötöttünk.

Az Erasmus+ program által nyújtott lehetőség megmutatta, hogy a világot megismerni és más kultúrák részesévé válni páratlan élmény. Az itt szerzett tapasztalatok és tanulságok mindennapi életünket és jövőbeli szakmai karrierünket is gazdagítani fogják.

Hallgatói tehetséggondozás

A drámapedagógia elméleti alapjai és gyakorlati alkalmazása

Török Simon Zsolt

Bevezetés

A drámapedagógia mint oktatási módszer és pedagógiai stratégia az utóbbi évtizedekben jelentős figyelmet kapott. A dráma mint eszköz lehetőséget biztosít a tanulási folyamatok elmélyítésére, a készségek fejlesztésére és a személyiségformálásra, mindemellett elősegíti a közösségépítést is. Ezen metodikai eszközök célja, hogy nemcsak az intellektuális, hanem az érzelmi és szociális készségeket is fejlesszék, miközben a tanulók aktívan részt vesznek a tanulási folyamatokban. A drámapedagógia elméleti háttere és alkalmazásai különböző nézőpontokból közelíthetők meg, azonban közös céljuk a kreativitás, az önkifejezés és a problémamegoldó készségek fejlesztése.

Mit jelent a drámapedagógia?

A drámapedagógia számos szerző szerint az aktív, közvetlen részvételre építő oktatási stratégia, amely lehetőséget ad a tanulóknak, hogy kreatív módon dolgozzanak fel különböző problémákat és témákat. A drámapedagógia lényege a tanulók bevonása a tanulási folyamatba, ahol a cselekvés, a szituációk és a játék segítik elő a tanulás fejlődését. Bethlenfalvy (2021) szerint a drámapedagógia segít abban, hogy a fiatalok összetett viszonyokat értsenek meg, miközben másokon keresztül saját magukat is jobban megismerhetik. Gavin Bolton (1984) elmélete alapján a drámapedagógia célja a kölcsönös megértés fejlesztése, amely a szellemi erőforrások mobilizálása révén valósul meg. A drámapedagógia nem csupán tanulási módszer, hanem a személyiség fejlesztésére, a társadalmi és érzelmi készségek növelésére is alkalmas.

Novák (2016) kiegészíti ezt azzal, hogy a drámapedagógia központi szerepet ad az aktív részvételnek, a reflektív tanulásnak, és hangsúlyozza a pedagógusok folyamatos értékelő szerepét, amely segíti a tanulók fejlődését a komplex társadalmi és személyes problémák kezelésében.

A drámapedagógia elemei

A drámapedagógia számos összetevőt tartalmaz, amelyek különböző dimenziókban segítik elő a tanulók fejlődését. A legfontosabb elemek a történetalkotás, a szituációk megteremtése és az azokhoz kapcsolódó jelentésképzés. A fikcióval való játék és a cselekvések jelentésrétegeinek feltárása szintén központi szerepet kapnak. Gabnai (2001) szerint a drámapedagógia elemei közé tartozik még a facilitáló tanári attitűd, amely elősegíti a tanulói részvételt és aktív bekapcsolódást a tanulási folyamatba. A dráma elemei közé tartozik a szituációk, a kontextus, valamint a fikció és valóság közötti kapcsolat, míg a pedagógia elemei az oktatás, a közösségi tanulás és az érzelmi intelligencia fejlesztése, amelyek dramatikus formában jelennek meg a drámapedagógiában (Bethlenfalvy, 2021).

A drámapedagógia céljai és hatásai

A drámapedagógia célja, hogy a tanulók aktívan részt vegyenek a közösségi tanulási folyamatokban, miközben személyiségük fejlődik és készségeik bővülnek. Novák (2016) kiemeli, hogy a drámapedagógia nemcsak az érzelmi és szociális kompetenciákat erősíti, hanem a kognitív, kritikus gondolkodási készségeket is fejleszti. A játékok és dramatikus szituációk segítségével a résztvevők problémamegoldó képességüket is fejleszthetik, miközben megértik a komplex társadalmi és emberi viszonyokat.

A drámapedagógia eszközként szolgálhat a személyes és társadalmi szinten megfogalmazott problémák kezelésére, miközben segít az optimális döntéshozatalban és a jövőbe mutató változások előkészítésében (Novák, 2013). Az ilyen típusú pedagógiai beavatkozások a tanulók önismeretét is fejlesztik, és segítenek abban, hogy a tanulók ne csak önállóan, hanem csoportban is képesek legyenek feladatokat megoldani és együttműködni másokkal.

Kognitív, affektív és szociális elemek

A drámapedagógiában a kognitív, affektív és szociális elemek egyaránt fontos szerepet kapnak. A kognitív elemek közé tartozik a problémafelvetés és -megoldás, a kritikus gondolkodás és a jelentésalkotás, amelyek a tanulók mentális készségeit fejlesztik. A drámapedagógia gyakorlásában a résztvevők reflektálnak saját és mások cselekedeteire, ezzel új tudást szereznek (Novák, 2016).

Az affektív elemek az érzelmi bevonódás, az empátia fejlesztése és az érzelmi önkifejezés. A drámapedagógia lehetőséget ad arra, hogy a tanulók megélik és kifejezzék érzelmeiket, miközben érzékenyebbé válnak mások érzéseire is. Az affektív kompetenciák fejlesztése hozzájárul az érzelmi intelligencia növeléséhez, ami elengedhetetlen a társas kapcsolatokban való sikeres működéshez (Bethlenfalvy, 2021).

A szociális elemek közé tartozik a kommunikációs készségek, a csoportmunka, a közösségépítés és a konfliktuskezelés. A drámajátékok során a tanulók egymásra utalt helyzetekben dolgoznak, ami elősegíti a közös célok elérését és a konfliktusok megoldását (Novák, 2016). A drámapedagógia tehát nemcsak egyéni, hanem közösségi szinten is fejleszti a tanulókat.

A drámajáték és a drámapedagógia kapcsolata

A drámajáték a drámapedagógia része, de nem azonos vele. Míg a drámajáték gyakran a szórakoztatás és közösségépítés eszköze, addig a drámapedagógia tudatos pedagógiai célokat szolgál. A drámajátékok segítenek abban, hogy a tanulók aktívan részt vegyenek a tanulási folyamatokban, miközben fejlődnek különböző kompetenciáik (Bethlenfalvy, 2021). A drámapedagógia komplex eszköztára lehetővé teszi, hogy a dramatikus elemeket a pedagógiai célok szolgálatába állítsuk, miközben a tanulók számára új tanulási élményeket biztosítunk.

A drámapedagógia alkalmazása tehát nemcsak a tanulók tanulmányi eredményeire van hatással, hanem az egész személyiségfejlődésüket támogatja. A kreatív játékokon keresztül a tanulók nemcsak szórakoznak, hanem komoly szociális és emocionális készségeket is elsajátítanak. A közösségi élmények elősegítik az empátia

fejlődését, ami különösen fontos a jövő társadalmában. A drámapedagógiai módszerek rendszeres alkalmazása hozzájárul a tanulók közötti szorosabb együttműködéshez, amely elősegíti a problémák közös megoldását és a társadalmi felelősségvállalás erősödését is (Gabnai, 2001; Novák, 2016).

Következtetés

A drámapedagógia tehát egy olyan pedagógiai módszer, amely az aktív részvétel, a kreatív kifejezés és a közösségi tanulás segítségével segíti a tanulók személyiségfejlődését és készségeik bővítését. A módszer célja, hogy a tanulók képesek legyenek reflexióval és kreativitással megoldani a társadalmi és személyes problémákat. A drámapedagógia elemei és céljai jól illeszkednek az oktatás és nevelés célkitűzéseire, így nemcsak az iskolai tanulásban, hanem szélesebb társadalmi kontextusban is alkalmazhatóak.

Irodalom

Bethlenfalvy Á. B. (2021): Drámapedagógia. Bp.

Bolton, G. (1997): A conceptual framework of classroom active behaviour. Durham theses. Durham University. <http://etheses.dur.ac.uk/1627/1/1627.pdf>

Gabnai K. (2001): Drámajátékok. Helikon Kiadó, Budapest. 9–15.

Novák G. M. (2016): Dráma és pedagógia. A drámapedagógia aktuális kérdéseiről. Neveléstudomány, Oktatás–Kutatás–Innováció, 4(2), 43–52.
<https://ojs.elte.hu/nevelestudomany/article/view/6569/5009>

Kari TDK-konferencia

2024. november 28-án a Pető András Tudományos és Szakmai Szimpózium keretében került sor a Pető András Kar TDK-konferenciájára, melynek keretében hét hallgató mutatta be tudományos diákköri kutatómunkája eredményeit:

1. Bleszák Nóra (IV. évf.): *Kerekesszékes kézilabdázók flow élménye és motivációja* (témavezető: Valentné dr. Albert Éva főiskolai adjunktus)
2. Flajsz Nóra (III. évf.): *Óvodáskorú gyermekek attitűdvizsgálata többségi és integrált óvodai környezetben* (témavezető: dr. Tenk Miklósné dr. Zsebe Andrea főiskolai tanár)
3. Kiss Evelin Veronika (IV. évf.): *A tánc és a zenés mozgásformák hatásai a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlődésére, a motoros, kognitív, érzelmi és szociális képességterületeken* (témavezető: dr. habil. Szilárd Zsuzsanna főiskolai tanár)
4. Kiss Kíra Laura (IV. évf.): *A gondolkodási műveletek fejlesztése meséken keresztül atipikus fejlődésmentű gyermekek körében* (témavezető: dr. Pintér Henriett főiskolai tanár)
5. Kovács Johanna (IV. évf.): *Nem vagy alig beszélő gyermekekkel foglalkozó szakemberek számára kidolgozott interakciót mérő eszköz alkalmazásának kipróbálása* (témavezető: dr. Pintér Henriett főiskolai tanár)
6. Lakó Liza (IV. évf.): *A konduktív jelleg mint pedagógiai minőség. A konduktív nevelés elméletének általános pedagógiai értelmezése történeti kontextusban* (témavezetők: dr. Balogh Brigitta főiskolai docens, dr. Földesi Renáta főiskolai docens)
7. Masri Jaffar János (III. évf.): *Szülői attitűdök a sikeres együttnevelés szolgálatában* (témavezető: dr. Tenk Miklósné dr. Zsebe Andrea főiskolai tanár)

A hallgatók közül négyen – Bleszák Nóra, Kiss Kíra Laura, Kovács Johanna és Lakó Liza – az Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Program (EKÖP) ösztöndíjasai, egy hallgató pedig – Kiss Evelin Veronika – a Kerpel-Fronius ÖdönTehetséggyondozó Program résztvevője.

A bemutatásra kerülő pályamunkákat értékelő zsűri tagjai: Feketéné dr. Szabó Éva főiskolai tanár, a zsűri elnöke; dr. Túri Ibolya főiskolai docens; dr. Frank Tamás főiskolai adjunktus; Szabó Gábor főiskolai tanársegéd, Pulay Márk tudományos segédmunkatárs.

A konferencián harmadik helyezést ért el Flajsz Nóra III. éves hallgató *Óvodáskorú gyermekek attitűdvizsgálata többségi és integrált óvodai környezetben* című munkájával, amelyet dr. Tenk Miklósné dr. Zsebe Andrea főiskolai tanár témavezetésével készített el. Második helyezett lett Kiss Kíra Laura IV. éves hallgató *A gondolkodási műveletek fejlesztése meséken keresztül atipikus fejlődésmentű gyermekek körében* című kutatással, amelyet Dr. Pintér Henriett főiskolai tanár szakmai irányításával végzett. Megosztott I. díjban részesült Kovács Johanna IV. éves hallgató *Nem vagy alig beszélő gyermekekkel foglalkozó szakemberek számára kidolgozott interakciót mérő eszköz alkalmazásának kipróbálása* című kutatásával (témavezető: dr. Pintér Henriett főiskolai tanár) és Lakó Liza IV. éves hallgató *A konduktív jelleg mint pedagógiai minőség. A konduktív nevelés elméletének általános pedagógiai értelmezése történeti kontextusban* című munkájával (témavezetők: dr. Balogh Brigitta és dr. Földesi Renáta főiskolai docensek). Az I. díjat kiérdemlő hallgatók egyben jelölést nyertek a 2025 tavaszán megrendezésre kerülő 37. Országos Tudományos Diákköri Konferenciára.

Hírek, események

Hírek, események

2024-ben a Hári Mária Jubileumi Emlékév programsorozattal az volt a célunk, hogy méltó módon állítsunk emléket a 100 éve született dr. Hári Máriának. Ennek keretében többek között átadtuk a megújított Hári Emlékszobát, megjelentettük a Hári Különszámot, megszerveztük a Hári Mária Tehetségnapot és a Hári Mária Rajzpályázatot, valamint mentorprogramot indítottunk.

Év dolgozata verseny

2024. május 29-én rendezte meg Karunk az Év dolgozata versenyt, melynek keretében a kiemelkedő színvonalon elkészített szakdolgozatok és az azokat elkészítő végzős hallgatóink versenyeztek az Év dolgozata kitüntető címért.

A versenyen való részvételre 23 szakdolgozatot jelöltek opponenseik, amelyek közül összesen 8 munka jutott a verseny döntőjébe; Alpek Dorottya (témavezető: dr. Tenk Miklósné dr. Zsebe Andrea), Halász Viktória (témavezető: Feketéné dr. Szabó Éva), Jakab Réka Mária (témavezető: dr. Frank Tamás), Silló Júlia Bella (témavezető: dr. Pintér Henriett), Surányi Sára (témavezető: dr. Pintér Henriett), Szabó Cintia (témavezető: dr. Tenk Miklósné dr. Zsebe Andrea), Szilágyi Dóra Lilla (témavezető: Gál Franciska) és Veres Panna (témavezető: Kolumbán Erika) hallgatók munkái.

A verseny zsűrijének tagjai: dr. Balogh Brigitta Zsuzsanna főiskolai docens (elnök), dr. Frank Tamás főiskolai adjunktus, dr. Kállay Zsófia főiskolai adjunktus, Pulay Márk Ágoston tudományos segédmunkatárs és dr. Vissi Tímea főiskolai adjunktus.

A versenyen III. helyezést ért el Silló Júlia Bella Nem vagy alig beszélő atipikus fejlődésmentű óvodáskorú gyermekeknek kifejlesztett beszéd-intervenciós vizsgálat meséken keresztül című szakdolgozatával (témavezetője: dr. Pintér Henriett); II. helyezett lett Surányi Sára a Nem vagy alig beszélő atipikusan fejlődő gyermekek beszédértésének vizsgálata. Hallás utáni szövegértés teszt adaptálása atipikus fejlődésmentű nyelvfelépési zavarokkal küzdő gyermekek körében című dolgozattal (témavezetője dr. Pintér Henriett); az I. díjat Jakab Réka Mária nyerte el A konduktív pedagógia sajtórepresentációja a három legolvasottabb hazai politikai napilap tükrében 1956 és 2022 között című munkájával (témavezetője dr. Frank Tamás).

Kutatók éjszakája

Nagy érdeklődés övezte a Semmelweis Egyetem Pető András Kar által megrendezett Kutatók Éjszakája rendezvényt 2024. szeptember 27-én. Karunk idén tizenegy színes és interaktív előadással várta a résztvevőket, akik nagy számban, több mint kétszázan érkeztek.

A programkínálatban szereplő műhelyek mindegyike kapcsolódott a Kar valamelyik tudományos kutatási műhelyéhez. A foglalkozások betekintést engedtek az óvodánkban zajló kutya-terápiába, a kerekesszékes vívás, valamint a boccia izgalmas paralimpiai sportágába, valamint az oktatási robotokkal végzett képességfejlesztésbe. Az érdeklődőknek lehetőségük nyílt arra, hogy részt vegyenek zenei, kézműves és adaptált társasjáték workshopokon. Friss szemmel tekinthettek a matematikára, ismereteket szerezhettek a legújabb mesekutatásokról, szemléletformáló gyakorlato-

kon keresztül rálátást kaphattak a mozgássérüléssel élők mindennapi kihívásaira, s természetesen Karunk névadójával, dr. Pető Andrással, valamint az általa létrehozott konduktív nevelés történetével is megismerkedhettek.

Megemlékezés és szakmai szimpózium dr. Hári Mária tiszteletére

Dr. Mascher Róbert, a Humántudományi Intézet igazgatójának köszöntője után dr. Túri Ibolya tudományos dékánhelyettes nyitotta meg a szimpóziumot. Kiemelte Hári Mária sorsküldetését. „Tanítványá kellett válnia, hogy később Mester lehessen. Életútja jelentést kapott, mégpedig a Konduktív Pedagógia ügyének képviselőjét és továbbvitelét. Állhatatosan dolgozott a konduktív nevelésben résztvevő valamennyi gyermek és felnőtt életkorú neveltünk számára biztosítani a cél felé törekvő élet, az önirányító, aktív és cselekvő életvezetés elérésének lehetőségét, a méltósággal élt élet minőségét. Hári Mária jelen volt a konduktorképzés születésénél, hogy aztán irányítójává váljon. Nehéz örökséget vitt tovább, de mindvégig megőrizte az eredeti célt, a konduktív nevelés alapelveihez hű konduktorképzést.”

Dr. Csikós Gábor előadásában Hári Mária három tanulmányán keresztül mutatta be, milyen aktuális ma is Hári Mária hatása a konduktorképzésre, a konduktorképzés curriculum-fejlesztésére.

Pázmándi Eszter előadásában rámutatott, hogy mind az oktatói, mind a gyakorlati munka a mai napig kötődik a Hári Mária által képviselt szellemiséghez és alapelvekhez, és hogy milyen fontos ennek a hallgatók felé való közvetítése a mindennapokban.

Az előadások után dr. Földesi Renáta, a Konduktív Pedagógiai Intézet igazgatója és dr. Mascher Róbert, a Humántudományi Intézet igazgatója mutatta be a Hári 100 Jubileumi Emlékév Évkönyvét. Földesi Renáta a kötetet egyfajta korlenyomatként említette, Mascher Róbert pedig a kötetből a rajzpályázatot emelte ki.

A Szimpóziumon ezt követően Hári Máriára emlékező filmösszeállítást vetítették. A filmösszeállítás a Kar YouTube-csatornáján is megtekinthető. Feketéné dr. Szabó Éva stratégiai és fejlesztési rektorhelyettes, a KPK igazgatója a szimpóziumon elhangzottakat összegezve azt emelte ki, hogy Hári Mária megelőzte korát, még mindig korszerű, amit ő képviselt.

A szimpózium zárása után dr. Tenk Miklósné dr. Zsebe Andrea dékán, Feketéné dr. Szabó Éva stratégiai és fejlesztési rektorhelyettes és KPK igazgató, a Pető András Kar vezetői, valamint munkatársai megkoszorúzták Hári Mária emléktábláját.

Pető András – Hári Mária Mentorprogram 2024–25

Pető András professzor és Hári Mária kettőse egyfajta szimbóluma a mester és tanítvány, a mentor és fiatal tehetség egymás melletti, egymást segítő és egyben egymást feltételező közös munkájának, valamint nélkülözhetetlen garanciája is volt egyben a konduktív nevelés minél szélesebb elismertetésének és az „Ügy” továbbvitelének.

Elődjeink iránt érzett tiszteletünk kifejezésének vágya egy elhatározás megszületéséhez vezetett, mégpedig egy olyan mentorprogram meghirdetésére, amellyel a konduktív nevelés jelenében munkálkodó konduktor és pedagógus szakemberek, oktatók és hallgatók egymást inspiráló, de egyben a konduktív nevelést, konduktorképzést támogató, gazdagító ötleteit karolhatjuk fel. Úgy gondoltuk, hogy a Hári

Mária Jubileumi Emlékév lenne a legméltóbb arra, hogy útjára indítsuk a régóta tervezett ösztönző pályázati programunkat, természetesen Pető Andrásról és Hári Máriáról közösen elnevezve. Így született meg és került első alkalommal meghirdetésre a Pető András – Hári Mária Mentorprogram.

A pályázat célja a konduktív nevelési tevékenységgel, valamint a konduktorképzéssel összefüggő tananyag- és képzéstartalom-fejlesztések, módszertani innovációk, új mérési modellek és eszközök tesztelésének és alkalmazásának lehetőségei, programinnovációk témakörében annak érdekében, hogy azok eredményeinek disszeminációját, minősített publikációját és a szakmai közösséggel való minél szélesebb körű megismertetését támogassa. A pályázattal a Pető András Kar munkatársainak, hallgatóinak szakmai ismereteit és gyakorlati tapasztalatait kívántuk gazdagítani, valamint a vizsgálati témák és innovációk iránt érdeklődő szakemberek véleményét és javaslatait megismerni.

Célunk volt, hogy a pályaművek elsősorban a konduktív nevelési tevékenységgel és a képzés curriculumának felülvizsgálatával összefüggő valós képzési, módszertani, oktatásszervezési problémákra kínáljanak megoldást, valamint a megújítást, fejlesztést célzóan rendszer-szemléletű pályázati ötleteiket mutassák be. A pályázaton a Pető András Kar főállású munkatársai (oktatók, konduktorok, kutatók, egyéb munkavállalók) és hallgatói pályázhattak kutatópárok (senior-junior kutató), valamint kutatócsoportok keretében, a kollektíven elkészített pályázati munkákkal.

A Mentorprogramon négy kutatócsoport pályamű kapott támogatást az alábbi témákban:

1. Matematikatanítás tananyagfejlesztési pályázat

Pályázati munkacsoport: Kapcsándy Gabriella mesteroktató, konduktor és iskolaspecializációs hallgatók.

„A munkacsoport a matematika tanításához szükséges tananyag fejlesztését tűzte ki célul a Semmelweis Egyetem Pető András Gyakorlóiskolájának 1–2. osztályra kidolgozva. A NAT 2020 szellemiségével összhangban tervezzük az általános iskola alsó tagozatának matematika oktatásához segédanyagok készítését. Az aktív tevékenységekben történő tanulás segíti a tanulókat a tananyag elsajátításában és ezen keresztül a kompetenciák fejlesztésében. Ezért a tanításhoz olyan eszközök, játékok elkészítésében gondolkodtak, amely a tevékenységeken keresztül lehetőséget teremt az aktivitás fejlesztésére. A kooperatív tevékenységek során tanulják az együttműködést, a kommunikációt, egymás véleményének elfogadását, az érvelést és akár a tévedések tolerálását. A Gyakorló Iskolánkban is elengedhetetlen feladat, hogy a gyerekek megtanulják a felelősségvállalás, valamint a hozzáadott érték fogalmát. A kooperatív feladatok által megtapasztalják, hogy a csoport sikeréhez ők is szükségesek. Terveik szerint a páros vagy csoportmunkához készítenek osztályfokokhoz és témakörökhöz kapcsolódó feladatokat, játékokat, amelyek segítségével a tanulói aktivitás fejlődik, valamint az egyéni bánásmódnak megfelelő eszközökkel a tananyag mindenki számára elérhetővé válik.” (Kapcsándy Gabriella mesteroktató)

2. Válogatás a Pető András Kar iskolai és óvodai specializációin sikeresen megvalósított természettudományos és matematikai hallgatói tervezetekből

A kutatócsoport tagjai: Valentné dr. Albert Éva, dr. Frank Tamás, dr. Kállay Zsófia, Perger Katalin.

A kutatócsoport célja jegyzet készítése, szakmódszertani tananyagfejlesztés megvalósítása, melynek eredményeképpen egy olyan segédlet (óra- és tevékenységtervezetek formájában) kerül kiadásra, mely alapoz a természettudományos tárgyak oktatásának alapelveire, valamint hangsúlyosan ügyel a természettudományos nevelés és oktatás megvalósítása során a konduktív nevelés eszmeiségére, és mindezt lehetőleg a 21. századi oktatási paradigmák érvényesítése révén. Meghirdették a „Tervezetek versenyét”, és a legjobb munkákat készítő hallgatókat bevonták a jegyzetkészítés folyamatába.

3. Egészségprevenció, és egészségfejlesztő pályázat

Pályázati munkacsoport: dr. Szilárd Zsuzsanna és Pázmándi Eszter A munkacsoport célja olyan egészségtudatos konduktorokat képezni, akik szakmailag felkészültek és ellenállóak a szakma kihívásaival szemben. Kiemelt figyelmet fordítanak a hallgatók mentális és fizikai egészségének megőrzésére, különös tekintettel a kiegészítő megelőzésére. Már a képzés kezdetétől támogatják a hallgatók jóllétét, hiszen a korai beavatkozás kulcsfontosságú. Programjuk részeként mentorálási módszereket és támogató rendszert alkalmaznak, hogy segítsék a hallgatókat a stressz kezelésében. Nyolc workshopot terveztek, évfolyamonkénti bontásban, két 90 perces alkalommal. Két fő témát választottak: a „Mentális egészségfejlesztő tréninget” és a „Stresszkezelés workshopot”, melyeket külsős szakértők vezettek. Programjukban kiemelten fontosnak tartják az életvezetési készségek fejlesztését, mint az időgazdálkodást és stresszkezelést. Az aktív együttműködés a közösségekkel és szakemberekkel elősegíti a hallgatók sikeres szakmai karrierjének elindítását.

4. A konduktív nevelésen résztvevő felnőtt kliensek állapotkövetéséhez használható mérőeszközök vizsgálata

A pályázat megvalósításában résztvevők: dr. Vissi Tímea, a kutatás vezetője, KPI oktató, dr. Csaba Attila, rehabilitációs szakorvos, Burián-Fehér Anna a PAREEO vezetője, valamint 3 fő pedagógiai rehabilitáció specializációs hallgató, Baranyai Kata, Kravalik Bertalan és Takács Martin

„A konduktív nevelés eredményeinek alátámasztásához egyre sürgetőbb szakmai elvárás, hogy eredményeinket objektív mérőeszközökkel is igazoljuk. A vizsgálat elsődleges célkitűzése olyan mérőeszközök kiválasztása és beválásuk esetén bevezetése a felnőtt kliensek ellátásába, amelyek használatával az állapotváltozás objektíven nyomon követhetővé válik. A terület fejlődésén és hasznán kívül mindez hozzájárulhat egy egységes, kutatható adatbázis létrehozásához, a konduktív nevelés eredményeinek objektív vizsgálatához. Cél volt továbbá a pedagógiai rehabilitációs hallgatók képzéséhez való hozzájárulás, akiknek szakmai életútjában elvárt követelmény, hogy objektív mérőeszközök használatában, a kapott eredmények elemzésében, és ez alapján rehabilitációs/fejlesztési terv készítésében, illetve a változások nyomon követésében elméleti és gyakorlati ismeretekkel rendelkezzenek. A mérőeszközök kiválasztásában 3 fő szempontot tartottak szem előtt. Egyrészt, olyan eszközöket kerestek, melyek diagnózistól függetlenül alkalmazhatók.

Másrészt, olyan eszközökre volt szükségük, melyek könnyen használhatók, és használatát konduktorok is végezhetik. Harmadik szempontjuk, hogy olyan mérőeszközöket találjanak, melyek hazai és nemzetközi szinten is ismertek, kutatásban, vizsgálatokban rendszeresen használtak.” (Dr. Vissi Tímea adjunktus)

Karunk előadása a Magyar Rehabilitációs Társaság XLIII. Vándorgyűlésén

2024. október 24–26. között tartották a Magyar Rehabilitációs Társaság XLIII. Vándorgyűlését Pécsen. A Vándorgyűlésen Karunk is képviseltette magát. Semmelweis Egyetem Pető András Kar, az Egészségtudományi Kar és a Rehabilitációs Klinika együttműködési megállapodása eredményeként indult el az a kutatás, amelyben a két intézményben aktív állományban lévő mozgásterapeuták és konduktorok mozgásszervi és mentális egészség állapotának felmérése történt meg. A vizsgálat célja az állapotfeltáráson túl képzési és prevenció foglalkozásegészségügyi program kidolgozása és bevezetése. Karunk részéről Pulay Márk tartott előadást *Mozgásterapeuták és konduktorok állapotfelmérésének klinikai kutatása – a vizsgálati minta sajátosságai* címmel. A bemutatott értekezés szerzői: dr. Tenk Miklósné dr. Zsebe Andrea, Feketéné dr. Szabó Éva, dr. Túri Ibolya, dr. Vissi Tímea és Pulay Márk.

Kari részvétel az Országos Neveléstudományi Konferencián

2024. október 24–26-án 24. alkalommal rendezték meg a Debreceni Egyetemen az Országos Neveléstudományi Konferenciát. Az Anyanyelvi Nevelést és Kommunikációt Támogató Kutatási Műhely szimpóziummal vett részt a rendezvényen. A szimpózium központi témája a mesék innovatív lehetőségeinek kutatása tipikus és atipikus fejlődésmentű gyermekek körében volt.

Ennek az egyik iránya a szülők körében alkalmazható közös mesemondás vizsgálata, a másik a képek és a mozgóképek szerepe a mesék közvetítésében. A szimpózium négy előadásának profilja a kevés elemszámú egyénfókuszú validitásvizsgálat. A szimpózium elnöke dr. Pintér Henriett, opponense Tóth Edit, az SZTE BTK Neveléstudományi Intézet kutatója volt. A szimpóziumon Haga Orsolya, Farkas Simon, Gál Franciska és Surányi Sára ismertette kutatását.

Pető András Tudományos És Szakmai Szimpózium

2024. november 28-án került megrendezésre a Pető Andrásról elnevezett Tudományos és Szakmai Szimpózium.

Az előadókat és a vendégeket Feketéné dr. Szabó Éva stratégiai és fejlesztési rektorhelyettes köszöntötte, majd dr. Tenk Miklósné dr. Zsebe Andrea dékán nyitotta meg a szimpóziumot.

A nyitó előadásban dr. Purebl György egyetemi tanár, az Általános Orvostudományi Kar oktatási dékánhelyettese arról osztotta meg gondolatait, hogy miért kell új alapokra helyezni az egyetemi curriculumokat. Pszichológiai megközelítésben adott részletes elemzést a Z generáció jellemzőiről és mentális kihívásairól, és vázolta fel, hogyan lenne célszerű ennek fényében a mai társadalmi környezetben új alapokra helyezni az oktatásukat. Ehhez a készségfejlesztést, a személyiségfejlődés támogatását, a pszichológiai támogatást és a mentorálást, a tananyag szempontjából pedig annak jelentős mennyiségi csökkentését emelte ki elsődleges és legfontosabb eszközként. A professzor kiemelte, hogy a Pető András Kar innovatív szemléletével élen jár a curriculum-fejlesztési folyamatban.

Ehhez a kérdéskörhöz kapcsolódtak a Kar curriculumfejlesztésének kerekasztal-beszélgetésén a témáért felelős kari vezetők és megbízottak: Feketéné dr. Szabó Éva

stratégiai és fejlesztési rektorhelyettes, a PAK Curriculum Munkabizottságának vezetője, dr. Matos László főiskolai tanár, oktatási dékánhelyettes, dr. Túri Ibolya főiskolai docens, tudományos dékánhelyettes, a Semmelweis Egyetem curriculum-reform rektori biztosa, dr. Földesi Renáta főiskolai docens, a Konduktív Pedagógiai Intézet igazgatója, valamint dr. Kállay Zsófia főiskolai adjunktus, a gyakorlati képzésért felelős dékáni megbízott. Érintették a curriculum-fejlesztés kari specifikumait, melyek voltak a tananyagfejlesztés elsődleges szempontjai és vállalásai, kitértek a tantárgyallokáció, kreditallokáció lehetőségeire, a tantárgyak tartalmi redundanciáinak felülvizsgálatára, az előfeltételi követelményrendszer monitorozására és az értékelés objektivizálására is.

A kerekasztalt a curriculum-fejlesztéshez kapcsolódó új kari kiadványunk könyvbemutatója követte. A Pedagógia és Pszichológia szigorlat jegyzetének a nyomdából épp kikerült első példányait vehették kézbe a vendégek. A közös munka eredményeként létrejött hiánypótló munkát, a szigorlati jegyzet elkészítésének koncepcióját, főbb mérőföldköveit a könyvbemutatót vezető dr. Kollega Tarsoly István tudományos főmunkatárs mellett dr. Tenk Miklósné dr. Zsebe Andrea főiskolai tanár, dékán, dr. Balogh Brigitta Zsuzsanna főiskolai docens és dr. Csikós Gábor főiskolai adjunktus mutatták be.

A következő szekcióban három egymásra épülő előadás hangzott el a légzés, a pedagógia, a pszichológia és a konduktív nevelés témakörében. Dr. Csikós Gábor főiskolai adjunktus Csináld magad szorongáskezelés – a légzésgyakorlatok és a szuggesztió pszichoterápiás karrierje (1930–1960) című előadásában történeti áttekintést nyújtott arról, hogyan került be a légzés a pszichoterápiás és pszichoanalitikai gyakorlatba, és vette át azt onnan Pető András is.

Dr. Földesi Renáta főiskolai docens, a KPI igazgatója Légzőfeladatok a konduktív nevelésben – történeti aspektusok címmel tartott előadása követte, aki Pető András koncepcióját és szemléletmódját igyekezett megvilágítani a légzőfeladatok konduktív nevelésben betöltött szerepének és jelentőségének vizsgálati keretében.

Kolumbán Erika tanársegéd a Pető András által kifejlesztett konduktív légzőfeladatok: egy klinikai vizsgálat tapasztalatai a cerebrális parézissel élők légzésfunkciójának és életminőségének javításában címmel tartott előadást, amelyben bemutatta doktori kutatásának előkészítését és tervezését, az elvégzett metaelemzés eredményeit a cerebrális parézis és a légzési egészség összefüggéseiről, és a konduktív rendszer keretében alkalmazott légzőgyakorlatok pozitív hatásairól.

A szimpózium keretében került sor a szabadkai kihelyezett képzés I. évfolyamos hallgatóinak eskütételére. Az eseményen intézményünkben fogadtuk dr. Hankó Balázs kultúráért és innovációért felelős minisztert, dr. Merkely Bélát, a Semmelweis Egyetem rektorát és Fremond Árpádot, a Magyar Nemzeti Tanács elnökét. A köszöntő beszédek és Karunk dékánjának ünnepi beszéde után került sor a hallgatók ünnepélyes eskütételére.

A szimpózium délutáni első szekciójában a Pető András – Hári Mária Mentorprogram nyertes pályázói mutatták be pályamunkáikat, illetve várható részeredményeiket, további terveiket.

A délutáni második szekcióban került sor a kari TDK-konferencia lebonyolítására. A konferenciát dr. Balogh Brigitta főiskolai docens, a hallgatói tehetséggyondozás-

ért felelős dékáni megbízott nyitotta meg. Az erről szóló beszámoló a Hallgatói tehetséggondozás rovatunkban olvasható.

A Petó András Tudományos és Szakmai Szimpóziumot dr. Túri Ibolya tudományos dékánhelyettes zárta.